

**ALALAH BULUNTULARININ MÖ. 2. BINYIL
ANADOLU TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ**

Cemil BÜLBÜL

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ

Aralık 2009

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

ALALAH BULUNTULARININ MÖ. 2. BİNYIL
ANADOLU TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Hazırlayan
Cemil BÜLBÜL

Danışman
Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ

AFYONKARAHİSAR 2009

Bu Tez Çalışması BAPK'ca desteklenmiştir. Proje No: 07.FENED.01

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Alalah Buluntularının MÖ. 2. Binyıl Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21/12/2009

Cemil BÜLBÜL

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ	.....
Jüri Üyeleri:	Prof. Dr. Salih ÇEÇEN	.....
	Prof. Dr. Hasan BAHAR	.....
	Prof. Dr. Hakkı YAZICI	.....
	Doç. Dr. Turgut YİĞİT	.....

Tarih Anabilim Dalı doktora öğrencisi **Cemil BÜLBÜL**'ün “**Alalah Buluntularının MÖ. 2. Binyıl Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi**” başlıklı tezi 21/12/2009 tarihinde, saat 14:⁰⁰’da Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

Müdür

DOKTORA TEZ ÖZETİ

ALALAH BULUNTULARININ MÖ. 2. BİNYIL ANADOLU TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Cemil BÜLBÜL

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Aralık 2009

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ

Günümüzde Türkiye'nin Antakya ili sınırları içerisinde yer alan Alalah, MÖ. 2. Binyılda, Mukiş memleketinin merkezi idi. Kuzey Suriye'deki krallıklarla yakın ilişki içerisinde bulunan Alalah Krallığı, önceleri Halep merkezli Yamhad Krallığı'na tâbi iken, daha sonra bölgeye yeni göç eden Hint-Ari kökenli Mitanniler'in egemenliğinde yaşamıştır. Hitit kralı II. Tuthalya zamanında Kuzey Suriye bölgesi Hitit hakimiyetine girmiş, I. Şuppiluliuma zamanında ise Hititler Kuzey Suriye'deki bütün şehir devletlerini kendilerine bağlamışlardır. Bu cümleden olmak üzere, Alalah Krallığı da Hitit hakimiyetine girmiş ve bu hakimiyet, Hitit Devleti MÖ. 1200'lerde Ege Göçleri neticesinde yıkılıncaya kadar devam etmiştir.

Fakat bizim için önemli olan, Alalah kazılarında ele geçirilen yazılı tabletlerin, MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihine ışık tutmasıdır. Çünkü, Alalah'ın VII. ve IV. tabakalarında bulunan arşivler, sadece Alalah Krallığı hakkında değil, tâbi olduğu Mitanni Krallığı ve bölgedeki diğer krallıklar hakkında da önemli bilgiler aktarmaktadırlar. Ayrıca bu tabletler aracılığı ile Eski Yakın Doğu kronolojisinin temelleri atılmıştır. Böylelikle pek çok hadiseyi bu tabletlerde geçen bilgilere dayanarak tarihleyebilme imkânı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alalah, Tel Açana, Mukiş, İdrimi.

ABSTRACT

THE SITUATION AND IMPORTANCE OF ALALAKH FINDINGS IN THE HISTORY OF ANATOLIA IN THE SECOND MILLENIUM B.C.

Cemil BÜLBÜL

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY**

December 2009

Advisor: Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ

Alalakh which is in the borders of city Antakya in Turkey was the center of the Land Mukish in the 2nd. Millenium B.C. In early times Alalakh Kingdom was a vassal of Yamhad Kingdom, the capital of which was Aleppo, and it was in the closely relations with the kingdoms in Northern Syria. But later a new people came to the region in question that this people was called as Mitanni by the other peoples in the Near East and they were a people from Indo-European origin peoples. Alalakh Kingdom lived under the sovereignty of Mitanni Kingdom until the Hittite sovereignty. Northern Syria entered into the sovereignty of Hittites in the reign of Tuthalia II and the Hittites occoped all the cities in Northern Syria in the reign of Shuppiluliuma I.

Meanwhile, Alalakh Kingdom was also bounded to Hittite Kingdom and Hittite sovereignty over Alalakh lasted until the collapse of Hittite Kingdom by the Sea Peoples migration in 1200 B.C.

What important for us is that the texts discovered during Alalakh excavations which throw light on the history of Ancient Near East in the Second Millenium B.C. Because, the archives founded in the Level VII and Level IV gave information both about Alalah and Mitanni Kingdoms and the other kingdoms in the region.

In addition, the texts helped to be founded the bases of Ancient Near East Chronology. So, we have possibilities to date a lot of events mentioned on the texts which give information about various historical events.

Key Words: Alalakh, Tell Atchana, Mukish, Idrimi.

ÖNSÖZ

Bilindiği üzere, MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu Tarihi, siyasi hadiselerin yoğun olarak yaşandığı zaman dilimlerinden biridir. Gerçekten, bu dönemde gerek Anadolu ve Suriye’de, gerek Mezopotamya’da, gerekse Mısır’da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin başında göç hareketleri gelir. Nitekim, söz konusu coğrafyaya göç eden değişik orijinli birçok kavim, Yakın Doğu tarihini hareketlendirmiş, önemli hadiselerin meydana gelmesine zemin hazırlamışlardır.

MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu tarihini aydınlatan binlerce çivi yazılı metin ele geçirilmiştir. Bu metinlerin bulunduğu arşivlerin başında Boğazköy, Ugarit, Amarna, Mari ve Alalah arşivleri gelmektedir. Özellikle Kuzey Mezopotamya ve Suriye’de meydana gelen hadiseleri takip edebilmek için, Mari, Ugarit ve Alalah arşivlerini iyi tetkik etmek lâzımdır.

Biz, “**Alalah Buluntularının MÖ. 2. Binyıl Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi**” konulu çalışmamızda, haklı olarak, daha ziyade Alalah’ın VII. ve IV. tabakalarında ele geçirilen tabletleri dikkate aldık. Doğrusunu söylemek gerekirse, Sir Leonard Woolley’in gerçekleştirmiş olduğu Alalah kazılarında sadece bu iki tabakada yazılı belgelere rastlanmıştır. Ancak hemen belirtelim ki, söz konusu yazılı buluntular, sadece Alalah Krallığı’nın tarihini aydınlatmakla kalmamış, hakkında yeterince bilgiye sahip olmadığımız Mitanni Devleti hakkında da bize önemli bilgiler sağlamıştır.

Alalah tabletleri aynı zamanda MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihinin kronolojisini sağlam temellere oturtma hususunda da önemli ipuçları vermiştir.

Alalah Krallığı’nın tarihini gözler önüne sererken, Alalah’ın ünlü kralı İdrimi’nin kitabesini de hesaba katmak icabeder. Çünkü, MÖ. 16. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın başlarında yaşadığı kabul edilen İdrimi, heykeli üzerine yazdırmış olduğu kitâbesinde, vasal bir kralın, metbusu hakkındaki düşüncelerini yalın bir şekilde ortaya koymaktadır.

“**Alalah Buluntularının MÖ. 2. Binyıl Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi**” konulu Doktora tezimiz, ÖNSÖZ ve GİRİŞ dışında, 5 ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın I. Bölümünde Alalah'ın coğrafi özelliklerini ele aldık. II. Bölümü, Kaynaklar bahsine ayırdık. Bu bölümde, çalışmamızı gerçekleştirirken yararlandığımız yazılı kaynakları tanıtmanın yanısıra, bölgede yapılan arkeolojik kazılar ve kazı sonuçları hakkında ana hatlarıyla bilgi aktarmaya çalıştık. Çalışmamızın III. Bölümünde ise Alalah Kentinin Kronolojisi'ni, kaynakların ışığında, belirlemeye çalıştık. IV. Bölümde ise Alalah'ın tarihini ve bu kentin komşularıyla olan ilişkilerini masaya yatırdık. Çalışmamızın V. Bölümünü ise Alalah'ın Kültür Tarihi'ne ayırdık.

Çalışmamızın son bölümü, doğal olarak, SONUÇ bölümü oldu. Bu kısımda, yapmış olduğumuz çalışmanın sonunda ulaştığımız sonuçları, gayet açık bir şekilde gözler önüne sermeye çalıştık.

Doktora tezimizi gerçekleştirirken yararlandığımız eserleri ise BİBLİYOGRAFYA listesinde vermeye gayret ettik.

Çalışmamızın sonuna da ele aldığımız dönemle ilgili haritalar, resimler ve yararlandığımız çivi yazılı metinlerin kopyelerini koymayı ihmal etmedik.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında şüphesiz en büyük desteği danışman hocam Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ'ten gördüm. Bu nedenle, hocama minnettarım. Tez İzleme Komitesi'nde görev alan ve her zaman bana destek olan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sümeroloji Anabilim Dalı öğretim üyelerinden Prof. Dr. Salih ÇEÇEN ile yine aynı fakültenin Tarih Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Turgut Yiğit'e sonsuz teşekkürler ediyorum.

Literatür tarama çalışmaları esnasında benden hiçbir yardımı esirgemeyen Hollanda/Leiden Üniversitesi Assyriologie Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Wilfred H. Van Soldt ile Dr. Theo Jh. Krispijn ve Dr. Jan Gerrit Dercksen'a da teşekkür etmeden geçemeyeceğim.

Ayrıca, çalışmalarım sırasında manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Pınar BÜLBÜL'e de teşekkür ediyorum.

Çalışmamızın her yönüyle mükemmel olduğu iddiasında değiliz. Ancak, bu konuda, bizden sonra yapılacak olan çalışmalara öncülük edebileceği kanaatindeyiz.

Cemil BÜLBÜL

Aralık-2009 Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ALALAH'IN TARİHİ COĞRAFYASI

1. ALALAH'IN TARİHİ COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ	3
2. MÖ. 15. YÜZYILDA ALALAH ÜLKESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI	8

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

1. YAZILI KAYNAKLAR	21
1.1. VII. TABAKAYA AİT TABLETLER.....	24
1.2. IV. TABAKAYA AİT TABLETLER	30
2. ARKEOLOJİK KAYNAKLAR	33
2.1. TEL AÇANA KAZILARI.....	33
2.2. AMİK VADİSİ BÖLGESEL ARAŞTIRMALARI PROJESİ (AVRP)	36
2.3. TAYİNAT ARKEOLOJİK PROJESİ (TAP)	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALALAH KENTİNİN KRONOLOJİSİ

1. ALALAH KENTİNİN KRONOLOJİSİ	41
--------------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALALAH TARİHİNİN ANA HATLARI VE
ALALAHIN KOMŞULARIYLA OLAN İLİŞKİLERİ

1. MİTANNİ VE MİSİR EGEMENLİĞİNDE ALALAH.....	45
2. İDRİMİ ZAMANINDA ALALAH KRALLIĞI.....	55
3. NİQMEPA VE HALEFLERİ ZAMANINDA ALALAH.....	66
4. YAMHAD KRALLIĞI	72

BEŞİNCİ BÖLÜM
ALALAHIN KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

1. ALALAHIN NÜFUS VE TOPLUM YAPISI	82
2. BORÇLULARIN DURUMU VE KÖLELİK KURUMU.....	85
3. ALALAH AİLE HUKUKU	87
4. ALALAHTA DİL VE YAZI	89
5. ALALAHTA DİNİ HAYAT	90
6. EKONOMİK HAYAT	92
7. MİMARİ	92
8. ALALAH SERAMİĞİ VE MÜHÜRLER.....	93
SONUÇ.....	96
KAYNAKÇA	102
EKLER.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	196

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
A.Ü.D.T.C.F.D.	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
AASOR	Annual of the American Schools of Oriental Research
ABD	David Noel Freedman (ed.), The Anchor Bible Dictionary (New York: Doubleday, 1992)
AbrN	Abr-Nahrain
AcAnt	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
AfO	Archiv für Orientforschung
AJ	Antiquaries Journal
AJA	American Journal of Archaeology
An.St	Anatolian Studies. Journal of The British Institute of Archaeology at Ankara. London.
ANEP	James B. Pritchard (ed.), Ancient Near East in Pictures Relating to the Old Testament (Princeton: Princeton University Press, 1954)
ANET	James B. Pritchard (ed.), Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament (Princeton: Princeton University Press, 1950)
AOAT	Alter Orient und Altes Testament
ARM	Archives royales de Mari
AT	Alalakh Tablets
AVRP	The Amuq Valley Regional Projects
BASOR	Bulletin of the American Schools of Oriental Research
BC	Before Christ
BELLETEN	Belleten. Türk Tarih Kurumu, Ankara
BIAA	The British Institute of Archaeology in Ankara
BiOr	Bibliotheca Orientalis, Leiden
Bkz	Bakınız
BO	Bibliotheca Orientalis
Bost	Boghazköi-Studien
CAH	The Cambridge Ancient History
CTH	Catalogue des textes hittites

EA	El Amarna
EAT	F. Kinal, Eski Anadolu Tarihi, Ankara 1987
HUCA	Hebrew Union College Annual
IEJ	Israel Exploration Journal
IOS	Israel Oriental Studies
IRAQ	Iraq, British School of Archaeology in Iraq, London
JANESCU	Journal of the Ancient Near Eastern Society of Columbia University
JAOS	Journal of the American Oriental Society
JCS	Journal of Cuneiform Studies
JNES	Journal of Near Eastern Studies
KBo	Keilschrifttexte aus Bogazköi. Berlin.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi. Berlin.
MARI	Mari Annales de Recherces Interdisciplinaires
MDOG	Mitteilungen der deutschen Orient-Gesellschaft
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra
OA	Oriens Antiquus
OIP	Oriental Institute Publications
OLA	Orientalia Lovaniensia Analecta
OLP	Orientalia Lovaniensia Periodica, Leuven
Or	Orientalia
RGTC	Repertoire Geographique des Textes Cuneiformes
RHA	Revue Hittite et Asianique. Organe de la Societe des Etudes Hittites.
RIA	Reallexikon der Assyriologie, Berlin/Leipzig
RIM	The Royal Inscriptions of Mesopotamia Early Periods
RS	Ras Shamra
RSO	Rivista degli studi orientali
SAOC	Studies in Ancient Oriental Civilization
SCIEM	Synchronization of Civilizations in the Eastern Mediterranean in the Second Millennium Before Christ
SMAL	Studies Mediterranean Archaeology and Literature
SMEA	Studi Micenei ed Egeo-Anatolici

SMS	Syro-Mesopotamian Studies
TAD	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi
TAP	Ta'yinat Archaeological Project
Tel Aviv	Journal of The Tel Aviv University, Institute of Archaeology, Tel Aviv
TTK	Türk Tarih Kurumu
UF	Ugarit-Forschungen
VT	Vetus Testamentum, Leiden
WO	Die Welt des Orients
WZKM	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes
ZA	Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie
AJSL	The American Journal of Semitic Languages and Literatures

GİRİŞ

Çalışmamızın ÖNSÖZ'ünde de ifade ettiğimiz gibi, MÖ. 2. Binyıl, Eski Yakın Doğu Tarihi açısından önemli bir zaman dilimidir. Çünkü bu dönem, söz konusu bölgenin en hareketli olduğu dönemlerden biridir. Gerçekten, MÖ. 2. Binyıl başlarında Amurru kökenli birçok kavim Kuzey Mezopotamya ve Suriye coğrafyasını ele geçirirken, Anadolu'da da önemli hadiseler yaşanmaktadır. Nitekim Asur Ticaret Kolonileri Çağı olarak isimlendirilen ve MÖ. 2. Binyılın ilk çeyreğine (MÖ. 2000-1750) tarihlenen dönemde, etnik kökenleri farklı onlarca şehir devleti arasında yaşanan hakimiyet mücadelesine, söz konusu devrin sonlarına doğru, son noktayı Kuşşara kralı Anitta koymuş ve hiç değilse Orta Anadolu şehirlerini tek bir yönetim altında birleştirmeyi başarmıştı. Bundan sonraki süreçte Anadolu'nun siyasal kaderine hükmedecek olan Hitit kralları, Kuşşara krallarını ataları olarak kabul etmişlerdir. Hititler'in Anadolu'ya hükmettikleri dönemde (MÖ. 1700-1200) Eski Yakın Doğu'nun diğer bölgelerinde de önemli hadiseler cereyan etmiştir. Suriye'de Halep merkezli güçlü bir Yamhad Krallığı ortaya çıkarken, Mısır, MÖ. 18. yüzyıl başlarında Hiksoslar'ın istilâsına uğramıştır. MÖ. 16. yüzyıl ortalarında tarih sahnesine çıkan Hint-Avrupa kökenli Mitanniler ise, bugünkü GAP Bölgesini de içine alan güçlü bir Hurri-Mitanni Devleti kurmayı başarmışlardır.

Böylece MÖ. 2. Binyılın ortalarından itibaren, Eski Yakın Doğu'nun siyasal manzarasına baktığımız zaman, başta Hitit Krallığı olmak üzere, Mitanni, Mısır ve III. Babil (Kaslar) devletlerinin bölgede başat rol üstlendiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Amarna Çağı'nda (MÖ. 1400-1350) ise Asur Devleti de, büyük devletler arasındaki yerini alacaktır.

İşte, yukarıda adları geçen bütün bu büyük devletlerin ortak ilgi alanları Akdeniz'in doğu sahillerinde birleşiyordu. Çünkü, o dönemin bütün ticaret yolları burada yani Kuzey Suriye'de düğümleniyordu. Bu arada hemen belirtelim ki, aslında Kuzey Suriye'de merkezi Halep şehri olan güçlü bir Yamhad Krallığı vardı. Eski Hitit Devleti krallarından I. Hattuşili ve I. Murşili'nin de savaştığı Yamhad Krallığı, Kuzey Suriye'deki diğer küçük şehir devletlerini de büyük devletlere karşı himaye ediyor ya da onları yönlendiriyordu. Bu küçük devletlerden biri de çalışmamızın konusunu teşkil eden Alalah Krallığı'dır.

Özellikle, MÖ. 2. Binyıl ortalarından itibaren bölgede cereyan eden hadiselerde sık sık adı geçen Alalah Krallığı ile ilgili olarak, bugün itibariyle, elimizde bol miktarda malzeme mevcuttur.

Aslına bakılacak olursa, bu küçük krallığın merkezinde yapılan arkeolojik kazıların MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu Tarihi açısından taşıdığı önemi inkâr etmek mümkün değildir. Çünkü, İngiliz arkeoloğu Sir Leonard Woolley'in yapmış olduğu Alalah kazılarında önemli buluntular ortaya çıkarılmıştır.

Bilhassa Alalah'ın VII. ve IV. tabakasında ele geçirilen yazılı tabletlerin, bölgenin MÖ. 2. Binyıl tarihine önemli katkıları olmuştur. Ayrıca bu yazılı tabletlerin MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu kronolojisini oluşturma çalışmalarına da temel teşkil ettiğini unutmamak gerekir.

İşte biz bu çalışmayı gerçekleştirirken, Alalah tabletlerinin MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu Tarihi açısından taşıdığı önemi, özellikle göz önünde bulundurmaya gayret ettik. Fakat hemen belirtelim ki, Alalah ve çevresinin tarihini kurgularken, sadece Alalah'ta ele geçirilen yazılı buluntulardan değil, başta Hattuşaş ve Amarna arşivi belgeleri olmak üzere, Ugarit ve Mari arşivlerinde ele geçirilen ve söz konusu döneme ışık tutan belgelerden de, mümkün olduğunca, yararlanmaya çalıştık.

Yazılı buluntuların yanısıra, bölgede daha önceden yapılmış olan ve günümüzde de K. Aslıhan Yener'in başkanlığında sürdürülen kazı çalışmalarını da dikkate aldık.

Bütün bu çabaların sonunda bu çalışma ortaya çıktı. Daha önce de vurguladığımız gibi, tezimizin, her yönüyle mükemmel olduğunu iddia etmiyoruz, ancak yine de MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu tarihine ve bu dönemin kronolojisini oluşturma çalışmalarına katkı sağlayacağına inanıyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALALAH'IN TARİHİ COĞRAFYASI

1. ALALAH'IN TARİHİ COĞRAFYASINA GENEL BİR BAKIŞ

Alalah, (modern Tel Açana), Asi nehrinin ağzında Amik ovasında kurulmuştur.¹ Lübnan'dan doğan Asi ırmağı ovaya hayat verir.² Amik ovası, ılık bir Akdeniz iklimine sahiptir ve günümüzde zengin bir tarım bölgesi olmuştur. Ancak; 1960-1970'lerde Amik Gölü (Antakya Gölü) kuruyunca, ova büyük bir bataklığa dönüşmüş ve sivri sinekler tarafından kuşatılmıştır.³

MÖ. 16. yüzyılda meydana gelen deprem, Antakya'yı yıktığı zaman, denizle şehir arasında büyük bir kaya parçası bıraktı. Bu kaya üzerinden Asi nehri geçmektedir. Yine bu depremden sonra bütün bir ova durağan bir göl haline geldi. Daha sonra Roma Antakya'sının nehir kenarındaki binaları büyük bir çamur kitlesi altında kaldı. Amik ovasındaki Afrin ve Karasu nehirleri de bataklık ve göl haline geldi.⁴

Geç Holosen⁵ sırasında Doğu Akdeniz'in büyük bir kısmında yıllık ortalama yağış miktarında göreceli olarak küçük değişiklikler olduysa da, Amik ovasında önemli değişiklikler meydana gelmemiştir. Orta ve Geç Tunç Çağları sırasında (MÖ. 2000-1200) Antakya Gölü'nün henüz mevcut olmadığı, ya da en azından bugün olduğundan çok daha az bir alanı kapladığı düşünülmektedir.⁶ Woolley⁷ ve Braidwood,⁸ 1930-1940'lardaki çalışmaları sırasında, Amik Gölü'nün yeni bir oluşum olduğu sonucuna varmışlardır. Son on yılda gerçekleştirilen jeomorfolojik incelemeler, Roma dönemi sonrasındaki aşırı toprak erozyonu ve su baskını çökeltmelerine bağlı olarak gölün, MÖ. 1. Binyıla kadar oluşmadığını ortaya koymuştur. Gölün oluşmasından önceki Tunç Çağı aşamasında, Amik Ovası,

---

¹ Eric M. Meyers, "Alalah", The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.55; Ayrıca bkz: P. Bienkoeski, - A., Millard, "Amuq", Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.17; A. Millard., "Alalah", Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.10-11.

² Sir Leonard Woolley, A Forgotten Kingdom, London 1953, s.7

³ Jesse Casana, "Alalah and the Archaeological Landscape of Mukish: The Political Geography and Population of a Late Bronze Age Kingdom", BASOR 353, 2009, s.9

⁴ S. L. Woolley, a.g.e., 1953, s.3

⁵ Geç Holosen devri ca. MÖ. 4000'lere tekabül etmektedir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: T.J. Wilkinson, The History of The Lake of Antioch, A Preliminary Note. S. 557-576, Bethesda, 1997.

⁷ S. L. Woolley, a.g.e., 1953.

⁸ R.J. Braidwood, Mounds in the Plain of Antioch: An Archaeological Survey, OIP 48, Chicago 1937.

yerleşim için arzu edilen bir bölgeydi. Asi ve diğer nehirler, aşağı yukarı bugünkü mecralarında akıyorlardı.⁹

Amanos dağlarının çorak tepeleri ve bayırları, o zamanlar sedir ve diğer sert gövdeli ağaçlarla kaplıydı. Bunlar, Eskiçağ dünyası için en önemli hammadde kaynaklarıydı. Asi nehrine Antakya'nın altından katılan akıntı, çok değerli altın zerrecikleri taşıyordu. Nehrin güneyinden denize bakan taraftaki tepeliklerde ise bakır madeni yatakları vardı. Buradaki tüm hammadde kaynaklarının çıkarılması, arazinin fazla engebeli olmamasından dolayı kolaydı. Bu kendi kendini çevreleyen çukur bölge, ticari açıdan büyük güçlerin buluşma yeriydi. Burada, kuzeye doğru Karasu vadisinden Maraş'a ve Hitit ülkesine gidilebilirdi. Doğuya doğru gidildiğinde yalnızca 40 mil¹⁰ sonra Halep'e ulaşılıyordu. Buradan da Fırat yolu takip edilerek Babil'e veya adı geçen nehri Karkamış şehrinde geçmek suretiyle Ninive'ye ve Asur'a ulaşmak mümkündü. Kuzeydoğu yolu takip edildiğinde de Van Gölü'ne rahatlıkla ulaşılabilirdi. Amik ovasından güneye doğru giden Kervan yolları Hama ve Humus yoluyla Suriye'yi baştan başa katediyor ve böylelikle Damascus'a (Şam) ulaşıyor veya Filistin'i boydan boya geçerek Mısır'a ulaşmak mümkündü.¹¹

Aynı derece önemli bir yol da deniz yoluydu. Asi nehri vadisinden geçen bu yol, dağlar üzerinden Akdeniz kıyısına ulaşıyordu. Burada nehrin kıvrımlı ağız ile deniz arasında birkaç küçük liman vardı. Bu limanlar, Eskiçağın küçük gemileri için fazlasıyla yeterliydi. Daha kuzeydeki Belen geçidi, zor yol şartlarına rağmen kervanları İskenderun Körfezine ulaştırırdı. Burada da gemiler için iyi bir demir atma yeri vardı.¹²

Diğer taraftan, Akdeniz kıyısına paralel olarak uzanan sıradağlar, bu bölgede birkaç noktada elverişli limanların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Suriye'nin kuzey limanlarının, özellikle de Minat Baidha'nın Eskiçağlardaki önemi artık bilinmektedir.

---

⁹ J.Casana, a.g.m., s.9

¹⁰ 40 mil, yaklaşık olarak 65 kilometreye tekabül etmektedir.

¹¹ S.L. Woolley, 1953, s. 3

¹² S.L. Woolley, 1953,, s. 4

Biraz daha güneyde Lazkiye civarındaki Ugarit (Ras Şamra) ve Ras ibn Hani¹³ ile Ras el Basit (Posidonium)¹⁴ limanları da bölgenin önemli limanları arasında sayılmaktadır.

Bugünkü kıyı şeridinden yaklaşık 1 kilometre içeride yer alan Al Mina¹⁵ ise Demir çağında (MÖ. 1. Binyıl) önem kazanmış olan bir diğer liman kentiydi.

Sabuniye, sahil şeridinden 4,5 kilometre kadar içeride, Asi nehrinin kuzeyinde, doğal bir tepe üzerinde yer almaktadır. Buluntular, tepenin doğusu ve güneybatısı arasındaki yamaçlarından toplanmıştır. Elde edilen buluntular arasındaki Orta ve Geç Tunç Çağı malzemesinin yanı sıra, Kıbrıs ve Ege ile bağlantılı keramikler, deltanın batı ile doğu, yani Amik ovası ve Alalah arasındaki ilişkilerini açıklamaktadır. Bu buluntular, Sabuniye'nin, Akdeniz kültürleri ile Amik ovası ve Batı Suriye'nin iç bölge kentleri arasında, nehir taşıtları ile bağlantılı olarak sürdürülen deniz ticaretinde, bir depo görevi üstlendiğini göstermektedir.¹⁶

Kuzey Akdeniz sahillerinin en kuzey ucunda yer alan Asi deltası, Akdeniz sahilleri, Kuzey Suriye, Mezopotamya ve Ege arasında bir bağlantı noktası oluşturmaktadır. Delta, kültürel ve fiziksel olarak Amik ovası ile güçlü bir şekilde bağlantılıdır.¹⁷

Böylesine elverişli bir bölge elbette ki birçok topluma iskân yeri olacaktı. Bu yüzden Amik Ovası'nın, sayısı 200 kadar olan ve her biri eski bir kasabayı, köyü ya da askeri kaleyi temsil eden höyüklerle dolu olması şaşırılacak bir durum değildir. Bunların hepsi aynı tabakaya ait değil ama hepsi erken dönemlere aittir. Zemindeki kırık çömlek parçalarının da gösterdiği gibi, bunlar tarih öncesi devirlere hatta taş devrine kadar gitmektedir. Başlangıçtan beri burası her zaman yoğun nüfusa sahip bir bölgeydi. Bu höyüklerin çoğu, arkeologlara muhtemelen zorluklar çıkaracaktır. Çünkü, eğer Amik ve onun ticari ilişkilerine dair araştırma yapacaksak, tüm bu höyüklerin hangisinin bize daha iyi sonuçlar vereceğini kestirmek çok zor olacaktır.

---

¹³ Aslıhan Yener-Timothy Harrison-Hatice Pamir, University of Chicago, Oriental Institute 2000 Yılı Hatay Açına, Tayinat Höyükleri ve Samandağı Yüzey Araştırmaları, XIX. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara 2001, s. 293

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: S.L. Woolley, 1953., s.62-63

¹⁵ Al Mina hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: J. D. Beazley, Excavations at Al Mina, Sueidia, JHS, Vol. 59 Part 1, 1939, s. 1-44; S.L. Woolley, Excavations at al Mina, Sueidia. I. The Archaeological Report, JHS, Vol. 58 Part 1, 1938, s. 1-30; Martin Robertson, The Excavations at Al Mina, Sueidia, JHS, Vol. 60. 1940, s. 2-21; S.L. Woolley, The Excavations at Al Mina, Sueidia. II, JHS, Vol. 58 Part 2, 1938, s. 133-170; S.L. Woolley, The Date of al Mina, JHS, Vol. 68. 1948, s. 148.

¹⁶ Aslıhan Yener-Timothy Harrison-Hatice Pamir, a.g.e., Ankara 2001, s. 294

¹⁷ K. Aslıhan Yener-Timothy Harrison-Hatice Pamir, a.g.m., 2001, s. 293

Biz burada, tarih öncesi dönemlerle değil, tarihi dönemlerle ilgilenmekteyiz. Bunun sebebi zaten bu konuda pek çok şeyin yazılmış olması değil, Yakındoğu medeniyetinin gelişimini etkileyen ticari ve kültürel alışverişlerin erken bir dönemde meydana gelmiş olmasıdır.¹⁸

Alalah, muhtemelen kuzey-güney doğrultusunda, Hatti ülkesinden Suriye'ye giden yolun üzerinde bulunmaktaydı. En önemlisi de burası Antakya vadisinin girişine yakındı. Dolayısıyla denize giden yola hükmetmekteydi.¹⁹ Burada çıkarılan bitki analizlerinin verdiği sonuçlar meşe, sedir ve çam ormanlarının bölgede yoğun bir şekilde var olduğunu ortaya koymaktadır. Kazıdan çıkan bulgular günümüzde olduğu gibi buğday, arpa, zeytin ve benzeri bitkileri içeren Akdeniz botanikinin var olduğunu göstermektedir.²⁰ Doğu-Batı yolu üzerindeki pozisyonundan dolayı²¹ bu bölge, Amanos'un tüm sedir ağacı ticaretinin doğu ayağını kontrol etmekteydi. Şurası kesindir ki, Mısır ülkesi nasıl kereste ihtiyacını Lübnan ormanlarından temin etmişse²², Mısır kadar ağaçsız bir bölge olan Mezopotamya da, eski metinlerin gösterdiği gibi, Amanos'un kuzey ormanlarına muhtaçtı. Bu keresteler Fırat'ın en yakın kıyısına sürüklenirdi, buradan da gideceği yere yüzdürülürdü. Böyle bir taşıma, yalnızca Amik ovası üzerinden yapılabilirdi. Bu bölge nehre en yakın yoldu ve nehir seviyesine en yakın bölgeydi. Dolayısıyla şayet bir kişi bu çok önemli ticareti kontrol edecekse, Alalah'ın (Açana) bulunduğu yere yerleşmek zorundaydı.

Tarihine ilişkin hiçbirşey bilmesek de, Amik ovasına bir zamanlar bir krallığın hükmettiği sonucuna varabiliriz. Bu durumda, Alalah'ın işgal ettiği konum itibarıyla, bir kraliyet merkezi olduğunu rahatlıkla tahmin edebiliriz. İşte bu yüzdendir ki, bu kenti biraz daha yakından tanımamız icabetmektedir.²³

Alalah'ın kuzeydeki konumu, kendi yöneticilerinin bölgesel tutkularını sınırlarken, bu bölgeyi, büyük devletlerin rekabet alanı haline getirmiştir. Gerçekten Alalah, MÖ. 2. Binyılın büyük devletleri olan Hitit, Mitanni ve Yeni Mısır krallıklarının egemenlik kurmayı düşledikleri coğrafyanın içerisinde yer alıyordu.²⁴

---

¹⁸ S.L. Woolley, 1953, s. 4

¹⁹ S.L. Woolley, 1953, s. 5

²⁰ K. Aslıhan Yener, Açana Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları, 28. Kazı Sonuçları Toplantısı I Cilt, Çanakkale 2006, s. 225

²¹ Bu da dağ eteğindeki tepicilere yakın olduğu anlamına gelir.

²² Bu kereste güneydeki Fenike limanlarından gelen gemilerle taşınmaktaydı.

²³ Sidney Smith, Alalakh and Chronology, London 1940, s. 31

²⁴ Eva Von Dassow, State and Society in The Late Bronze Age: Alalah under The Mitanni Empire (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians), USA 2008, s. 1

Böylesine önemli bir pozisyona sahip bir bölgenin, muhtemelen canlı bir siyasi tarihi olmalıdır. Alalah, sınırları tam olarak bilinmeyen ve Mukiş adıyla anılan küçük bir devletin başkentiydi.²⁵ Genel olarak Alalah, Halep ovasından gelen tüm işgallerden nasibini almıştır. Agadeli Sargon'un ve torunu Naramsin'in Biblos'un güneyindeki Yarimuta'ya (muhtemelen Sharon ovası) giderken, bu şehirden geçmiş olmaları muhtemeledir.

Demek oluyor ki, yukarıda adları zikredilen Akkad kralları, yazılı kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla, bölgenin ilk fatihleri idiler.

Mukiş'ten bahseden erken döneme ait belgelerden biri de, III. Ur Sülalesi (MÖ.2100-2000) dönemine ait bir tablettir. Söz konusu metinde, bu şehirde yaşayan Gubaba adında bir adamdan bahsedilmektedir. Bu ismin Amurruca ya da Hurrice olmadığı görülmektedir. Ama bundan herhangi bir sonuca varmak mümkün değildir.

Bu dönemde (yaklaşık MÖ. 2100-2000) Kuzey Suriye'de Hurriler'in ya da Amurrular'ın hakimiyetinden söz edilemez. Ancak MÖ. 2030'lardan itibaren Amurrular'ın Orta Fırat boyunca bölgedeki şehir devletlerini kontrolleri altına aldıkları görülür. MÖ. 2025 ile 1890 arasında Babilonya bölgesinde birbiriyle rekabet eden hanedanlıkların kurulmasına giden yolun ilk tohumları, bu dönemde atılır.²⁶

Açana kazıları, birçok açıdan tahmin edilenden daha fazlasını verdiyse de, Amik'in çok erken dönemlerine ilişkin buluntular vermemiştir. Burası Tunç Çağı'nın başlarında inşa edilmiş, nispeten geç bir oluşumdur. MÖ. 3000'lerden öncesine gitmez. Dolayısıyla buradan elde edilebilecek kayıt, Neolitik dönemin son kısmına ait dönemlere kadar hikâyeyi uzatabilecek olan ve yakın civarda bulunan iki küçük höyüğün kazısıyla desteklenmelidir.

Bu yüzden Hatay'da yedi sezonda dört ayrı alanda kazı yapılmıştır.²⁷ Sonuçta bu bölgenin, MÖ. 4. Binyılın başlarından Büyük İskender zamanına yani MÖ. 4.

---

²⁵ S. Smith, a.g.e., 1940, s. 31

²⁶ S. Smith, a.g.e., 1940, s. 32

²⁷ Açana kazıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: S.L. Woolley, "Excavations near Antioch in 1936", AJ 17 No:1, 1937, s. 1-15; S.L. Woolley, "Excavations at Tal Atchana, 1937" AJ, 1938, Vol:XXVIII, No:1, s. 1-28; S.L. Woolley, "Excavations at Tal Atchana, 1938", AJ 1939, Vol:XIX, No:1, s. 1-37; S.L. Woolley, "Excavations at Tal Atchana, 1939", AJ 1948, Vol:XXVIII, No:1, s. 1-19; S.L. Woolley, "Excavations at Tal Atchana, 1946", AJ, 1950, Vol:XXX, s. 1-21. S.L. Woolley, Alalah an Account of The Excavations at Tell Atchana in The Hatay 1937-1939, Oxford University, 1955.

yüzyılın son çeyreğine kadar uzanan bir tarihe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu tarih, yalnızca Kuzey Suriye'nin küçük bir krallığının tarihi değildir. Bu krallık, Yakın Doğu'nun büyük imparatorluklarıyla bağlantısı olan bir sınır devletiydi. Öyleyse bu imparatorluklar da bu devletin tarihinde rol oynamışlardır. Ayrıca, Doğu Akdeniz devletlerinin ekonomisine ve siyasetine ışık tuttuğu için, Alalah büyük öneme sahiptir. Bölgenin coğrafi yapısının zorunlu kıldığı uluslararası ilişkiler, günümüz şartlarıyla çarpıcı şekilde paralellikler arz eder. Woolley, işe başladığında burası Fransızlar tarafından idare edilen ve bir Kuzey Suriye eyaleti olan İskenderun sancağı sınırları içindeydi. İskenderun, 1939'da yapılan halk oylamasıyla Hatay Cumhuriyeti'ne dahil olmuştur. Sonraki yıllarda ise Hatay, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vilayeti olmuştur.²⁸

2. MÖ. 15. YÜZYILDA ALALAH ÜLKESİNİN TARİHİ COĞRAFYASI

İdrimi ve varisleri tarafından yönetilen krallığın genişliği ne kadardı? Bu krallık hangi coğrafi bölgeleri içine alıyordu? Alalah krallığı Niqmepa ve İlim-İlimma'nın saltanatları döneminde neler kazandı, neler kaybetti?

Temel sorulardan ziyade, sadece bu sorulara cevap vermek bile yeterlidir. Alalah'ın IV. tabaka tabletlerinde yüzlerce şehirden bahsedilir. Ama onların çok az bir kısmının yerleri lokalize edilebilir.²⁹ Astour, Kuzey Doğu Akdeniz ülkelerinin coğrafyasına ilişkin olarak kaleme aldığı bir dizi makalede, bu şehirlerin çoğunu tespit etmiştir.³⁰ Fakat Astour'un eski yer isimlerini yerelleştirmesi genellikle (yalanlanmazsa) kanıtlanamaz ve genel tasdik kazanmaya eğilimli değildir. Bu, RGTC 12/2'de Del Monte ve Marin tarafından kaydedilen aynı yer isimlerinin kayıtları incelenerek gözlemlenebilir. Birçok durumda, Astour'un önerileri genellikle **“belki”**yle değiştirilirken, bazılarının konumun bilinmediği söylenir. Astour'un önerdiği lokalizasyonların yarısı veya daha fazlası düzeltilebilir.³¹

Alalah'ın IV. tabaka metinlerinden bilinen kralların hüküm sürdükleri araziler, Antikçağ tarihçileri arasında bir tartışma konusu olmuştur. Birçok bilim adamına göre, Mukiş Bölgesi, İdrimi ve haleflerinin Alalah'tan yönettiği araziyle

---

²⁸ S. L. Woolley, a.g.e., 1953, s. 5

²⁹ Dassow, a.g.e., 2008, s. 64

³⁰ Michael C. Astour, "Place-Names From The Kingdom of Alalah in The North Syrian List of Thutmose III: A Study in Historical Topography," JNES 22, 1963, s. 228

³¹ Dassow, Dassow, a.g.e., 2008, s. 64

komşudur ve Mukiş öncelikle Amik Ovası'nın ortasında yer almaktadır; ancak aynı zamanda doğuda Afrin Vadisi'ne, kuzeyde Kara Su Vadisi'ne ve belki de İslahiye'ye ve Antakya'daki Asi Nehri'nden Akdeniz'e kadar uzanmaktadır.³²

Kuzeydoğu Akdeniz Bakır Çağı yer isimleri üstüne çığır açan çalışmalarıyla, konu hakkında günümüzdeki en ayrıntılı keşiflerin sahibi olan M. C. Astour,³³ genel olarak Mukiş Bölgesi'nin sınırlarına katılsa da, Alalah kralının yönettiği coğrafi alan hakkında oldukça değişik bir bakış açısına sahiptir. Astour'a göre; İdrimi, krallığın merkezini Halep'ten Alalah'a taşıdığına, O ve halefleri, Eski Yamhad Krallığı'nın arazisinin büyük bir kısmını oluşturan Halep şehri ile Ni'i ve Nuhaşşe'nin komşu toprakları da dahil olmak üzere, büyük bir alana hükmetmişlerdir. Ni'i arazisinin genelde Asi Nehri Vadisi'nin aşağısında bir yerde olduğu düşünülmektedir. Nuhaşşe arazisi ise muhtemelen Asi Vadisi'nden doğuya, belki de Fırat Nehri'ne kadar uzanan büyük, ancak çoğunlukla terk edilmiş bir alanı kaplamaktadır. Bu, son derece önemli bir konudur. Çünkü eğer Alalah kralı sadece Mukiş içindeki iki şehrin denetimini elinde tutmuş ise, IV. tabaka metinleri öncelikle Amik Ovası ve yakın çevresindeki arazilerden söz etmek zorunda kalacaktır. Ancak eğer Astour haklıysa, o zaman metinler geniş arazi üstüne yayılmış olan yerleşimlerden bahsedeceklerdir.

Astour'un analizleri, özellikle MÖ. 3. Binyıldan başlayarak, Tunç ve Demir Çağları, Klasik ve İslami Dönemler boyunca meydana gelen yer isimleri değişikliklerine dayanmaktadır. Halep, Ni'i ve Nuhaşşe'nin; Alalah kralına bağlılıklarını IV. tabaka tabletleri teyid etmektedir. Astour, aynı zamanda İdrimi

---

³² J.Casana, a.g.m., 2009, s. 19

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: M.C. Astour, a.g.e., 1963, 220-41; M.C. Astour., "The Partition of the Confederacy of Mukis –Nuhasse-Nii by Suppiluliuma", Or, 1969, Vol: 38, s. 381-414; M.C. Astour, Continuité et changement dans la toponymie de la Syrie du Nord. Pp. 117-41 in La Toponymie Antique: Actes du Colloque de Strasbourg, 12- 14 juin 1975. Travaux du Centre de recherche sur le Proche-Orient et la Grèce antiques 4., Leiden: Brill, 1975; M.C. Astour, Toponymy of Ebla and Ethnohistory of North- ern Syria: A Preliminary Survey. Journal of the American Oriental Society 108: 1988 s. 545-55.; M.C. Astour, Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age. SMAL 73, Partille: ström, 1989; M. C. Astour., "Tunip-Hamath and Its Region- A Contribution to the Historical Geography of Central Syria", Or, 1977, Vol: 46, s. 51-64.

yazıtı gibi, bazı tarihi metinlerin, tezini kanıtlayacak şekilde yorumlanabileceğine dikkat çekmektedir.³⁴ Astour'a göre; Niqmepa'nın emrinde olan bir Halep görevlisinin tanık olduğu, bir kaçağın Urume şehrine dönüşü de AT 101 kayıtlarında anlatılmaktadır.³⁵ Az sayıda bilim adamı Astour'un görüşünü benimsemekte ve birçok başka metnin, Astour'un yorumladığından daha farklı şekilde yorumlanabileceğini belirtmektedirler. Oller, İdrimi yazıtının olağanüstü ve destansı doğasından bahsederken; von Dassow, AT 101'in, bir görevlinin Alalah kralına itaatinden çok, bir kaçağın Halep şehrine dönüşü ve aynı şehirden bir görevlinin buna tanıklığı olarak anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Bunun ötesinde, hem Hititçe hem de Ugaritçe metinler, dönemin Halep, Ni'i ve Nuhaşe krallarından bahsetmektedir.

Astour'un yer isimlerini bulma çabasındaki başlangıç noktasına da gözle görülür bir saldırı vardır. Na'aman'ın iddiasına göre; Güney Filistin'deki Sami nüfusunun devamlılığı bu teşhisleri mümkün kılarken, Kuzey Suriye'deki karmaşık etnik ve dilbilimsel değişim, tarihi yer isimlerinin hayatta kalmasını zorlaştırmaktadır.³⁶ Van Soldt'un³⁷ Ugarit yer isimleri hakkındaki bazı çalışmalarından yaptığı son derleme de Astour'un birçok keşfine gölge düşürmektedir. Astour, MÖ. 13. yüzyıl itibarıyla Alalah ve Ugarit Krallığı'nı Suriye çölüne uzanacak şekilde ve diğer bilim adamlarının düşündüklerinden çok daha büyük bir bölgeyi kapsayacak şekilde yeniden kurgulamaktadır. Van Soldt ise Ugarit sınırları hakkında çok daha değişik bir yapı sunmakta ve muhtemelen Suriye sınırında küçük bir alana sıkışmış ve içeri doğru sadece Jebel Anasriyah tepesine kadar genişleyen bir alandan bahsetmektedir. Astour, şiddetle muhalifleriyle tartışırken, az sayıda bilim adamı Astour'un isim keşiflerinin, daha da az kişi ise Alalah ve Ugarit'in topraklarının çok daha büyük olduğuna dair iddiasının güvenilirliği konusunda ikna olmaktadır.

Amik Ovası'nda yapılan arkeolojik keşiflerden elde edilen deliller, bu problemlere yeni bir açıdan bakma imkânı sunmaktadır. Bugüne kadar Tunç Çağı'nda Kuzeydoğu Akdeniz hakkında yapılan tarihi coğrafya ve yer isimleri

---

³⁴ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 19

³⁵ M.C. Astour, Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age. SMAL 73, Partille: ström, 1989.

³⁶ Jesse Casana, a.g.m., 2009, s. 20

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: W. H. Van Soldt, The Topography of the City-State of Ugarit. AOAT 324. Münster: Ugarit. 2005

araştırmalarının çoğu, Astour gibi, arkeolojik yerleşim verilerine biraz atıfta bulunurken, daha çok yer isimlerinin dilbilimsel analizine odaklanmaktadır. Sadece Amik'te değil, Batı Suriye'deki Ghab ve Rouj Havzaları, Halep'in doğusundaki Jabbul ovası, Güney Anadolu'daki Maraş Ovası, Suriye yakınındaki Asi Nehri Vadisi gibi komşu bölgelerde ortaya çıkan Tunç ve Demir Çağı yerleşim merkezlerinde ele geçirecek olan buluntuların incelenmesi, Kuzeydoğu Akdeniz'in tarihi coğrafyasına önemli katkılar sağlayacaktır. Nitekim, AVRP araştırmasının sonuçları; bölgenin siyasi tarihi ve coğrafyası hakkında, özellikle Astour ve diğer bilim adamlarının daha önce yapmış oldukları çalışmalara önemli bilgiler ekleme imkânı sağlayacak gibi görünmektedir.³⁸

Toplanan vergileri, askerlik çağrılarını ve Alalah yönetimi tarafından yapılan nüfus sayımlarını kaydettikleri için, IV. tabaka tabletleri hangi şehrin doğrudan doğruya Alalah ülkesine ait olduğu hususunda kesin kanıtlar sağlar. Bu nedenle örneğin Alalah ve Kizzuwatna arasında kuzey sınırında yer alan Alawari'nin aslında Alalah'ın etkin kontrolü altında olduğu anlaşılır. Ayrıca Hititler döneminde Ugarit'in güney sınırı yakınlarına yerleştirilen Bît-hiluwe'nin, IV. tabaka dönemi boyunca Alalah bölgesine ait olduğu görülür. Bu tabletler Alalah ülkesinin şehirlerinin nasıl yönetildiği hususunda da bilgiler verir.

Çalışmamızın ekler bölümünde yer alan 1 numaralı harita, Alalah bölgesinde yer alan şehirlerin ve diğer yerleşim birimlerinin bir listesini sunmaktadır. Alalah'ın IV. tabakasında bulunan tabletlerin verdiği bilgilerden yola çıkılarak oluşturulan bu harita, Alalah Krallığı'nın etkinlik sahasını belirlememiz açısından son derece önemlidir.

Ekler Bölümündeki 1 numaralı haritada yer alan isimlerin bazıları Kuzey Suriye ve Orta Fırat Bölgesinin iyi bilinen şehirlerini göstermektedir. Ancak yerleşim birimlerinin önemli bir kısmı bizzat Alalah krallığına ait olan küçük kasaba ve köylere işaret etmektedir.³⁹

Alalah ülkesinin bilinen şehirlerini güvenilir bir şekilde eşleştirmek gerekirse, aşağıdaki liste umarız faydalı olacaktır.⁴⁰

---

³⁸ Dassow, a.g.e., 2008, s. 65

³⁹ Michael C. Astour, a.g.m., 1963, s.221

⁴⁰ Dassow, a.g.e., 2008, s. 67

Alalah'ın IV. tabakasına ait tabletlerde yer alan yerleşim birimlerinin isimleri alfabetik sırayla aşağıdaki gibidir:

Abaruḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Abza – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

A'ilat – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Akubiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Alabbi – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Alalah (Tell Atchana) – Yerleşim birimi, Alalah krallığının başkenti,

Alaruwe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Alaşiya – Bir memleket, Kıbrıs Adası.

Alawari – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Aldube – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Alime – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Alladḥe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ama'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi ve memleket.

Amaršakki – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ammiya – Kuzey Kenan'da bir yerleşim birimi

Amurru – Alalah'ın güneyinde, Fırat'ın yukarısında bir memleket.

Annaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Anzide – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Apsuna – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Arennaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ariante – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Armat(te) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Armazuwe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Arnika – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Arra – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Arapḥe – Mitanni Devletinin doğusunda, Dicle'nin kuzeydoğusunda bir memleket.

Aruriya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ašra – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Aštata – Fırat'ın büyük dönemecinde Halep'in doğusunda bir yerleşim birimi ve memleket.

Atalaḥenaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Atanni – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Atarḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
A'uşuni – Yamhad bölgesinde bir yerleşim birimi.
Azazuwe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Azu (Tell ḥadidi) – Karkamış yakınlarında Fırat'ın yukarısında Alalah bölgesinin doğusunda bir yerleşim birimi.
Berašena – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Bītḥiluwe – Ugarit krallığının güney sınırına yakın, Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Canan – Ürdün nehri ve Akdeniz arasında bir memleket.
Dimat? – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Durpante – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Durrazu – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Ebla (Tell Mardikh) – Alalah'ın güneydoğusunda bir yerleşim birimi.
Emar (Tell Meskene) – Aštata memleketinde Fırat'ın Büyük dönemecinde bir krallık ve memleket.
Emūze – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ešši – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Eyarrašša (?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Galḥe (?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Gazḥawe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Gazte(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Gidge – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Gugatiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Gurasu – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ḥalab (Aleppo) – Bir yerleşim birimi, Yamhad'ın önceki başkenti.
Ḥalabiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ḥalḥaluḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Ḥalḥulaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ḥandukiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ḥanē – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Ḥarbe – Mitanni hakimiyetinde, Kuzey Suriye'de bir yerleşim birimi

Ḫatti – Anadolu merkezinde bir krallık

Ḫaz – [...], [Ḫazi - [...]] – Alalah'ta bir yerleşim birimi. İki kasabadan biriyle bağlantılı olan bir yer.

Ḫaziluḫe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ḫaziniba – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ḫazuta [-...] – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ḫurri-land – Mitanni bölgesinin merkezi, Hurriler'in memleketi.

Ḫuṣarru – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Ḫuṣre – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ḫutammana – Alalah'ta bir yerleşim birimi, muhtemelen Ḫutamme ile aynı.

Ḫutamme – Alalah'ta bir yerleşim birimi, muhtemelen Ḫutammana ile aynı.

Ḫutilluraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ibiriya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Idu'e (=earlier Ituwe?) – Bir zamanlar Yamhad'ın egemenliğindeki yerleşim birimi.

Iduḫe – Muhtemelen İdu'e ile özdeş bir şehir.

Ie – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Indawe – Muhtemelen İntarawe olarak da anılan bir yerleşim birimi.

Intarawe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Irgilli – Alalah'ta muhtemelen doğu sınırında bir yerleşim birimi.

Irḫa – Muhtemelen Mitanni egemenliğinin doğu sınırındaki Nuzi bölgesinde bir yerleşim birimi.

İripa – Tunip'in hakimiyetinde, kuzey sınırındaki bir yerleşim birimi.

İrta – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Kallazu – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Katume – Alalah'ta muhtemelen onun doğu sınırına yakın bir yerleşim birimi.

Kazzuwe(?) – Bir zamanlar Yamhad'ın egemenliğindeki bir yerleşim birimi.

Kenta – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Kidagi (?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Ki'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Kulante – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Kumuni – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Kurabi – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Kur'at – Mukiš'in egemenliğinde bir yerleşim birimi.
Kurē – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Kušippu – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Kuwanni(ya) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Lagi (=Laka?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Lašši – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Lulubiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Lupa(nni) – Alalah'ta bir yerleşim birimi; Nupa (nni)?
Madma – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Malazuzuan(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Marmaruki – Karkamış'a doğru, muhtemelen kuzeydoğu sınırı yakınlarında kurulan Alalah'ın egemenliğinde bir yerleşim birimi.
Maṭṭaya (?)–Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Miḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Mitanni – Habur nehri sahasındaki toprakların merkezinde kurulmuş, doğuda Arraphe'den batıda Alalah'a kadar uzanan bir krallık
Mukiš – Alalah'ta bir memleket ya da yerleşim birimi. Mukiš memleketi Alalah'ın gerçek topraklarıydı.
Murgi – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Mušina – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Mušmuš([-x?]) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Mušunni(ya) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Mutu'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Nameren (?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Nanzanadu – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Narēa – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Nassi – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Niḥe – Alalah'ta Asi nehrinin doğusunda bir yerleşim birimi.
Nirabe (Neirab)– Alalah'ın egemenliğinin dışında Halab yakınında bir yerleşim birimi.
Nuḥašše – Alalah'ın dışında ve sonradan ona katılan Asi nehrinin doğusunda bir memleket.

Nuḥaššila – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Nuḥiwe (?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Nupaḥḥe = Nupa(nni)?
Nupa(nni) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Nurmanaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Pagatala – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Paḥiliš – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Pazani – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Pilla[-...] – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Piltu(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Pumete – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Qatallapa – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Qaṭna (Tell Mišḥrifeḥ) – Alalah topraklarının güneyinde Asi nehrinin yukarısında bir yerleşim birimi ve krallık.
Quliya(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Samē – Mitanni merkezinde bir yerleşim birimi.
Sutû-land – Suriye bozkırlarında, Sutenan göçebelerinin memleketi.
Sikku - Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Sirimeni – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Suḥaruwe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šaku'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šakutti – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šanaza – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šannē – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šanuka – Bir zamanlar Yamhad'ın egemenliğinde bir yerleşim birimi.
Šanurḥe (=Šinurḥena?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Šarkuḥe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šata'e - Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Ša'uraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šenenna – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šenirwanaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šeršenina – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Šeša'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šeṭṭapaḥe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šidaraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šiduraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šikibite – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šilapaziri – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šilušumašu – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šimere – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šimiruši (=Šimere?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šina'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šinurḥena – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Šu'e - Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šula-[x]-ya(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Šunnaddu – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Šuran [-...] – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Šuraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Tabawe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Taḥše – Muhtemelen Asi'nin yukarısında Tahsy memleketiyle aynı olan bir yerleşim birimi.
Taima – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Takuwaḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Taluwe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Tamkāri – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Tapparuḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Tapduwe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Tapkanni – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Tarmanaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Taya('e) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Teta'e – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Tiliše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Timuḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Tuḥul – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Tunip – Güneyde, Alalah'a sonradan katılan Tunip'in hakimiyet bölgesi, Asi nehrinin kenarında bir yerleşim birimi veya krallık

Ugarit – Güneyde, Alalah'a sonradan katılan Ugarit'in hakimiyet bölgesi, Akdeniz kıyılarında bir krallık veya yerleşim birimi.

Uḫenaše – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Uḫḫiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ulla – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ulzat – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Ummu – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Unapure – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Uniga – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Unubba – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Upalali – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Ura – Yerleşim birimi, muhtemelen Kilikya'daki Ura.

Ureše – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Urri(ya) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Uruḫu-x – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Urume – Alalah egemenliğinin dışında, muhtemelen Halab yakınlarında bir yerleşim birimi.

Ušḫalatiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Uštunaḫe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Ušuwe – Yamhad'ın egemenliğindeki bir yerleşim birimi.

Utaliuḫe (=Utallu?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Utallu – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Utapninu[š-...] – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Uwanda – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Walima(e)- Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Waššukanni – Yukarı Habur bölgesinde Mitanni'nin başkenti.

Wirraše – Muhtemelen Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Yarabik – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.

Yaşule – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Yatḫapa – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Zabuḥulē – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zagana – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zaḥe – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zait(i) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Zakkiya – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zala'e? – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zalaki(ya) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zalatar – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zalḥe – Alalah'ta bir memleket ya da yerleşim birimi.
Zaliwaḥari – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Zallarišena – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zanka(?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zanzi – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zaraḥe – Yamhad'ın egemenliğindeki bir yerleşim birimi.
Zarma(?) – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Zauti – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zazallaše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zikirile – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zilaya – Ugarit'te bir yerleşim birimi.
Zimerima – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zitaraḥe – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Ziuraše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zi-x-ra – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zizara (=Zizzur(a)?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zizzur(a) (=Zizara?) – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zukurre – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zulute – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zunla – Yerleşim birimi, yeri bilinmiyor.
Zurē – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zuše – Alalah'ta bir yerleşim birimi.
Zuš[e(?)...] – Alalah'ta bir yerleşim birimi.

Zuzula – Alalah'ta bir yerleşim birimi.⁴¹

---

⁴¹ Dassow, a.g.e. 2008, s. 505-514

İKİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

MÖ. 2. Binyıl Alalah tarihi hakkında bilgi veren kaynakları, yazılı ve arkeolojik kaynaklar olmak üzere iki başlık altında toplayabiliriz.

1. YAZILI KAYNAKLAR

Sir Leonard Woolley; Ur'da yaptığı keşifler sonrasında, yeni bir kazı plânlamaya başlamak için Amik Ovası'nı ziyaret ettiğinde; Yakın Doğu'nun az bilinen bu bölgesinde, çok sayıda arkeolojik alana rastladı. Amik Ovası; her biri antik bir şehri, köyü veya askeri kaleyi temsil eden ve sayıları iki yüzü bulan höyüklerle çevriliydi. Bunların hepsi aynı döneme ait olmasa da, ortaya çıkarılan keramik buluntularından da anlaşılacağı üzere, tarih öncesi dönemlere ait idiler.⁴²

Burada Woolley, Girit ve Ege'yi Yakın Doğu kültürlerine bağlayan kanıtları bulacağını umuyordu. Bazılarını buldu, ama belirtilen amaçların dışında da birçok kanıt buldu. Woolley kazmak için seçtiği Tel Açana'nın, Eski Yakın Doğu metinlerinde sıkça adı geçen Alalah şehri olabileceğini düşünüyordu. Kazılar sonucunda ele geçirilen çivi yazılı tabletlerde şehrin kimliği araştırıldı.⁴³ Alalah'ın VII. tabakasının Yamhad Krallığı, IV. tabakasının da Mitanni egemenliği dönemine ait olduğu ve Alalah kentinin de Suriye krallıklarından biri olan Mukış'in başkenti olduğu sonucuna varıldı.⁴⁴

Alalah'ta ortaya çıkarılan metinler, Amik Bölgesi'nin MÖ. 2. Binyıl ortalarındaki siyasi görünümü hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bununla birlikte çağdaş Mısır ve Hitit metinleri gibi diğer birçok tarihi kaynak da Alalah tarihi hakkındaki bilgilerimizi artırmaktadır.⁴⁵ Hemen belirtelim ki, Alalah arşiv vesikaları, özellikle MÖ. 2. Binyıl Eski Yakınoğu tarihi için emsalsiz bir kaynak niteliğini taşımaktadırlar.⁴⁶

---

⁴² J. Casana, a.g.m., 2009, s.7

⁴³ S. L. Woolley, a.g.e., 1953, s. 21

⁴⁴ Antonio Sagona, The Heritage of Eastern Turkey from Earliest Settlements to Islam, Australia 2006, s. 74

⁴⁵ Klengel, Horst., Syria, 3000 to 300 B.C.: A Handbook of Political History, Berlin, Akademia, 1992, s. 84

⁴⁶ Dassow, a.g.e., 2008, s. 3

Sir Leonard Woolley'in yapmış olduğu Alalah kazılarında toplam 18 yapı katı tespit edilmiştir. Bu tabakalar arasında VII. ve IV. tabakalar, MÖ. 2. Binyıl tarihi açısından bilhassa önem taşımaktadır. Gerçekten söz konusu tabakalarda (VII. ve IV. tabakalar) toplam 469 adet çivi yazılı tablet ele geçirilmiştir.⁴⁷ Eğer bu tabakalarda ele geçirilen tablet parçalarını da dikkate alırsak, söz konusu tabletlerin sayısı 513'ü bulur.⁴⁸ Bunların 175 adeti IV. tabakaya aittir.⁴⁹ Çok ilginçtir ki, VI. ve V. tabakalarda herhangi bir yazılı buluntuya rastlanmamıştır. Orta Kronolojiye göre MÖ. 18. yüzyılın ikinci yarısına (MÖ. 1750-1700) tarihlenen VII. tabaka tabletleri ve MÖ. 15. yüzyılın ilk yarısına (MÖ. 1500-1450) tarihlenen IV. tabaka tabletleri Akkadça ya da Akkadça'nın bir lehçesi olan Babilce ile yazılmışlardır.⁵⁰ MÖ. 18. yüzyılın ortaları ile 15. yüzyıl ortalarına kadar uzanan zaman dilimine (MÖ. 1750-1450) ait olduğu düşünülen bu metinler, Hurriler'i ve Kenanlılar'ı da içine alan kozmopolit bir nüfus yapısına sahip Alalah Krallığı'nın sosyal, siyasal ve ekonomik yaşantısı hakkında bizleri aydınlatmaktadırlar.⁵¹ Bu tabletleri, D. J. Wiseman, önce 1939 yılında **“A Preliminary Account of The Tablets from Atchana”** adlı makalesinde yayımlamış, sonra 1953 yılında ise bu tabletleri bir katalog halinde **“The Alalakh Tablets”** adlı kitabında neşretmiştir.⁵² Alalah metinleri tıpkı Ugarit ve Emar'dan çıkarılan tabletlerde olduğu gibi, bol miktarda uluslararası belgeleri, anlaşmaları ve yasal sözleşmeleri içermektedir.⁵³

Bu metinler Wiseman tarafından sınıflandırılan materyallerin çeşitliliğini ortaya koyar. Bunlar; 1 dava, 12 kredi, 8 satış, 6 takas, 3 kefil/ güvence, 5 hediye kaydı, 2 evlilik sözleşmesi, 13 yarım kalmış sözleşme, 2 mektup ve rapor, 1 dini metin, 26 genel nüfus sayımı listesi, bir askeri nüfus sayımı listesi, 7 ev sahibi listesi, 5 çeşitli liste, 4 köle listesi, 2 pay listesi, 18 hayvan listesi, 5 yün-giysi listesi, 3 metal listesi, 7 ahşap ürünleri listesi, 4 silah listesi, 2 parça mühür ve 6 ek parça mühürden

⁴⁷ D.J. Wiseman, *The Alalakh Tablets*, London 1953, s. 18

⁴⁸ Richard S. Hess, *A Preliminary List of The Published Alalakh Texts*, UF 20, 1988, s. 71

⁴⁹ Eric M. Meyers, a.g.e., 1997, s.56

⁵⁰ Jussi Aro, “Remark on the Language of The Alalakh Texts”, *AfO VII 1954-1956*, s.361

⁵¹ Isaac Mendelsohn, *On Marriage in Alalakh, Essays On Jewish Life and Thought Presented in Honor of Salo Wittmayer Baron*, New York 1959, s. 351

⁵² D.J. Wiseman, a.g.e., 1953.

⁵³ Richard S. Hess, “A Comparison of the Ugarit, Emar and Alalakh Archives”, *Ugarit, religion and culture, Proceedings of the International Colloquium on Ugarit, religion and culture, Edinburgh 1994, Essays presented in honour of Professor John C.L. Gibson, Ed. N. Wyatt, W.G.E. Watson and J.B. Lloyd, Ugarit-Verlag Münster 1996, s. 81*

ibarettir.⁵⁴ Bunlara ek olarak bu metinlerin kopyalarını **“Supplementary Copies of Alalakh Tablets”** adlı makalesinde yayımlamıştır.⁵⁵ Bunların yanında Alalah tabletleri ile ilgili olarak; J. Donald Wiseman-S. Richard Hess-Glasgow London’un **“Alalakh Texts”**,⁵⁶ Jussi Aro’nun **“Remark on the Language of The Alalakh Texts”**,⁵⁷ Eva von Dassow’un **“Lists of People from the Alalah IV Administrative Archives”**,⁵⁸ M. von Dietrich ve O. Loretz’in, Alalah ve Ugarit şehrinin toplum yapısı hakkında bilgi veren **“Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (IV)”**⁵⁹ ve **“Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (V)”**,⁶⁰ Johannes Friedrich’in Alalah’ta bulunmuş bir Hitit mektubunu anlatan **“Ein hethitischer brief aus Tell Atchana”**,⁶¹ yine aynı konuda H. Eheholf’un **“Zu dem in Atchana gefundenen Hethitischen Briefe”**,⁶² Burkhardt von Kienast’ın alım-satım senetleri hakkındaki **“Die altbabylonischen Kaufurkunden aus Alalah”**,⁶³ Albrecht Goetze’nin **“The Roster of Women AT 208”**,⁶⁴ S. Richard Hess’in **“Observations on Some Unpublished Alalakh Texts, Probably from Level IV”**⁶⁵ ve **“A Preliminary List of The Published Alalakh Texts”**,⁶⁶ Jacob Lauinger’in **“Epigraphic Finds From The Oriental Institute’s 2003 Excavations At Alalah”**,⁶⁷ ve **“The Middle Bronze Age tablets from Tell Atchana: An Archaeological and Archival Analysis”**⁶⁸ S.E. Loewenstamm’ın **“Notes on the Alalakh Tablets”**,⁶⁹ Juan Oliva Mompean, **“New Collations and Remarks on Alalakh VII Tablets”**⁷⁰, Yine Juan Oliva’nın, , **“Neue Kollationen und Anmerkungen zu einigen Alalah VII-**

⁵⁴ Richard S. Hess, a.g.m., 1988, s. 71-72; A. Leo Oppenheim, Ancient Mesopotamia, USA 1977, s.24

⁵⁵ D.J. Wiseman, “Supplementary Copies of Alalakh Tablets” JCS, 1953, Vol: 7, s. 1-30

⁵⁶ D. J. Wiseman- S. Richard Hess- Glasgow London, “Alalakh Texts 457”, UF 26 (1994) , s.501-508

⁵⁷ Jussi Aro, a.g.m., 1954-1956, s.361-366,

⁵⁸ Dassow, “Lists of People from the Alalah IV Administrative Archives”, UF 34, 2002, p.835-911

⁵⁹ M von Dietrich-O.Loretz., “Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (IV)”, ZA 60 1970, s.88-123

⁶⁰ M von Dietrich-O.Loretz., “Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (V)”, UF 1 1969, s.36-64

⁶¹ Johannes Friedrich, “Ein hethitischer brief aus Tell Atchana”, Or, 1939, Vol: 8, s. 310-316

⁶² H. Eheholf, “Zu dem in Atchana gefundenen Hethitischen Briefe”, ZA 11-1939, p.73-75.

⁶³ Burkhardt von Kienast, “Die altbabylonischen Kaufurkunden aus Alalah”, WO XI, 1980 s.35-63.

⁶⁴ Albrecht Goetze, “The Roster of Women At 208”, JCS, 1959, Vol: 13, s. 98-103.

⁶⁵ Hess, Richard S., “Observations on Some Unpublished Alalakh Texts, Probably from Level IV”, UF 24, s.113-115.

⁶⁶ S. Richard Hess, “A Preliminary List of The Published Alalakh Texts”, UF 20, 1988 s.69-87.

⁶⁷ Jacob Lauinger, “Epigraphic Finds From The Oriental Institute’s 2003 Excavations At Alalah JNES 2005, Vol:64, s. 53-58.

⁶⁸ Lauinger, Jacob., “The Middle Bronze Age tablets from Tell Atchana: An Archaeological and Archival Analysis”, 23. Araştırma Sonuçları Toplantısı C.1-2005 Antalya, s. 389-397.

⁶⁹ S.E. Loewenstamm, “Notes on the Alalakh Tablets” IEJ 1, 1956, Vol:6, s. 217-225.

⁷⁰ Juan Oliva Mompean, “New Collations and Remarks on Alalakh VII Tablets”, JNES January 2005, Vol:64, s. 1-21.

Texten”⁷¹, E.A. Speiser’in “**The Alalakh Tablets**”⁷², Ignado Marquez Rowe’nin “**Notes On The Hurro-Akkadian of Alalah in The Mid-Second Millennium B.C.E.**”⁷³, Matitiahu Tsevat’ın, bazı Alalah metinleri üzerine yorumlar yaptığı “**Alalakhiana**”⁷⁴, AT 401 ile ilgili C. Zaccagnini’nin “**A Note on The Talent At Alalah (AT 401)**”⁷⁵, G. Jr., Giacumakis’in “**The Akkadian of Alalah**”⁷⁶ ve Mario Liverani’nin “**Memorandum on the Approach to Historiographic Texts**”⁷⁷ adlı makaleleri modern neşriyattaki yerlerini almışlardır. Bir de bu çalışmaların yanında, Alalah’ın VII. Tabakasına ait tabletlerde geçen yer isimleri üzerine Erno Gaal’ın, “**State and Private Sectors in Alalah VII**”⁷⁸ adlı çalışması mevcuttur.

1.1. VII. TABAKAYA AİT TABLETLER

VII. tabaka’da bulunan tabletler, MÖ. 2. Binyılın ilk yarısına aittirler. Bu metinlerden anlaşıldığına göre, söz konusu dönemde Alalah Krallığı, merkezi Halpa’da (Halep) bulunan Yamhad Krallığı’na bağlıdır. Yamhad kralı Aba-il’in, kardeşi Yarim-Lim’i Alalah Krallığı’nın başına getirmesi hadisesi hakkında AT 1 ve AT 456’da önemli bilgiler yer almaktadır. Hitit kralı I. Hattuşili, yıllıklarında⁷⁹, Alalah şehrini yakıp yıktığını iddia etmektedir.⁸⁰ VII. tabakadaki sarayın yakıldığını, bu tabakadaki kalın kül katmanından da anlayabiliyoruz. Belki de bu kül katmanı, Hitit kralı I. Hattuşili’nin Alalah kentini ve kraliyet sarayını yakıp yıktığının delilleri

---

⁷¹ Juan Oliva Mompean, “Neue Kollationen und Anmerkungen zu einigen Alalah VII-Texten”, UF 30 1998, s. 587-601.

⁷² E.A.Speiser, “The Alalakh Tablets” JAOS 74 1954, s.18-25.

⁷³ Rowe, Marquez, Ignado., “Notes On The Hurro-Akkadian of Alalah in The Mid-Second Millennium B.C.E.”, IOS 18, 1998, p. 63-78.

⁷⁴ Matitiahu Tsevat., “Alalakhiana”, HUCA 29, 1958.

⁷⁵ Zaccagnini, C., “A Note on The Talent At Alalah (AT 401)”, Iraq, 1978, Vol:XL, s. 67-69.

⁷⁶ G. Giacumakis Jr., “The Akkadian of Alalah”, Janua Lingaurum, Series Practica 59 (The Hague, 1970).

⁷⁷ Mario Liverani., “Memorandum on the Approach to Historiographic Texts”, Or 42-1973, s.178-194.

⁷⁸ Erno Gaal., “State and Private Sectors in Alalah VII”, AAASH 30, 1982-1984, s.1-44

⁷⁹ Hattuşili’nin annalleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: H. Otten, MDOG 91, 1958, s.75-84

⁸⁰ Alalah ismi Hitit metinlerinde, URU a-la-la-ḫa-a-za (KUB XXXVI 125,5),URU a-la-al-ḫa-az KUB XV 35+ KBo II 9 I29,KUR URU a-la-la-aḫ KUB III 16 Vs.22 (Akk.),KUR URU a-la-al-ḫa KUB XV 34 I 54.,URU a-la-al-ḫa KBo X 2 I 15,URU al-ḫa-al-ḫa KBo X 1 Vs.6 (Akk.) şeklinde geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: G.F. del Monte – Johann Tischler, RGTC 6, Wiesbaden 1978, s. 5

olarak kabul edilebilir. Hititler, Alalah'ı yıkıncaya kadar, bu kent, Yarim-Lim Sülalesinden gelen krallar tarafından idare edilmiştir.⁸¹

Yukarıda sözünü ettiğimiz AT 1 ve AT 456 numaralı tabletlerde, Aba-il'in kardeşi Yarim-Lim'in Alalah kentinin başına geçmesi hadisesi şöyle anlatılmaktadır:

AT 1:

Ön Yüzü

1. i-nu-ma aḫ-ḫu-šu ^mab-ba-DINGIR be-el-šu-nu ib-ba-al-ki-tu
2. ^mab-ba-DINGIR LU[GAL i]na ʾtu-ku-ul-ti¹ ^dIM
3. ^dḫé-pát ù GIŠ.ŠUKUR [ša ^dIŠTAR] a-na URU.ir-ri-de.KI il-lik-ma
4. URU.ir-ri-deiKI iṣ-ba-ʾat¹[ma LÚ.ṣ]a-ab-šu ik-šu-ud
5. i-na u₄-mi-šu ^m[ab]-ba-DIN[GIR LUGAL] a-na pu-ḫa-at
6. URU.ir-ri-de.K[I š]a a-b[i-šu] id-di-na-am
7. i-na na-ra-am li-ib-bi-šu URU.a-la-la-aḫ.KI
8. ʾid¹-di-nam i-na u₄-mi-šu ^mia-ri-im-li-im
9. DU[MU ḫa-am-mu]-ra-bi ʾIR ^mab-ba-DINGIR
10. [ALAM a-na É^d]INANNA ú-še-li
11. [i-na u₄-mi-šu ^mab]-ba-DINGIR ša ia-ri-im-li-im

Alt Kısım

12. i-[x x x] a-la-am pu-ḫa-at a-li-im

Arka Yüzü

13. ʾid-di-nu¹-šu ša a-wa-at-ab-ba-DINGIR i-pu-uš
14. ú-na-ak-ka-ru a-na ia-ri-im-li-im
15. ù pí-ir-ḫi-šu ú-la-am-ma-nu
16. ^dIM i-na GIŠ.TUKUL ša qa-ti-šu li-iḫ-bu-us-su
17. ^dḫé-pát ^dIŠTAR GIŠ.ŠUKUR-šu li-iš-bu-ru
18. ^dIŠTAR a-na qa-ti mu-ka-aš-ši-du-šu li-ma-al-šu
19. ^dIŠTAR sAG.UR.sAG pa-ra-ú-ra-am
20. i-na bi-ir-ki-šu li-ṭe-ep-pi⁸²

⁸¹ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 10

⁸² Nadav Na'aman,, "The Ishtar Temple at Alalakh" JNES July 1980, Vol:39, s. 209

Tercümesi: Aba-il'in⁸³ kardeşleri, beyleri ve kralları Aba-il'e isyan ettikleri zaman, O, Addu, Hepat ve İştar'ın mızrağının yardımcılarıyla İrride şehrine gitti ve bu şehri ele geçirdi, İrride ordusunu yendi. Kral Aba-il, ki kalbinde iyilikten eser yoktu, İrride şehrine karşılık, babasının ona verdiği Alalah şehrini Yarim-Lim'e verdi. İşte bu zamanda Hammurabi'nin⁸⁴ oğlu Aba-il'in hizmetkarı Yarim-Lim, İştar tapınağına bir heykel adadı. Bu zamanda, Aba-il, Yarim-Lim'e bir şehire karşılık başka bir şehir verdi. Kim ki Aba-il'in yönetim işlerini değıştirirse ve Yarim-Lim'e ve onun soyundan gelenlere kötülük yaparsa, Addu onu elindeki silahla cezalandırsın, Hepat ve İştar onun mızrağını kırsın, o İştar takipçilerine emanet edilsin, İştar onun beline (etine, vücuduna) ceza uygulasin.⁸⁵

AT 456:

Ön Yüzü

1. URU.i-ma-ar.KI qa-du-um na-wi-şu
2. URU.za-a[r-r-]a-at.KI
3. URU.ir-r[i]-na.KI
4. URU.na-a[ř]-tar-bi.KI
5. URU.ᵝa-ař¹-na-ap.KI
6. URU.[k]a-az-zu-we.KI
7. URU.am-ma-ak-ki.KI
8. URU.pa-ar-re-e.KI
9. a-na[pu]-ᵝa-at URU.ú-wi-ia-a.KI
10. [UR]U.ad-ra-te.KI
11. a-na pu-ᵝa-at e-[p]é-ri řa i-na ᵝURU.zu-na-x x¹. [KI]
12. i-ba-ař-şu-[ú]
13. ᵝURU¹.a-ma-me.[KI]
14. ᵝURU¹.a-ú-şu-un.[KI]
15. URU.ᵝa-al-li-wa.[KI]
16. URU.zi-ki-ir-[li.KI]
17. URU.mu-ra-ar.[KI]

⁸³ Eskiden Abban olarak okunan bu isim, şimdi genellikle Aba-il şeklinde okunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Karen Radner, *The Prosopography of The Neo-Assyrian Empire*, Vol 1, Part I:A, 1998, s. 1.

⁸⁴ Buradaki Hammurabi'nin Eski Babil kralı meşhur Hammurabi ile bir ilgisi yoktur.

⁸⁵ Jacob Lauinger, *Archival Practices at Old Babylonian/Middle Bronze Age Alalakh (Level VII)* Ph.D Dissertation, University of Chicago, 2007, s. 252-253

18. URU.ir-ri-de.KI URU ia-ri-im-I[i-im]
19. ^mzi-it-ra-a-du ḥa-za-an-nu ša [URU.ir-ri]-^rdi.KI^r
20. [a]-na ia-ri-im-li-im il-li-ik-[ma]
21. pa-ni mu-uš-na-a-du ḥa-ab-ba-^rtam^r iṣ-[ba-at-m]a
22. ^ra-na^r URU.ir-ri-de.KI URU.KI-šu ú-[še-r]i-ib-šu-ma
23. [UR]U ERÍN ka-la-ša it-ti ab-ba-[DI]NGIR LUGAL
24. ú-ša-ak-ki-ir-ma i-na ta-x[x x]
25. ù ka-ak-ki-im da-an-ni-im x[x x x]
26. i-na KÙ.BABBAR KÙ.GI ZA.GÌN DUḥ.ŠI.A ù [ka-ak]-ki-im
27. ra-bi-im ša ^dIM URU.ir-ri-de. [KI i]ṣ-ba-at-ma
28. iḥ-te-pi ù mu-uš-na-a-du a-ia-bi[šu]
29. iṣ-ša-ba-at a-na URU.ḥa-la-ab.KI
30. i-na šu-ul-mi-im i-tu-ra-am-ma
31. URU.ir-^rri-de.KI^r-mi-i KI ḥe-pí-im

Alt Kısım

32. a-na a-ḥi-ia[a]-na-ad-di-in
33. [a]-na pu-ḥa-at URU.ir-ri-de.KI
34. [ša it-ti]-šu ik-k[i]-ru-[ú-ma]
35. [ša aṣ-ba-tu]-ma e[ḥ-pu-ú]
36. [URU.a-la-l]a-aḥ[.KI]

Arka Yüzü

37. [a-na-ia]-^rri^rim-li-i[m ad-di-in/a-na-ad-di-in]
38. ù URU.mu-ra-ar.KI e-li-zi-[it-ti]-šu
39. ú-re-ed-dí-šu ^mab-ba-DINGIR
40. a-na ia-ri-im-li-im ni-iš DINGIR.MEŠ
41. za-ki-ir ù ki-ša-ad 1 UDU iṭ-bu-uḥ
42. šum-ma ša ad-di-nu-ku-um-mi e-le-eq-quí
43. šum-ma ur-ra-am ṣe-ra-am
44. ^mia-ri-im-li-m a-na ab-ba DINGIR ú-ḥa-aṭ-ṭu-ú
45. ^rù a-wa-at^r ab-ba-DI[NGIR] i-qa-ab-bu-šum
46. ú-š[e-i]ṣ-su-ú a-na LUGAL ša-ni-im

47. ú-^ʀše-is¹-su-ú šum-ma qa-ra-an TÚG ab-ba-DINGIR
48. ú-wa-aš-ša-ru-ma qa-ra-an TÚG LUGAL ša-ni-im
49. i-ša-ab-ba-tu i-na URU.KI.ḫI.A-<šu> ù e-pé-ri
50. it-[ta-aš-ši] ù šum-ma wa-ar-ki-it
51. ^mṛa-ri¹-im-li-i[m a-na] ab-ba-DINGIR
52. ù wa-ar-ki-it ab-ba-DINGIR ú-ḫa-aṭ-ṭu-ma
53. [š]um-ma qa-ra-an TÚG ab-ba-DINGIR ù^ʀqa¹-[ra-an]
54. TÚg wa-ar-ki-it ab-ba-DINGIR ú-wa-[aš-ša-ru]-ma
55. [qa]-ra-an TÚG LUGAL ša-ni-im i-ša-a[b-ba-at]
56. [i-na] URU.KI.ḫI.A-šu ù e-pé-ri-š[u]
57. [it]-ta-aš-ši šum-ma wa-ar-ki-[it]
58. [^mi]a-ri-im-li-im i-na URU.KI-šu a-n[a KÙ.BABBAR]
59. [i-na-a]d-di-nu ù a-ḫu-šu-nu ra-bu-^ʀum¹
60. [ši-m]i i-ša-am a-na wa-ar-ki-it
61. ^mab-ba-DINGIR-ma i-nad-di-in
62. a-na ša-ni-im ú-ul i-na-ad-di-in
63. šum-ma wa-ar-ki-it ia-ri-im-li-[im]
64. la ša wa-[ar]-ki-it ab-ba-DINGIR [i-na-ad-di-in?]
65. šum-ma [x x URU].KI.ḫI.A-šu URU.KI [x x]
66. ša iḫ-[x x x x] ib-ba-aš-ši
- Üst Kısım
67. URU.[KI-šu x x x x ú]-ul i-ba-^ʀx¹-[x]
68. ^ma-ḫi-ša-d[u-qu x x x] DU[MU x x x x]
69. ^mir-pa-a-d[u x x x x x]
70. ^ʀù¹ni-iq-ma-[du x x x x x]-nu
71. ^m[x x x x x]
72. ^mnu-ni-[x x x x]
73. ^mab-[ba-DINGIR]
74. ^mia-^ʀri¹-[im]-li-[im]
75. ni-iš DINGIR.MEŠ
76. ú-ša-áz-ki-ru

Tercümesi:

1–9 “Merasıyla beraber Emar şehri, Zarrat, İrrina, Nastarbi, Hasnap, Kazzuwe, Amakki ve Parre şehirleriyle Uwiya şehrine karşılık.

10–18 “Adrate kasabası, Zuna-xx şehrinin içinde kalan bölge ve Amame, A'usun, Halliwa, Sikirli, Murar şehirleri ve Yarim-Lim'in şehri İrride'ye karşılık.

19–30 “İrride şehrinin lideri Zitri-Addu, Yarim-Lim'e gitti. Yarim-Lim daha önce eşkiya Musni-Addu'yu ve ona verilen İrride şehrini (Yarim-Lim'in şehri) ele geçirmişti. Daha sonra o (Zitri-Addu veya Musni-Addu) bütün şehir halkının Abba-ili'ye karşı isyan etmelerine sebep oldu. Abba-ili, ... ile, müthiş silah ile, gümüşle, altınla, lacivert taşla (lapislazuli), kuvartzla ve Addu'nun büyük silahı ile İrride'yi ele geçirdi ve yok etti. Düşmanı Musni-Addu'yu esir aldı.

29–42 “Aba-il Halab'a evine güvenli bir şekilde geri döndü ve sordu “Harab olmuş İrride'yi kardeşime verecek miyim? Ona isyan eden ve benim ele geçirip yok ettiğim İrride'ye karşılık, Yarim-Lim'e Alalah'ı verdim. Ve dahası, Murar'ı ekledi ve payını arttırdı. Abba-ili Yarim-Lim' e tanrıların adına yemin etti ve bir koyunun boğazını kesti ve şöyle dedi, “Eğer sana verdiğimi geri alırsam beni lanetlesinler.”

43–50 “Eğer gelecekte, Yarim-Lim, Aba-il'e karşı yanlış yaparsa veya Aba-il'in ona söylediklerini açığa çıkarırsa, o da bunu başka bir krala söyler, eğer o Aba-il'in giysisinin ucunu serbest bırakırsa ve başka bir kralinkini ele geçirirse, şehirlerini ve bölgesini kaybedecektir.”

50–57 “Eğer Yarim-Lim'in soyundan gelenler Aba-il'e ya da Aba-il'in soyundan gelenlere yanlış yaparlarsa, ve eğer Aba-il'in giysisinin ucunu ya da onun soyundan gelenlerin giysilerinin ucundan kurtulursa ve başka bir kralinkini ele geçirirlerse, bu yaptıklarının karşılığı olarak şehirlerini ve bölgelerini kaybedeceklerdir.”

57–62 “Eğer Yarim-Lim'in soyundan gelenler şehrini satacak olursa, onların büyük erkek kardeşleri satış fiyatı karşılığında şehri alacaklardır. Eğer o Aba-il'in soyundan gelene satacak olursa, o şehri başka birine satmayacaktır. Eğer Yarim-Lim'in soyundan gelen Aba-il'in soyundan gelen biri dışındaki kimseye şehri satarsa, Eğer onun şehirleri .... gibi olursa, onun şehirleri .... olmazsa.

68–76 .... Ahi-şaduk, ..., ... oğlu, Irpa-Addu, ..., Niqmi-Addu, ..., ..., ve Nuni-xxx Aba-il ve Yarim-Lim'e bu sebeple tanrıların adı ile yemin ederler.”⁸⁶

VII. tabakada bulunan sarayın yakılıp yıkılması hadisesi ile IV. tabakadaki arşivde ele geçirilen metinlerin yazılması arasında geçen dönemde, Kuzey Suriye'deki siyasi tabloda önemli değişiklikler olmuştur.⁸⁷ Gerçekten, Hitit kralı I. Hattuşili'nin halefi I. Murşili, isyan eden Halep Krallığı'na son darbeyi vurarak Kuzey Suriye'yi Hitit hakimiyetine almış, bununla da yetinmeyerek güneye Mezopotamya'ya inmek suretiyle Mezopotamya medeniyetinin kalbi durumundaki Babil kentini ele geçirip yağmalamıştır. Hititler'in bu ani akınları Halep merkezli Yamhad Krallığı'nı yıkılma noktasına getirmekle birlikte, Hititler bu bölgenin yönetimini her nedense bizzat üstlenmemişlerdir. Aslına bakılacak olursa, Hititler'in Kuzey Suriye'de tam bir kontrol sağlayamamalarını, bölgede yeni bir güç olarak ortaya çıkan Hurri-Mitanni devletinin varlığına bağlayabiliriz. Nitekim, Babil fatihi I. Murşili'nin Hattuşaş'a döndükten az sonra muhalifler tarafından katledilmesi, Hatti memleketinde yeni taht kavgalarının başlamasına neden olmuş ve bu kaos dönemi, MÖ. 1500'lerde iktidara gelen Telepinuş zamanına kadar devam etmiştir. Yaklaşık 50 yıl kadar süren taht mücadeleleri yüzünden Hititler, Kuzey Suriye üzerindeki etkinliklerini tamamen kaybetmişlerdi. Artık bölgenin yeni hakimi Mitanniler'dir. Doğal olarak, sözü edilen bölgedeki Halep kralları da Mitanniler'in vasali olarak varlıklarını sürdürebilmişlerdir.⁸⁸

1.2. IV. TABAKA'YA AİT TABLETLER

Alalah'ı kazan İngiliz arkeoloğu Sir Leonard Woolley, ikinci çivi yazılı arşivini VII. tabakadan yaklaşık 200 yıl sonraya ait olan IV. tabakada keşfetti.⁸⁹ MÖ. 15. yüzyıla tarihlenen IV. tabakada çivi yazılı tabletlerin yanı sıra, Alalah'ın meşhur krallarından biri olan İdrimi'nin kitabesi bulundu.⁹⁰

⁸⁶ Jacob Lauinger, *Archival Practices at Old Babylonian/Middle Bronze Age Alalakh (Level VII)* Ph.D dissertation, University of Chicago, 2007, s.255-259

⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Dassow, a.g.e., 2008, s. 11-19; Jacob Lauinger, a.g.e., 2007, s. 4-11

⁸⁸ J. Casana, a.g.m., 2009, s.11

⁸⁹ Hess, Richard S., “Alalakh Studies and the Bible: Obstacle or Contribution?”, *Scripture and Other Artifacts, Essay on The Bible and Archaeology in Honor of Philip J. King*, Eds. M.D. Coogan, J.Cheryl Exum, Lawrence E. Stager., Westminster John Knox Press, 1994, s. 200

⁹⁰ Giacumakis, Jr. George., a.g.e., 1970, s.17

Şu anda İngiltere'nin başkenti Londra'daki British Museum'da teşhir edilen İdrimi'nin Kitabesi, MÖ. 15. yüzyıl Alalah'ının siyasi tarihi hakkında bilgiler aktaran en önemli vesikadır.⁹¹

Söz konusu kitabe, Halep kralı İlim-İlimma'nın oğlu İdrimi'nin anlaşılmasını nedenlerle Emar'a kaçmak zorunda kaldığını anlatmaktadır.

Kenan'da saklandıktan sonra İdrimi, Mukiş ve diğer bölgelerdeki sadık takipçilerinden bir ordu oluşturmuş ve kendisini Mukiş'in ve Alalah'ın kralı ilân etmiştir. İdrimi dönemine atıfta bulunan metinlerin sayısı az olsa da, bazı bilim adamları IV. tabakadaki sarayın yapımını İdrimi'ye atfetmektedirler.⁹²

IV. tabakada ele geçirilen arşiv belgeleri, MÖ. 15. yüzyılın ikinci çeyreğinde başlayan yaklaşık 50 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Ancak metinlerin büyük bir çoğunluğu, İdrimi'nin oğlu ve halefi Niqmepa dönemine aittirler. Az sayıdaki bazı metinler ise, Niqmepa'nın oğlu ve halefi II. İlim-ilimma dönemine aittir. II. İlim-ilimma MÖ. 15. yüzyılın sonlarında Hitit kralı II. Tuthalya'nın çağdaşı olarak yaşamıştır. Hitit kralı I. Suppiluliuma tarafından IV. tabakadaki saray ve büyük olasılıkla şehir yakılıp yıkılmıştır. Niqmepa sonrası döneme ait, **“devlet işleri veya hanedan ailesinin işleri”** hakkında bilgiler veren hiçbir metin bulunmadığını ve arşivin bir çok açıdan eksik olduğunu göz önünde bulunduran Dassow, arşivlerin büyük bir bölümünün, II.İlim-ilimma döneminde saraydan (yıkılmadan önce) taşındığını iddia etmektedir.

---

⁹¹ İdrimi'nin kitabesi, transkripsiyonu ve İdrimi hakkında bkz: Sidney Smith, The Statue of İdrimi, BIAA, London, 1949.; G.H. Oller, The Autobiography of İdrimi: A New Text Edition with Philological and Historical Commentary, Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, 1977.; W.F. Albright, “Some Important Recent Discoveries: Alphabetic Origins and The İdrimi Statue”, BASOR 1950, No: 118, s. 11-20; P. Bienkoeski,-A.Millard., “Autobiographies”, Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.41; M von Dietrich,-O. Loretz., “Die Inschrift der Statue des Königs İdrimi von Alalah UF 13 1981, s. 201-269; Edward L Greenstein&David Marcus., “The Akkadian Inscription of İdrimi”, JANASCU, 1976, Vol: 8, s. 59-96; Edward L Greenstein., Ed. Sasson Jack M., “Autobiographies in Ancient Western Asia”, Civilizations of the Ancient Near East Vol III-IV, Newyork 2. Baskı 2006, s.2421-2432; Tremper Longmann, Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 1991; Mayer, R.-Opificius., “Archaologischer Kommentar Zur Statue Des İdrimi von Alalah”, UF 13 1981, s. 279-290; B. Landsberger, “Assyrische Königliste und ‘Dunkles Zeitalter’,” JCS 8 1954, s. 47-73; J. Aro, “Remarks on The Language of the Alalakh Texts,” Afo 17 1954-1956, s. 361-365; R. Borger, “Die Statueninschrift des İdrimi von Alalakh (um 1400 v. Chr.),” in K. Galling et al., eds., Textbuch zur Geschichte Israels (Tübingen, 1968), s.21-24; A. Kempinski&N. Ne’eman, “The İdrimi Inscription Reconsidered,” in Y. Aharoni, ed., Excavations and Studies. Essays in Honour of Professor Shemuel Yeivin (Tel Aviv, 1973), s. 211-220; Nadav Na’aman., “A Royal Scribe and His Scribal Products in The Alalakh IV Court”, OA 19, 1980, s. 107-116. Jack M. Sasson., “On İdrimi and Saruwa, the Scribe”, ed. M.A. Morrison and D.I. Owen, Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians, in Honor of Ernest R. Lacheman, Winona Lake-Indiana 1981, s.309-324.

⁹² S.L. Woolley, a.g.e., 1953, s. 89

Bununla beraber, IV. tabakadaki Alalah arşivlerinde yüzlerce metin keşfedilmiştir. Bu metinler, bölgenin MÖ. 15. yüzyıldaki siyasi tarihi ve ekonomisi hakkında zengin kayıtlar içermektedir.⁹³ Bu dönemde, Astour'un belirttiği gibi, kral'dan, **“Alalah Kralı”** ve **“Mukiš Ülkesi'nin Kralı”** olarak bahsedilmiştir. Örnek olarak, büyük olasılıkla Orta Asi'de yer alan Asharne Kazı Alanı, Tunip'tir.⁹⁴ Tunip kralı ile yapılan bir anlaşma, Niqmepa'yı, mNiq-me-pa LUGAL KUR Mu-ki-is-hé KI (AT 2:2) diye tanımlayarak başlamakta; aynı zamanda Niq-me-pa LUGAL URU A-la-la-ahKI (AT 2:76) sıfatı ile kapanmaktadır. Alalah'ın IV. tabakasındaki arşiv belgeleri MÖ. 15 yüzyıla ait olup, Mitanni Devletinin en faal dönemini kapsar. Bu yüzden onlar, 15. yüzyıl kalıntılarının eksik bilgilendirdiği önemli tarihi boşluğu doldurmaya devam eder.⁹⁵ IV. tabaka metinlerinin yazıldığı dönem boyunca, Alalah kralı, Mittani'nin **“Büyük Kralı”**na bağlıdır. Alalah kralı ve bağlı olduğu Mitanni kralı arasındaki ilişki; Mittani kralı Šauššatar'ın, Alalah kralı Niqmepa ve Alalah'ın kuzeybatısındaki Kizzuvatna kralı Šunaššura arasında, bir kasabaya sahip olma konusunda baş gösteren anlaşmazlıkta arabuluculuk yaptığı, AT 14 gibi metinlerde ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Aynı şekilde, AT 2'de muhafaza edilen bir başka antlaşmada ise, hem Niqmepa hem de Tunip kralı, tâbi oldukları Mitanni kralına sadakat yemini etmişlerdir.

MÖ. 1370 yılında gerçekleşen Alalah'ın yıkılışı ve Suriye'nin Hititler tarafından işgalinden sonra, Alalah'ın ve Alalah kralının kaderi hakkında yeterli bilgiye sahip değiliz.⁹⁶ Aslıhan Yener, Alalah'ın başkent olarak terk edildiğini ve kraliyet sarayının başka bir yere taşındığını iddia etmektedir. Bu iddia, işgalin son evresinde yerleşimin güney bölümünün yaygın bir şekilde terk edildiğini belgeleyen Açıana kazıları tarafından da desteklenmektedir.⁹⁷ MÖ. 14. yüzyılın ortasında Amik Bölgesi'nde, Alalah'ın, kraliyet ailesinin ikâmet yeri veya diğerlerinden daha üstün bir şehir olarak kalıp kalmadığı, belirsizdir. Ancak yerleşim kesinlikle Geç Tunç Çağı'nın sonu boyunca, MÖ. 1200-1150 dolaylarında, şehir tamamen terk edilene kadar devam etmiştir. Geç Osmanlı dönemlerinde yerleşimin güney ucunda modern

⁹³ J. Casana, a.g.e., 2009, s.11; Ayrıca bkz: D.J. Wiseman, a.g.e., 1953.; Dassow, Archives of Alalah IV in Archaeological Context, BASOR 338, 2005, 1-69

⁹⁴ M.C. Astour, a.g.m., 1963, s. 384

⁹⁵ Dassow, a.g.e., 2008, s. 4

⁹⁶ J. Casana, a.g.m., 2009, s.11

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: A.Yener., J. D. Schloen., A.S. Fink; Reliving the Legend: The Expedition to Alalakh 2003, Oriental Institute News and Notes 181, s. 2-6.

bir köy kurulana kadar, bölgede Hellenistik ve Geç Roma dönemlerindeki küçük çiftlikler dışında yerleşimler olmamıştır.

IV. tabaka arşiv belgeleri, MÖ. 15. yüzyılda bölgesel yerleşim sistemini anlamamıza katkı sağlamakta, Mukiş'in toplum yapısı, Alalah yönetimi altındaki şehir ve kasabaların nüfusu, oturanların arazileri, ekonomik faaliyetleri ve diğer birçok konu hakkında oldukça önemli bilgiler vermektedir.⁹⁸

Bu tabakaya ait arşiv belgeleri, MÖ. 2. Binyıl ortalarındaki Eski Yakın Doğu'nun sosyal, kültürel ve etno-linguistik tarihine ilişkin önemli bilgiler içerir. Hurri halkının ve dilinin Doğu Akdeniz ülkelerine yayılması, savaşlarda harp arabalarının kullanılması ve bu gelişmelerde Hint-Avrupa kavimlerinin rolü gibi konuların araştırılmasında, Alalah IV metinlerinden faydalanılır. Bütün bu olaylar MÖ. 16. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın başlarında Mitanniler'in ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. Alalah, bu anlaşılması güç ama önemli zaman dilimine ışık tutar. IV. tabaka metinleri, etno-linguistik konular hakkında olduğu kadar, sosyal tarihin bilinmezlikleri için de son derece önemlidir. Bu tabakadan çıkarılan belgeler arasında, halkın sosyo-ekonomik durumunu ve halk sınıflarını belirten listeler de vardır.

Bu listeler, Eski Yakın Doğu'nun diğer pek çok arşivinin vermediği bilgileri vermekte ve halkı sınıflandırdığı gibi, Geç Tunç Çağı zamanının siyasi durumu ve toplum yapısı hakkında da önemli bilgiler aktarmaktadır.⁹⁹

Böylece anlıyoruz ki, Alalah'ın IV. tabakasına ait tabletler, MÖ. 15. yüzyıl Yakın Doğu tarihini ve toplum yapısını yeniden yapılandırma konusunda son derece yararlı belgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçekten bu metinler, vasal bir devletin görüşü açısından, Mitanni İmparatorluğu'nun ortaya çıkışı, yayılışı ve yapısı hakkında bilgi veren ünik kaynaklar olarak kabul edilmelidir. Bu metinler ayrıca, bu devleti oluşturan cemiyet hakkında da ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Daha da önemlisi, Alalah'ın VII. ve IV. tabakalarından çıkarılan yazılı vesikalar, bu tabakalarda ele geçirilen arkeolojik buluntularla birleştirildiği zaman, sadece 15. yüzyıl tarihini değil, çok daha erken dönemlerin tarihini de aydınlatmak mümkün olabilecektir.¹⁰⁰

---

⁹⁸ J. Casana, a.g.m., 2009, s.11

⁹⁹ Dassow, a.g.e., 2008, s. 4-5

¹⁰⁰ Dassow, a.g.e., 2008, s. 5

Konumuzu ilgilendiren yazılı kaynakları bu şekilde gözler önüne serdikten sonra, şimdi de arkeolojik kaynaklar bahsine geçebiliriz.

2. ARKEOLOJİK KAYNAKLAR

Alalah'a ait arkeolojik bakiyeleri gözler önüne serebilmek için, hem Tel Açıana Höyüğü'nde, hem de Amik Vadisi Bölgesel Araştırmaları ile Tayinat Arkeolojik Projeleri kapsamında yapılan kazıları gözden geçirmek gerekir.

2.1. TEL AÇANA KAZILARI

Açıana Höyüğü, Asi nehrinin kıvrımına yakın bir mevkide, en güney ilimiz Hatay'da, Amik ovasının orta kesiminde yer alır. Açıana Höyüğü (Antik Alalah), ilk olarak Robert J. Braidwood tarafından 1930'lu yıllarda yürütülen Amik ovası yüzey araştırması sırasında tespit edilmiştir.

Bu Höyük, 1936-1939 ve İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen 1946-1949 yılları arasında British Museum ve Oxford Üniveritesi adına Sir Leonard Woolley tarafından kazılmıştır. Bu kazılar sırasında Woolley, höyükten 18 yapı katı, olağanüstü büyüklükte bir saray, bir dizi tapınak binası ve çok sayıda değerli eser çıkarmıştır.¹⁰¹ Amik'te bulunan kazı alanlarının olağanüstü yoğunluğu, Woolley'in kazı yapmak için seçim yapmasını zorlaştırmıştır. En sonunda alçak ve büyük Açıana Kazı Alanı'nda karar kılmıştır. Çünkü, burası “**doğru boyut ve şekildedir**” ve ayrıca Akdeniz ile Mezopotamya'yı birbirine bağlayan önemli bir yol güzergâhının üzerinde bulunuyordu. Açıana'da yapılan kazılarda başarılı sonuçlar elde edildi. İki yerleşim tabakasında, büyük yangınlar ile yanmış olan, biri Orta Tunç Çağı'na ait (Tabaka VII) ve diğeri MÖ. 15. yüzyılda Geç Tunç Çağı başlangıcına (Tabaka IV) uzanan saray kompleksleri ortaya çıkarıldı. Her iki tabakada da, şehrin ve hinterlandının MÖ. 2. Binyıldaki sosyal yapısı, ekonomik durumu ve siyaseti hakkında zengin bilgiler içeren çivi yazılı metinler bulundu. Bu süre zarfında, Açıana Kazı Alanı, Alalah olarak adlandırılan ve Tunç Çağı'nda Amik Ovası ve çevresini idare eden Mukiş krallarının ikâmetgâhı olarak hizmet etmiştir. Tarihlerinin büyük

---

¹⁰¹ Aslıhan Yener-David Schloen-Amir Sumaka'ı-Fink, University of Chicago, Oriental Institute 2003 Yılı Açıana Höyük (Antik Alalah) Çalışmaları, 26. Kazı Sonuçları Toplantısı I, Konya 2004, s. 45

bir bölümünde, Alalah kralları, önce Yamhad, sonra Mitanni ve en son olarak da Hatti'nin hükümdarlarına belirli bir özerklik çerçevesinde itaat etmişlerdir.¹⁰²

Tel Açana, komşu bölgelerdeki çağdaşı olan en büyük sitelerin en az iki katı büyüklüğünde bir alanı kaplamakta olup, MÖ. 2. Binyıl Amik Bölgesi sitelerinin en büyüğüdür. Woolley'in kazıları şehrin kuzeybatısında yoğunlaşmış, O ve ekibi, bu kısımda bir dizi saray, tapınak ve diğer anıtsal yapıların yanı sıra, birkaç tane de özel evi ortaya çıkarmışlardır. Woolley, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Açana kazılarında 18 yapı katı tespit etmiştir. Söz konusu yapı katlarında arada sırada fragmanlar halinde de olsa çivi yazılı metinler ele geçirmiştir. VII. ve IV. tabakalarda ise çok daha fazla sayıda çivi yazılı metin bulunmuştur. Bu iki tabakanın sarayları ve diğer binaları geniş çaplı bir yıkıma ve yangına maruz kalmıştır. Ancak yazılı metinlerin önemli bir kısmı ile sanat eserlerinin büyük çoğunluğu yangına rağmen fazla bir tahribata uğramamıştır. Site, Orontos (Asi) nehir çökeltisinin yaklaşık olarak 3 metre altında kalmıştır, fakat Woolley yine de bakir toprağa ulaşıncaya kadar siteyi kazmıştır. Çünkü O, Tel Açana'nın Tunç Çağı'nın başlarından itibaren iskân edildiğine inanıyordu. Bununla beraber, onun bulunduğu materyal üzerinde yapılan analizler, ortaya çıkarılan en eski yapı katlarının MÖ. 2. Binyıl başlarına tarihlenebileceğini göstermiştir.¹⁰³

Alalah, kendi döneminde çok önemli bir kent değildi. Amik Ovası'na bakan bu şehir, hiçbir imparatorluğu yönetmedi; onun halkı ve kültürü dikkate değer bir etkinliğe sahip olmadı ve Tunç Çağı hadiselerinde Alalah, Halep şehri gibi merkezi bir rol oynamadı.¹⁰⁴ Fakat Alalah, bu kentin 1930 yılında Woolley tarafından keşfinden itibaren Eski Yakınoğu üzerine yapılan modern çalışmalar için önem arz etmeye başladı. Çünkü, burada yapılan arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkarılan yazılı buluntular MÖ. 2. Binyıl Eski Yakınoğu tarihine ilişkin bilgilerimize önemli katkılar sağladı.

İlerleyen yıllarda, Amik ovasında mevcut olan 170 höyükten Tel el Cüdeyde ve Tell Tayinat'da kazılar yapıldığı gibi, yakın zamanlarda Amerikalıların Amik

---

¹⁰² J. Casana, a.g.m., 2009, s. 7-8

¹⁰³ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 10

¹⁰⁴ Hadi Özbal, Tell Atchana Metal Buluntularının Kimyasal Analizi, 21. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Antalya 2005, s.29; Dassow, a.g.e., 2008, s.1

ovasında yaptıkları araştırmalar, bu bölgenin prehistorik medeniyetini ve tarihi devirlerdeki önemini ortaya koymuştur.¹⁰⁵

AVRP kapsamında Tel Açana (Alalah) kazıları 27 Haziran 2000’de yeniden başlamış ve 1 Eylül 2000 tarihinde, ekip, araziden ayrılmıştır.¹⁰⁶ Öte yandan, 2003 yılı kazıları yalnızca etkileyici buluntular açısından değil, aynı zamanda hem çalışmaların boyutu hem de Alalah’ın ününe lâayık bir şekilde, büyük bir ciddiyetle yapılmıştır. Sonuç olarak Tel Açana kazıları, daha evvelki kazılarda cevapsız kalan pek çok sorunun cevabını bulmayı amaç edinmektedir. şüphesiz Alalah’a dair bu bilimsel soruların birçoğu, Doğu Akdeniz havzasının diğer bölgeleri için de geçerli ve özellikle de bölgesel devletlerden imparatorluklara (örneğin Hitit) geçiş süreci ve imparatorlukların parçalanarak küçük, yerel Demir ağı krallıklarına dönüşümü ile ilgili önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.¹⁰⁷

Açana kazılarının verdiği stratigrafi ile doğudan, kuzeyden ve güneyden gelen ticaret yollarının düğümlendiği Halep’te, MÖ. 2. Binyıl ortalarında bir Yamhad Krallığı’nın varlığı anlaşıldığı gibi, bu bölgenin, o dönemlerde, Mezopotamya, Mısır ve Anadolu’da kurulan büyük devletler için nasıl bir “**Kızıl elma**” olduğu gerçeği de ortaya çıkmıştır.¹⁰⁸

2.2. AMİK VADİSİ BÖLGESEL ARAşTIRMALARI PROJESİ (AVRP)

1932-1937 yılları arasında Chicago Üniversitesi Oriental Institute adına kazılar yapan Braidwood’un Amik Ovası araştırması birçok açıdan önem taşıyordu.¹⁰⁹ Daha önceki araştırmalar, sadece belirli bir tip veya döneme ait alanları bulmayı amaçlamış ve hiçbiri yerleşim merkezlerinin dağılımı ve yoğunluğunda zaman içinde görülen değişiklikleri gösteren arkeolojik dönem haritaları yayınlama denemesinde bulunmamıştı. Modern standartlara göre, Braidwood’un çalışması, yerleşim boyutu ve konumu, yerleşimin çevresel bağlamları, yerleşimleri konumlandırma ve tarihlendirme kriterleri ve diğer günümüz standart araştırma

¹⁰⁵ Ekrem Memiş, Eskiçağda Mezopotamya (En Eski ağlardan Asur İmparatorluğu’nun Yıkılışına Kadar), Ekin Kitabevi Bursa 2007, s. 13

¹⁰⁶ Aşlıhan Yener-Timothy Harrison-Hatice Pamir, University a.g.e., 2001, s. 289

¹⁰⁷ Aşlıhan Yener-David Schloen-Amir Sumaka’ı-Fink, a.g.e., 2004, s. 48

¹⁰⁸ E. Memiş, a.g.e., 2007, s. 13

¹⁰⁹ Eric M. Meyers, “Amuq”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.115

yayınlarnın birçok ögesi hakkında yetersiz bilgi vererek, geriye yapılması gereken daha birçok şey bırakmıştır.¹¹⁰

Chicago Üniversitesi The Oriental Institute, K. Aslıhan Yener başkanlığında 15 Eylül 1995'te, yerleşim araştırmaları, palaeo-çevresel çalışmalar ve hedefli kazıları içeren ortak projeler serisiyle bu önemli bölgenin arkeolojik ve çevresel tarihini anlamamıza yardımcı olmayı amaçlayan disiplinler arası bir çaba olan Amik Vadisi Bölgesel Projesi'ni başlatarak, bölgedeki araştırmalarına devam etmiştir.¹¹¹

Nitekim çok geçmeden Hatay'ın kültür envanterini yapmak amacıyla, Amik Ovası'nda yüzey araştırmalarına başlandı. Eski Amik Gölü yatağının altında iki yeni höyük tespit edildi. Böylece Amik Ovası'nda 181 yerleşme olduğu ortaya çıktı.¹¹² Böylelikle 170 olarak belirttiğimiz höyük sayısı 181'e yükseldi. Hatay-Amik Ovası çalışmaları, 21 Ağustos-20 Ekim 1996 ve 12 Eylül-20 Ekim 1997 tarihleri arasında bu defa Hatay Müzesi adına K. Aslıhan Yener'in bilimsel başkanlığı altında yapıldı.¹¹³ Araştırmaların ikinci kolu 1998'de başlamıştır. O da Kalkolitik döneme ait Tell Kurdu'nda yapılan kazılardır. Bununla birlikte, Mustafa Kemal Üniversitesi tarafından Samandağ Asi nehri deltasında yüzey araştırmaları yapılmaktadır. Böylece

---

¹¹⁰ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 8

¹¹¹ K. Aslıhan Yener-Tony J. Wilkinson, 1995 Chicago Oriental Institute Hatay-Amik Ovası Bölge Projeleri, XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı II, Ankara 1996, s. 413; Ayrıca Amik Vadisi Bölgesel Araştırmaları Projesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: K. Aslıhan Yener, "Transformative Impulses in Late Bronze Age Technology: A Case Study from The Amuq Valley, Southern Turkey", Settlement and Society: Essays Dedicated to Robert McCormick Adams, Ed. Elizabeth C. Stone, Cotsen Institute of Archaeology and The Oriental Institute of The University of Chicago, 2007, s. 369-385; K. Aslıhan Yener, "The Anatolian Middle Bronze Age kingdoms and Alalakh: Mukish, Kanesh and trade", An.St 57, 2007, s. 151-160; K. Aslıhan Yener, "A View From The Amuq in South-Central Turkey: Societies in Transformation in the Second Millennium B.C.", The Aegean and The Orient in the Second Millennium Proceedings of the 50th Anniversary Symposium Cincinnati18-20 April 1997, Eds. Eric H. Cline and Diene Harris-Cline, 1998, 273-279; K. Aslıhan Yener,.- David J.,Schloen, Amir Sumaka'i Fink, "Oriental Institute Expedition to Tell Atchana/Alalakh", Amuq Valley Regional Projects,The Oriental Institute 2003-2004 Annual Report, 2004, s. 25-34; K. Aslıhan Yener, "Tell Atchana (Ancient Alalakh) Survey 2000", Project Reports The Amuq Valley Regional Projects,The Oriental Institute 2000-2001 Annual Report, 2001, s. 11-15; K. Aslıhan Yener, "Tell Atchana (Ancient Alalakh) Survey", Project Reports The Amuq Valley Regional Projects,The Oriental Institute 2001-2002 Annual Report, 2002, s. 13-19; K. Aslıhan Yener, "Alalakh: A Late Bronze Age Capital in The Amuq Valley, Southern Turkey", The Oriental Institute News and Notes, No. 169, 2001; K. Aslıhan Yener, "Tell Atchana (Alalakh) 2002", Amuq Valley Regional Projects,The Oriental Institute 2002-2003 Annual Report, 2003, s. 26-30; K. Aslıhan Yener, "Aççana Höyüğü 2005 Yılı Kazı Sonuçları" Kazı Sonuçları Toplantısı, 27/1, s. 37-46; K. Aslıhan Yener, "Aççana Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları" Kazı Sonuçları Toplantısı, 28/1, s. 223-230; K. Aslıhan Yener, "Alalakh (Aççana Höyüğü) 2006 Yılı Çalışmaları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2007, s.171-186; K.Aslıhan Yener, Tony J. Wilkinson "1996-1997 Yılları Oriental Institute Amik Ovası Projeleri: Yüzey Araştırmaları, ve Tell Kurdu Kazısı", Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 14, s.97-112; K. Aslıhan Yener, "The Archaeology of Empire in Anatolia:Comments" BASOR 1995, No: 299, s. 117-121; K.Aslıhan Yener., "The Archaeology of Empire in Anatolia:Comments" BASOR, 1995, No: 299, s. 117-121.

¹¹² K. Aslıhan Yener-Tony J. Wilkinson, a.g.e., 1996, s. 415

¹¹³ K. Aslıhan Yener- Tony J. Wilkinson, a.g.e., 1999, s. 97

Hatay ili sınırları içerisinde gerçekleştirilen yüzey araştırmalarıyla birlikte Amik ovasında tespit edilen höyük sayısı toplam 258'e yükselmiş, Asi nehri deltasında ise 56 yeni yerleşim birimi tespit edilmiştir.

T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izniyle **“Amik Vadisi Bölgesel Projesi 2006 yılı Yüzey Araştırmaları”** 17-27.09.2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar Amik ovasını çevreleyen Amanos dağlarının alt eteklerinde, yamaçlarında ve tepe noktalarında yürütülmüştür.¹¹⁴

Amik Vadisi Bölgesel Araştırmaları uzun soluklu bir proje olarak 1995-2002 yılları arasında yoğun bir şekilde sürdürülmüş, 2003-2004 yıllarında iki yıllık bir yayın ve değerlendirme çalışmasının ardından, 2005 yılında çalışmalara yeniden başlanmıştır. 2006 yılına kadar sürdürülen çalışmalar Amik Ovası düzlüğündeki yerlerin tespiti, yerleşim merkezlerinin dağılımı, yerleşim biçimleri ile yerleşimler arasındaki ilişkilerin bölgesel ve bölgelerarası bağlamda tanımlanmasına ve yorumlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilmiş ve Aslıhan Yener'in editörlüğünde bir dizi makalenin yer aldığı monografi kitabı¹¹⁵ yayımlanmıştır.¹¹⁶

AVRP'nin önemli bir sonucu, Amik Bölgesi'ndeki yerleşim birimlerinin tarihine ilişkin bilgimizi artırması olmuştur.¹¹⁷

Amik Ovası'ndaki arkeolojik araştırmalardan sağlanan kanıtlar, Alalah metinleri ile bağlantılı olan yerleşim merkezlerinin sayı, boyut ve konumlarını ortaya çıkarabilecek büyük bir potansiyele sahiptir.¹¹⁸

Alalah arşivlerinden elde edilen tarihi metinlerin, arkeolojik verilerle birleştirilmesi, Orta ve Geç Tunç dönemlerinde Amik Bölgesi'nin tarihini, siyasi coğrafyasını, nüfus ve toplumsal yapısını keşfetme fırsatını sunmaktadır. Alalah hakkında daha önce yapılan araştırmaların birçoğu, Amik Vadisi'nin yerleşim alanının arkeolojik kanıtlarını açık olarak referans göstermeksizin, toplumsal yapı, siyasal ilişkiler ve antik ekonomi konularını incelemiştir. Bölgenin tarihi ve

---

¹¹⁴ K. Aslıhan Yener, Amik Vadisi Bölgesel Projesi 2006 Yılı Yüzey Araştırmaları, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı I, Kocaeli 2007, s. 341

¹¹⁵ Ayrıntılı Bilgi için bkz: K. Aslıhan Yener, The Amuq Valley Regional Projects Volume 1, Surveys in The Plain of Antioch and Orontes Delta , Turkey, 1995-2002, OIP No.131, 2005

¹¹⁶ K. Aslıhan Yener-Hatice Pamir, Amik Vadisi Bölgesel Araştırmaları, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı III, Kocaeli 2007

¹¹⁷ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 8

¹¹⁸ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 12

arkeolojik verilerini birleştiren tek önemli deneme Magness-Gardiner'e¹¹⁹ aittir. Açıana kazılarında IV. tabakadan elde edilen tarihi kanıtlar ve Amik Ovası'ndaki yerleşim birimlerine ilişkin Geç Tunç Çağı'na ait arkeolojik veriler, bölgenin tarihi ve kültürü hakkında yeni bilgiler edinmemizi mümkün kılacak potansiyele sahiptirler.

Bu metinler, her kasabadaki hane sayısı, oturanların isim, meslek ve toplumsal statüsü, arazilerinin büyüklüğü ve diğer birçok demografik ve ekonomik veriyi içeren kayıtlar ile Alalah krallarının yönettiği yerleşim birimlerini sıralamaktadır.¹²⁰

2.3. TAYİNAT ARKEOLOJİK PROJESİ (TAP)

Tayinat Arkeolojik Projesi (TAP), Eskiçağda Ortadoğu'daki kentsel kurumların tarihi gelişimini ve kent toplumunun yükselişini incelemeyi amaçlayan bölgesel araştırmanın bir parçasıdır. TAP, 1995'ten beri Türkiye'nin güneyinde yer alan Amik Ovasındaki arkeolojik incelemelerin sistematik olarak belgelenmesini sağlayan Amik Vadisi Bölgesel Projesi (AVRP) çerçevesinde tasarlanmıştır.¹²¹ Tayinat, Chicago Üniversitesi'nin Suriye-Hitit kazılarının bir parçası olan ve 1930'larda büyük ölçekli kazıların yapıldığı bir sahadır.¹²² Tell Tayinat, Asi nehri üzerindeki Demirköprü'nün 1,5 kilometre doğusunda, nehrin batıya dönerek Amik ovasının güney yakasını çevrelediği yerde bulunan büyük bir höyüktür. Bölge, Antakya-Reyhanlı karayolunun hemen kuzeyinde yer almaktadır.¹²³

Sonuç olarak Tayinat Arkeoloji Projesi, bu önemli bölgede uzun dönemli kazıların başlaması ve zengin arkeolojik buluntuların korunması için gerekli

---

¹¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Magness-Gardiner, B., *Urban-Rural Relations in Bronze Age Ayria: Evidence from Alalah Level VII Palace Archives*, Washington, 1994

¹²⁰ J. Casana, a.g.m., 2009, s. 8

¹²¹ Timothy Harrison-Stephen Batiuk-Laurence Pavlish, "The 2002 Ta'yinat Archaeological Project Geomagnetic Survey", 19. Arkeometri Sonuçları Toplantısı, Ankara 2003, s. 121; Ayrıca bkz: Timothy Harrison-Stephen Batiuk, "The 1999 Amuq Valley Regional Project Survey" Araştırma Sonuçları Toplantısı, 18/2, s.181-186; Timothy Harrison-Stephen Batiuk-Heather Snow, "2004 Yılı Tayinat Höyük Kazıları", Kazı Sonuçları Toplantısı, 27/2, Antalya 2005, s. 353-362; Timothy Harrison., Batiuk-Laurence, Stephen, Pavlish., *The 2002 Ta'yinat Archaeological Project Geomagnetic Survey*, 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, Antalya 2005.

¹²² Timothy Harrison-Stephen Batiuk-Laurence Pavlish, a.g.e., 2005, s. 254

¹²³ Timothy Harrison-Stephen Batiuk-Heather Snow, "Tayinat Höyük Kazıları", 29. Kazı Sonuçları Toplantısı I Cilt, Kocaeli 2007, s. 86-87

çalışmalara öncülük ederek, bölgenin turistik değerini de olumlu yönde etkilemiştir.¹²⁴

Bu bölgede yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan buluntular, MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihine ve coğrafyasına ilişkin bilgilerimizi önemli ölçüde artırmıştır.

---

¹²⁴ Timothy Harrison-Stephen Batiuk-Laurence Pavlish, a.g.m., 2005, s. 356

III. BÖLÜM

ALALAH KENTİNİN KRONOLOJİSİ

1. ALALAH KENTİNİN KRONOLOJİSİ

Arkeolojik katmanların ard arda sıralanmasının yanı sıra, bu katmanlarda ele geçirilen yazılı kaynaklardan elde edilen bir dizi metinsel referans, Alalah ve çevresindeki yerleşmeler, insanlar ve olaylar hakkında bilgi verdiği gibi, MÖ. 2. Binyıl kronolojisi için son derece yararlı ipuçları sunar.

Alalah'taki tabakaların arkeolojik sıralaması, Babilli Hammurabi sülalesinin yıkılması ile sona eren Eski Babil Devri ile Kaslar sülalesinin idare ettiği Orta Babil Devri arasındaki boşluğu dolduracak bir köprü konumundadır. (Bu devirler, Mezopotamya tarihinde kabaca Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı'na tekabül eder.) Bu boşluğa ilişkin bazı metinler mevcut olsa da, bunlardan tam bir tarih tablosu inşa etmek zor görünmektedir. İşte bu yüzden ki, bilinmeyen bu ara dönem bir çeşit **“Karanlık Çağ”** dır.¹²⁵ Alalah'ın hiç ara verilmeden yerleşime sahne olması, arkeolojik olarak bu bilgi boşluğunu doldurduğu gibi, VII. ve IV. tabakalarda bulunan yazılı vesikalar da bu devirleri Suriye-Mezopotamya'ya olduğu kadar, Hitit tarihine bağlayan sinkronizmalar (çağdaşlık hadiseleri) verir. Çünkü bu vesikalar, Mezopotamya, Suriye ve Hitit kaynaklarından bilinen kişiler ve olaylardan söz eder. Ayrıca, VII. tabakanın tahribi Hitit kralı I. Hattuşili'ye atfedilebilir. Çünkü adı geçen kral, yıllıklarında, Alalah'ı tahrip ettiğini söylemektedir. Hattuşili'nin halefi I. Murşili ise Haleb'i ve daha sonra Babil'i zaptederek Eski Babil devrine son vermiştir.¹²⁶

İdrimi sülalesi tarafından idare edilen Alalah'ın IV. tabakasının başlangıcı, gerek arkeolojik, gerekse yazılı bulgulara dayanarak, kesin olarak MÖ. 15. yüzyıla tarihlenir.¹²⁷ Bu nedenledir ki, eğer Alalah'ın VII. tabakasının sonu ve Alalah'ın IV. tabakası arasındaki süre tahkik edilebilirse, Eski Babil Devri'nin sonu ile MÖ. 15.

---

¹²⁵ E.A. Speiser, “The Alalah Tablets” JAOS 74 1954, s.19; E. Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, 9. Baskı, Konya 2009, s.94-95

¹²⁶ Dassow, a.g.e., 2008, s. 5

¹²⁷ Frank Zeeb., “The History of Alalah as a Testcase for an Ultrashort Chronology of the Mid 2. Millenium B.C.”, eds. Hermann Hunger, Regine Pruzsinszky., Mesopotamian Dark Age Revisited, Proceedings of an International Conference of SCIEEM 2000, Vienna 8-9 November 2002, s. 87

yüzyıl arasındaki mesafenin hayli uzun olduğu görülür. İdrimi ve haleflerinin iktidar sürelerini kesin olarak tespit etmenin imkânsızlığı yüzünden, kronolojik elastikiyete uyma zorunluluğu vardır.

Bütün bu olumsuzluklara rağmen, bölgede ortaya çıkarılan yazılı ve arkeolojik delilleri birleştirmek suretiyle, Alalah'ın tarihi ile ilgili yeni bir kronoloji tablosu yaratmak imkânsız değildir. Fakat bu, bulmacanın çözülmüş olduğu anlamına gelmez. İşte bunun üzerinedir ki, Woolley'in Alalah'ta yaptığı kazılarda ortaya çıkardığı delilleri göz önünde bulunduran Sidney Smith, 1940 yılında, şimdi Orta Kronoloji olarak bilinen kronolojik tabloyu gündeme getirdi. Bu tablo, Babilli Hammurabi Sülalesi'nin geleneksel tarihlerini bir iki asır aşağıya çekiyordu. Sidney Smith, böylece Birinci Babil Sülalesi ile MÖ. 15. yüzyıl arasındaki boşluğu doldurabileceğini ilk defa olarak dikkatlere sundu.¹²⁸

MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu kronolojisi üzerindeki münakaşalar devam etmekte olup, bu konuda üç farklı görüş vardır: Uzun Kronoloji, Orta Kronoloji ve Kısa Kronoloji. Bu arada hemen belirtelim ki, Hammurabi Sülalesi zamanına ait olayların tarihlenmesinde Ammi-Saduqa'nın Venüs Tabletleri'nden de yararlanılmaktadır.¹²⁹

Esasen pek çok bilim adamı Orta Kronoloji'yi tercih eder. Fakat günümüzde MÖ. 2. Binyıl kronolojisinin tartışılmasına devam edilmektedir.¹³⁰

---

¹²⁸ Dassow, a.g.e., 2008, s. 6

¹²⁹ Eric M. Meyers, a.g.e, 1997, s.56

¹³⁰ Alalah kronolojisi ile ilgili farklı görüşler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: W.F. Albright, "Stratigraphic Confirmation of The Low Mesopotamian Chronology", BASOR, 1956, No: 144, s. 26-30; W.F. Albright, "Further Observations On The Chronology of Alalakh", BASOR, 1957, No: 146, s. 26-34; Dominique Collon, "A New Look At The Chronology Of Alalakh Level VII:AREjoinder" An.St, 1977, Vol: 27, s. 127-131; Fr. Cornelius, "Zur Chronologie von Alalakh VII", RHA 66, 1960, s.19-24; Jesper Eidem, "From the Zagros to Aleppo-And Back Chronological Notes on the Empire of Samsi-Adad" Akkadica, 1993, Vol:81, s. 23-28; Marie-Henriette Carre Gates, "Alalakh Chronology Again", ed. P. Astrom, High,Middle or Low?, Gothenburg 1987 s.60-86; Marie-Henriette Carre Gates, "Alalakh Levels VI and V: A Chronological Reassessment" SMS, 1981, Vol:4/2, s. 11-50; Albrecht Goetze, "Alalah and Hittite Chronology", BASOR, 1957, No: 146, s. 20-26; Albrecht Goetze, "On The Chronology Of The Second Millennium B.C.", JCS, 1957, Vol: 11, s. 53-73; P. Donald Hansen, "Some Remarks on the Chronology and Style of Objects from Byblos" AJA 73 1969, s. 281-284; T.L. McClellan, "The Chronology and Ceramic Assemblages of Alalakh", ed. A.Leonard and B.B. Williams, Essays in Ancient Civilization Presented Helene J. Kantor, SAOC 47 Chicago: University of Chicago, s.181-212; Nadav Na'aman, "A New Look At The Chronology Of Alalakh Level VII" An.St, 1976, Vol: 26, s. 129-143; Nadav Na'aman, "The Chronology Of Alalakh Level VII Once Again" An.St, 1979, Vol: 29, s. 103-113; Sidney Smith, a.g.e., 1940; James Mellaart., "Anatolian Chronology In The Early And Middle Bronze Age", An.St, 1957, Vol: 7, s. 55-88; Nadav Na'aman., "Syria at The Transition from the Old Babylonian period to the Middle Babylonian Period", UF 6 1974, s.265-274; Narman Yoffee., "Social History and Historical Method in the Late Old Babylonian Period", JAOS 102.2, 1982, s. 347-353

Alalah'ın, MÖ. 2. Binyıl kronolojisinin oluşturulmasındaki rolü elbetteki inkâr edilemez. Gerçekten, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, hem Venüs Tabletleri hem de Alalah metinleri kronolojik bir tablo oluşturma hususunda elimizi kuvvetlendirmektedir. Babil'in düşüşünü tarihleme konusunda bazı bilim adamları son zamanlarda yeni bir hipotez geliştirmişler ve geleneksel Orta Kronoloji'yi yaklaşık bir asır kısaltarak Hammurabi Sülalesi'nin sonunu MÖ. 1499'a tarihlemişlerdir.¹³¹ Halbuki Orta Kronoloji taraftarları Eski Babil Sülalesi'nin çöküşünü MÖ. 1595 yılına tarihlemişlerdi. Dolayısıyla Eski Babil Devri ve MÖ. 15. yüzyıl arasındaki geçici zaman aralığı neredeyse sifıra indirilmiştir. Böylelikle, Karanlık Çağ olarak nitelendirilen dönem de kesin olarak bertaraf edilmiştir.

Arkeolojik ve yazılı metinleri yeniden değerlendiren bilim adamları Mezopotamya tarihi için de yaygın olarak kısa kronolojiyi tercih etmeye başlamışlardır. Bu kronolojinin oluşturulmasında Alalah tabakalarının yanısıra, Kültepe ve Acemhöyük kazılarında ortaya çıkarılan yapı katlarının da rolünü küçümsemek gerekir. Ancak şunu da belirtelim ki, söz konusu kronoloji oluşturulurken Mısır tarihindeki hadiseler de dikkate alınmıştır.

Alalah buluntularını dikkate almak suretiyle, Alalah'ın VI. katını MÖ. 16. yüzyıl başlarına, V. katını da MÖ. 16. yüzyıl ortaları ile 15. yüzyıl başlarına tarihleyebiliriz. IV. katın ise, MÖ. 15. yüzyıl'a tarihlenmesi gerektiğini daha önce de ifade etmiştik.¹³²

Kısa kronolojiyi tercih edenler, Babilli Hammurabi ile onun çağdaşı Eski Asur kralı I. Şamşi-Adad'ı MÖ. ca. 1750'lere tarihlemektedirler. Bu tarih, nispi kronolojinin esas alındığı Eski Yakın Doğu tarihi açısından son derece önemlidir. Zira, bu tarih (MÖ. 1750) esas alınmak suretiyle Eski Yakın Doğu tarihinde cereyan eden pek çok hadiseyi tarihlemek mümkün olabilmektedir.¹³³

Kısa Kronoloji taraftarları, Babil'in düşüşü için de genellikle MÖ. 1550 yılını esas alırlar. (Yukarıda verilen 1499 tarihini yaklaşık 50 yıl daha artırdıkları anlaşılıyor.)

---

¹³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: O. Neugebauer, "The Chronology of The Hammurabi Age" JAOS 61, 1941, s. 58-61

¹³² Dassow, a.g.e., 2008, s. 7-8

¹³³ Ekrem Memiş, Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi, 9. Baskı, Konya, Ekim 2009, s.89

Yukarıdaki tarihler, Hitit tarihinin yeniden yapılandırılması ve Hitit krallarının iktidar sürelerinin belirlenmesi açısından da önemlidir.

Woolley'in Alalah'ta yaptığı kazılar ve yayımlamış olduğu kazı raporları, Eski Yakın Doğu kronolojisi için elbetteki önemlidir. Fakat son zamanlarda Aslıhan Yener tarafından, söz konusu bölgede yürütülen kazıların da mevcut bilgilerimize yeni katkılar sağlayacağına şüphe yoktur.

Bu bilgiler ışığında şimdi de Alalah'ın tarihini ve komşularıyla olan ilişkilerini, kaynakların ışığında, gözler önüne sermeye çalışalım.

IV. BÖLÜM

ALALAH TARİHİNİN ANA HATLARI VE ALALAHIN KOMŞULARIYLA OLAN İLİŞKİLERİ

Tarihi çerçevede Alalah'ın IV. tabakasındaki tabletlerde zikredilen sosyal sınıfların yerini belirlemek için, öncelikle Alalah'ın tarihini araştırmak gerekir. Bu tarih aslında derinlemesine çalışılmıştır. Ancak mevcut kanıtlardaki kesintiler, çok sayıda boşluk ve çözümlenmemiş birçok sorun bırakmıştır. Bu yüzden, biz burada gelişmiş bir tarihi hikayeden çok, son arkeolojik ve yazılı kaynakları da göz önüne alarak Alalah'ın tarihini yeniden kurgulamaya çalışacağız. Bu bölümü dört başlık altında ele alacağız:

- 1- Mitanni ve Mısır Egemenliğinde Alalah
- 2- İdrimi Zamanında Alalah Krallığı
- 3- Niqmepa ve Halefleri Zamanında Alalah
- 4- Yamhad Krallığı

1. MİTANNİ VE MISIR EGEMENLİĞİNDE ALALAH

Hattuşuş'ta saray entrikalarının meydana geldiği sıralarda Önasya memleketleri de yeni bir istilâ hareketi ile sarsılıyordu.¹³⁴ Asya'dan gelen bu yeni kavimlerin Hint-Ari kabilelerden oluştuğunu filolojik tetkikler göstermiştir. Gerçekten bütün Önasya memleketlerinde Hint-Ari isimler ilk defa bu zamanda ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan, Kuzey Mezopotamya ve Suriye'deki höyüklerin MÖ. 16. ve 15. asırlar arasına rastlayan tabakalarında (Nuzi'de V-VI, Alalah'ta ise VI.) “**Nuzi kapları**” denilen ve Hurriler'e atfedilen yeni bir seramik çeşidinin türemesiyle arkeolojik malzeme de bu neticeyi doğrulamıştır. Hint-Ari kavimlerin İran plâtosu üzerinden Önasya memleketlerine doğru yapmış oldukları büyük göçün sebep olduğu bu kaos dönemi, MÖ. 16. asır ortalarından 15. asrın ilk yarısına kadar devam etmiştir. Bu istilânın sebep olduğu buhran Mısır, Mezopotamya ve Anadolu'daki medeniyet merkezlerinde bütün kültür hareketlerini felce uğratmıştı.

---

¹³⁴ F. Kinal, Eski Anadolu Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1987, s. 91

Bu yüzden, vesikaların son derece kıt olduğu bu devre, gerek objektif manada kültürün gerilemesi, gerekse subjektif anlamda bilgimizin azlığı sebebiyle **“Karanlık Çağ”** denilmektedir. Bu devrin süresi, farklı memleketlere göre değişir. Bu döneme Avrupa tarihinin Ortaçağına kıyasla **“Eski Şarkın Ortaçağı”** da denilir. Çünkü tıpkı Ortaçağ Avrupa’sında olduğu gibi, burada da ilk defa bu zamanda bir feodalizm sistemi ortaya çıkar. Ortaçağın şövalyelerine tekabül eden ve **“Mariyanni”** denilen Hintli harb arabası savaşçıları vardır. Çift atla çekilen bu harp arabalarının savaş usullerinde meydana getirdiği sürat ve korku taktiği sayesinde, Hintliler Önasya memleketlerine süratle yayılarak özellikle **“Münbit Hilal”** bölgesinde kuvvetli bir Mitanni Devleti kurmaya muvaffak olmuşlardı.¹³⁵

MÖ. 14. asır başlarında Önasya’nın etnik bünyesinde önemli değişikliklerle karşılaşmaktadır. Mısır, XVII. Sülale zamanında, Manetho ve Josephus tarafından **“Çoban krallar”** anlamında **“Hiksoslar”** olarak adlandırılan işgalcilerin hakimiyeti altına girmişti. Hiksoslar’ın Ari, Sami ve Asya kökenli Hurri kavimlerinin etnik olarak karışıp kaynaşmasından meydana geldikleri ileri sürülmüştür.¹³⁶ Ancak, Hiksoslar’ın kimler oldukları ve nereden geldikleri henüz kesin olarak belli değildir. Çünkü bu kavimlere ait her şey Mısırlılar tarafından tahrip edilmiştir. Hiksos kralları hakkında birkaç tablet üzerindeki isimlerden başka bilgi yoktur. Bu isimlerin içinde Sami ve Hurri kökenli olanlar da vardır. Girit adasında ve Babil’de Hiksos kral adlarını taşıyan eserler bulunduğundan, Girit’e kadar uzanan bir Hiksos İmparatorluğu düşünülmüş ise de, bu teklif kabul edilmemiştir. Yalnız kesin olan birşey varsa, o da Mısır’a atı ve atlı harp arabasını Hiksoslar’ın getirmiş olduğu gerçeğidir. Çünkü o zamana kadar Mısır metinlerinde veya abidelerinde attan hiç bahsedilmediği halde, Hiksoslar’ı Mısır’dan çıkararak XVIII. sülalenin kurucusu I. Ahmose’dan (MÖ. 1580-1558) itibaren, atlı harp arabalarının kullanıldığı görülmektedir. Bu suretle Mısır’ı tekrar bağımsızlığına kavuşturan I. Ahmose ve halefleri Asya’dan gelecek tehlikenin yolunu kapamak için, Filistin ve Suriye’nin Mısır hakimiyeti altında bulunmasının lüzumunu anlamışlar ve devletin dış siyasetinde özellikle Asya cephesine önem vermişlerdi. Örneğin bu sülaleden III. Tutmosis (MÖ. 1493-1440) Mısırlıların Naharina dedikleri iki nehir arası memleketlere karşı 16 sefer yapmış ve burada Eski Hitit krallarının başta Halep

¹³⁵ Füzruzan Kınal, a.g.e., 1987, s. 92; E. Memiş, a.g.e., Ekim 2009, s.101

¹³⁶ Adil Alpman, “Hurriler”, A.Ü.D.T.C.F., TAD, Cilt XIV, Sayı 25, 1981-1982, s. 302

olmak üzere ele geçirmiş oldukları Kuzey Suriye şehirlerini Mısır hakimiyeti altına almıştı.

Fakat III. Tutmosis'in ölümünden sonra Kuzey Suriye'deki siyasi durum Mısır aleyhine değişmişti. Özellikle Mitanni Devleti'nin parlak çağında bütün Kuzey Suriye'nin, Mitanni Devleti'nin hakimiyeti altına geçtiğini, Alalah vesikaları göstermektedir.¹³⁷

Kizzuvatna'nın hemen dışında Kuzey Suriye'ye doğru eski Mukiş memleketinin idare merkezi Alalah'ta da (Tel Açana) bir Hurri yerleşimi tespit edilmiştir.¹³⁸ Alalah'ın IV. tabakasında Mitanni Devleti zamanına ait birçok tablet ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan başka, Alalah kralı İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabenin, bölge tarihi açısından önemi büyüktür. İdrimi, kitabesinde, Mitanni kralı Barratarna'dan (I. Şuttarna) **“Hurri muhariplerinin kralı”** şeklinde bahsetmektedir.¹³⁹

MÖ. 2. Binyılın ortalarından itibaren Hurriler'in Kuzey Suriye'ye doğru yayıldıkları müşahade edilmektedir. Gerçekten, bu devirde Alalah halkının bir kısmını Hurriler teşkil ediyordu. Hatta Alalah'ın yakınında yer alan Halep şehri bile, geleneksel açıdan bir Hurri şehri olarak görülür. Din tarihi bakımından Hurri tanrısı Teşup, Halep'de yüceltiildiği gibi, bu tanrının kültü buradan diğer bölgelere yayılarak şöhret kazanmıştır. Bahsettiğimiz bu bölge, Mitanni kralı Sauşşatar zamanında (MÖ. 1450'ler), Mitanni Devleti'nin bir bölümünü meydana getiriyordu.

Kuzey Suriye'de bugünkü Lazkiye limanının kuzeyinde yer alan Ras Şamra'da (Ugarit) Batı Sami diller yanında, Hurrice yazılmış çivi yazılı tabletler bulunmuştur. Bunların yanında Sümerce-Hurrice, Akkadça-Hurrice kelimeler içeren metinler de vardır.¹⁴⁰ Ayrıca, sözünü ettiğimiz bu vesikalar içinde Hurrice şahıs ve tanrı adları yer almaktadır. Ugarit'te ortaya çıkarılan metinler arasında Hurri efsanelerini kapsayan vesikaların bulunması, Hurri ve Mezopotamya kökenli birçok efsanenin Hurriler vasıtasıyla Fenikeliler'e ve Anadolu'da Hititler'e; bunlar aracılığıyla da İyonya ve Hellen dünyasına geçtiği kanaatini uyandırmaktadır. Yine bugünkü Hama'nın güneyinde yer alan Qatna'da (Tel el Mişrife) ortaya çıkarılan

---

¹³⁷ F. Kinal, a.g.e., 1987, s. 92-93

¹³⁸ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 301

¹³⁹ Amelie Kuhrt, The Ancient Near East c. 3000-330 BC., Vol I, USA 2007, s. 287; A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 301

¹⁴⁰ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 301

envanter metinlerinde Hurrice şahıs isimlerinin yanı sıra, Hurrice eşya isimleri de görülmektedir.

MÖ. 2. Binyılın ortalarında Amurru, Ugarit, Tunip, Kudüs, Ni'i, Nuhaşşe, Tel-Ta'annak gibi yerlerde yaşayan bazı prens ve memurların Aki-Teşup, Aki-Hinni, Akizzi, Everi-şarri, Tehip-şarri, Takip-şarri şeklinde Hurri isimleri taşımaları da Hurriler'in etnik bakımdan Suriye ve Filistin'deki varlıklarını gösterir. Bu dönemde Hurriler'in Filistin'de oturanları Mısır'a, kuzeyde Yukarı Dicle, Mezopotamya ve Suriye'de oturanları da Mitanni devletine bağlı idiler. Bunun yanında, Filistin'de Hurri varlığını ortaya koyması bakımından Tel-Ta'annak'ta bulunan çivi yazılı metinlerde Hurrice şahıs adlarının da yer aldığından söz etmek gerekir.

MÖ. 2. Binyılın ortalarına gelindiğinde, Hurriler hemen hemen bütün Önasya'ya yayılmış durumdadırlar. Kizzuvatna dışında Anadolu'da bulunanlar Hitit Devleti'ne, Kuzey Mezopotamya ve Kuzey Suriye'de oturanlar Mitanni Devleti'ne, Filistin bölgesinde yer alanlar ise Mısır'a bağlı idiler. Yalnız Hurri nüfusunun dağılışı, mevcut diğer kavimlere göre değişmektedir. Hurriler, Nuzi'de Asurlular, Mari'de Amurrular, Ugarit'te ve Alalah'ta Kenanlılar, Kizzuvatna ve Hatti ülkesinde Hititliler ile komşu veya birlikte yaşamakta idiler. Hurriler Kerkük (Arrapha) bölgesinde çoğunlukta olup, Mısır'da ise çok az idiler.

Mitanniler Hurriler'i hakimiyetleri altına alarak, toprakları Kerkük (Arrapha) bölgesinden Akdeniz'e kadar uzanan büyük bir devlet kurmuşlardır.¹⁴¹ Türkiye-Suriye sınırına yakın bir yerde Resulayn civarında olduğu tahmin edilen ve kral Sauşşatar'ın sarayının bulunduğu Vaşşukani'yi kendilerine merkez yapmışlardır.¹⁴²

Mitanni Devleti'ne farklı isimler verilmiştir. Yerel olarak kullanılan “**Maittani**” terimi, daha sonra “**Mitanni**” halini almıştır. Bu terime, Hitit metinlerinde de rastlamaktayız. Mitanni metinlerinde ve ayrıca Asur, Babil ve Hitit metinlerinde “**Hanigalbat**”¹⁴³ terimi de kullanılıyordu. Hitit metinlerinde Mitanni

---

¹⁴¹ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 303

¹⁴² A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. s.304; Prof. Dr. Ekrem Memiş, Mitanni Başkenti Vaşşugani'nin Mardin ili hudutları içerisinde olduğunu düşünmektedir, bu konuda bkz: E. Memiş, “Akkadlar Çağı'ndan Asur İmparatorluğu'nun Yıkılışına Kadar Mardin ve Çevresi”, I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 2006, s. 119-122

¹⁴³ Hanigalbat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Astour, Michael C., “Hattusilis, Halab and Hanigalbat”, JNES January-October 1972, Vol:31, s. 102-109

Devleti, **“Hurriler’in ülkesi”** olarak nitelendiriliyor; ¹⁴⁴ Mısırlılar ise, bu bölge için **“Nahrina”** adını kullanıyorlardı.¹⁴⁵

Bunlardan Mitanni terimi, kral Barratarna (I. Šuttarna), Sauššatar, Tušratta ve Mattivaza'nın taşıdığı **“Šar Mitanni”** unvanı içinde yer almaktadır. Bu terim politik anlamı yanında, coğrafi bir bölgeyi de karşılıyordu. Mitanni memleketi, merkezi Habur (Mümbit Hilâl) bölgesinde olmak üzere Kuzey Mezopotamya'da yer alıyordu. Fakat Mitanni Devleti, sınırların genişlediği veya daraldığı zamanlarda, coğrafi anlamda, değindiğimiz Mitanni ülkesinin sınırlarını da aşıyordu. Nitekim, kral Šauššatar'ın Alalah'ta (Tel Açana) ve Nuzi'de (Yorgantepe) mühür baskısı bulunduğundan, devletin sınırlarının onun zamanında Kerkük (Arrapha) bölgesinden Akdeniz'e kadar uzandığı anlaşılmıştır. Böylece Mitanni Devleti, bünyesinde Mukiş, Asur ve Arrapha krallıkları gibi muhtelif vassal krallıkları da barındırıyordu. Daha sonra, sözünü ettiğimiz bölgeler, Hitit kralı I. Šuppiluliuma (MÖ.1380-1335) ile bir muahede akdeden Mattivaza zamanında elden çıktığı için, Mitanni Devleti hemen hemen Kuzey Mezopotamya'da Habur bölgesindeki Mitanni memleketi ile sınırlanmış oluyordu. Bu yüzden Mitanni terimi hem coğrafi anlamda, hem de politik anlamda kullanılmaktaydı.

Mitanni devletinin nüfus bakımından büyük bir çoğunluğunu Hurriler teşkil ediyordu.¹⁴⁶ **“Mariyanni”** adıyla anılan soyluların büyük bir çoğunluğu Hurrice adlar taşıyorlardı. Fakat devlet, Hint-Ari isimler taşıyan krallar tarafından yönetiliyordu. Mitanni kralı Tušratta'nın III. Amenofis'e gönderdiği mektubun (EA 24) çivi yazısı ile tamamen Hurri dilinde yazılması; Tušratta'nın Akkadça yazılmış diğer mektuplarında (EA 17, 22, 25) Hurri kâtiplerinin Akkadça karşılığını bilmediği kelimler için Hurrice olanları kullanması ve Tušratta'nın kendisinden bazen **“Hurri kralı”** olarak bahsetmesi (EA 24, IV 127), son olarak Boğazköy'de bulunan metinlerde Mitanni ülkesinden Hurri memleketi şeklinde söz edilmesi gibi hususlar, Mitanni devleti içindeki resmi dilin büyük bir ihtimalle Hurrice olduğunu düşündürmektedir.

Bunun yanında Mitanniler'e ait şahıs ve tanrı isimleri ile, bazı sayı isimlerine, Boğazköy ve Amarna arşivleri dışında, Filistin'de ve Kizzuvatna'da da rastlanmıştır.

¹⁴⁴ Marc Van De Mieroop, A History of The Ancient Near East ca. 3000-323 BC, USA 2007, s. 150

¹⁴⁵ Daniel, Snell, A Companion to The Ancient Near East, USA 2005, s. 235

¹⁴⁶ A. Alpmann, a.g.m., 1981-1982, s. 304

Ayrıca muahedelerde yemin tanığı olarak İndra, Mitra, Waruna ve Nasatya gibi Hint-Ari kökenli tanrılar yer alır. Boğazköy’de Mitannili Kikkuli’nin, at yetiştirilmesine ilişkin teknikleri anlatan Hitit çivi yazılı metninde geçen sayılar ve Hint-Ari sonekler söylediklerimize ilave edilebilir.

Mitanni kralı Tušratta, Mısır firavunu III. Amenofis’e (MÖ. 1413-1377) gönderdiği Akkad dilindeki mektuplarında (EA 17-23 ve 25-29) “**Mitanni Kralı**” unvanını kullanırken, memleketinden “**Hanigalbat**” olarak söz etmektedir. Mitanni hakimiyetinden sonraki Asur krallarından I. Asur-Uballit (MÖ.1362-1327) de babası I. Eriba-Adad’ın soyundan “**Hanigalbat Kralı**” şeklinde bahseder (EA 16, 22, 26). I. Adad-Nirari’den (MÖ. 1304-1273) itibaren Asur kralları Hanigalbat ülkesi ile yapmış oldukları savaşıardan bahsetmektedirler. Bütün bunlar **Mitanni=Hanigalbat** eşitliğinin lehinde gözükmektedir. Bunun dışında önceleri Mitanni ülkesinde gösterilen şehirlerin, daha sonra Asur kralı I. Adad-Nirari tarafından zaptedilen Hanigalbat memleketi şehirleri arasında zikredilmesi de, bahsettiğimiz eşitliğin lehindedir.¹⁴⁷

Hanigalbat adı çeşitli şekillerde Nuzi metinlerinde de geçer. Fakat Mitanni adı, kral Šauššatar’ın unvanı içinde, Nuzi’de bulunmuş mektubunda yer alır. Bütün bunlar Hanigalbat’ın coğrafi bir terim olduğunu, Mitanni’nin ise, politik bir terimi karşıladığı kanaatini uyandırmaktadır. Bununla beraber, Hanigalbat’ın ve Mitanni’nin farklı iki terimi oluşturdukları da ileri sürülmüştür. Hurri terimi için de farklı görüşler ortaya atılmıştır.

MÖ. 2. Binyılın ortalarında Hurri-Mitanni tarihi söz konusu olduğunda, yine dikkati çeken diğeri bir terim **Nahrma** ya da **Nahrina**’dır. Bu, daha çok Mısır kaynaklarında geçmektedir. Mitanni kralı II. Šuttarna’nın kızı ve Mitanni kralı Tušratta’nın kız kardeşi olan Kelu-Hepa’dan bir tablet üzerinde “**NHRN’in prensi (Wr) Strn’in kızı Krgp**” şeklinde bahsedilir. Ayrıca yine Mitanni kralı Tušratta tarafından Mısır firavunu IV. Amenofis’e (MÖ. 1377-1360) gönderilmiş bir mektubun (EA 27) Amarna arşivinde bulunmuş kopyesinin hiyeroglif olarak yazılmış “**Nhryn mektubunun kopyesi**” şeklinde ifade edilmesi de, **Mitanni=Nahrma**, Nahrina ve dolayısıyla da Hurri identifikasyonuna götürmektedir. Fakat yukarıda verilmiş olan bilgilerin ışığında, **Mitanni**,

¹⁴⁷ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 305

Hanigalbat, Hurri ve Nahrim/na terimlerinin identifikasyonu hakkında yine de kesin konuşmak mümkün değildir.¹⁴⁸

Elimizde bu devlete ait resmi metinler bulunmadığından, Mitanni'nin siyasi tarihinin yazılması büyük komşularına kıyasla daha güçtür.¹⁴⁹ Kendilerinin **Mitanni**, Asur vesikalarının **Hanigalbat**, Hititler'in ise **Mitanni** veya **Hurri** dedikleri bu devlet hakkında, Kerkük civarındaki Yorgantepe (Nuzi) ve Hatay'daki Alalah'ta (Tel Açana) bulunan çivi yazılı Akkad metinleri önemli bilgiler vermektedir. Bunların yanısıra Amarna ve Boğazköy'den gelen vesikalar da Mitanni Devleti hakkında bizi bilgilendirmektedir. Böylelikle, Mitanni Devletinin siyasi durumu kısmen aydınlanılığa kavuşmuştur.¹⁵⁰

Bütün bunlar bir yana, Mitanni Devleti'nin merkezi Vaşşukani'nin henüz bulunamamış olması ve dolayısıyla Mitanni Devlet arşivinin de keşfedilememiş olması, Mitanni tarihinin yeniden yapılandırılmasını zorlaştırmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Mitanni krallarına ilişkin en eski yazılı vesikalardan bir kısmı Alalah arşivlerinde bulunmuştur. Burada Mitanni kralı Barratarna'nın mühür baskısı bulunmakla beraber, mührün basılı olduğu vesika Şauşşatar zamanına ait bir dava ile ilgilidir. Böylece Şauşşatar'ın daha eski bir mührü kullandığı anlaşılmaktadır. Eski Önasya tarihinde bu tür uygulamalar görülmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, Mitanni kralı Şauşşatar, eski bir mührü kullanmak suretiyle tahtının meşruluğunu göstermek istiyordu. Adı geçen kral, söz konusu mühür baskısının lejandında “**...Kirta oğlu Barratarna**” şeklinde zikredilmektedir. Nuzi kazılarında ortaya çıkarılan bir tablette, kral Barratarna'nın öldüğüne ve yakıldığına dair bir bilgi yer almaktadır.¹⁵¹

Hurri-Mitanni Devletinin tarihini araştırırken karşılaştığımız en önemli problemlerden birisi de kronoloji meselesidir. Elimizde kral listeleri bulunmadığından, tüm Mitanni krallarının saltanat sürelerini tam olarak bilemiyoruz.

---

¹⁴⁸ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 306

¹⁴⁹ Marc Van De Mieroop, a.g.e., 2007, s. 150

¹⁵⁰ F. Kinal, a.g.e., 1987, s. 94; William J. Hamblin, Warfare in The Ancient Near East To 1600 BC, USA 2006, s. 307

¹⁵¹ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 307; A. Alpman, “Kral Parratarna Öldü ve Yakıldı mı?” A.Ü.D.T.C.F., TAD, Cilt XIV, Sayı 25, 1981-1982, s.315-320

Ayrıca bu devletle ilk olarak ne zaman karşılaştığımızı da tam olarak tespit edemiyoruz.¹⁵²

Mitanni sülâlesinin bilinen en eski kralı Barratarna'dır. Alalah kazılarında bulunan kral İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabeye göre, Mitanni kralı Barratarna, Halep ve Ni'i şehirlerini zaptetmişti. Bu krala ait vesikaların Açıana'dan Kerkük'e kadar yayılmış olması, Barratarna devrinin Mitanni Devleti'nin en parlak çağı olduğunu göstermektedir.¹⁵³

Mitanni kralı Šauššatar'ın kendi mührü de Nuzi'de (Yorgan Tepe) bulunmuş bir mektubun üzerinde yer alır. Šauššatar'dan ayrıca, daha sonra Hitit kralı I. Şuppiluliuma (MÖ. 1380-1335) ile Mitanni kralı Mattiwaza arasında yapılan muahedede de bahsedilir. Gerçekten, söz konusu muahedede Šauššatar'ın Asur'dan alıp, devlet merkezi Vaşşukani'ye getirdiği altın ve gümüş bir kapıdan söz edilir.¹⁵⁴

Kral Šauššatar zamanında Mitanni Devleti'nin sınırları, Kerkük (Arrapha) bölgesinden Asur da dahil olmak üzere Alalah'a (Tel Açıana) kadar uzanıyordu. Bünyesinde Arrapha, Asur ve Mukiş gibi bazı küçük krallıkları da barındırması bakımından Mitanni krallığının görünümü, Anadolu'daki Feodal Hitit krallığına benziyordu.¹⁵⁵ Šauššatar'ın Hititli çağdaşının hangi kral olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. F. Kinal,¹⁵⁶ MÖ. 16. Yüzyılın sonlarında yaşayan Hitit krallarından Ammunaş ya da Huzziyaş'tan birisinin Šauššatar'ın çağdaşı olabileceğini düşünmektedir. Biz ise Šauššatar'ın Hititli çağdaşının Telepinuş'dan sonraki krallardan biri olduğu kanaatindeyiz.

Kronolojik bir sırayla devam edecek olursak, Šauššatar'dan sonra tahta geçen oğlu Mitanni kralı I. Artatama hakkında bildiğimiz tek şey, adı geçen kralın, kızını Mısır firavunu IV. Tutmosis'e (MÖ. 1426-1413) zevce olarak vermiş olmasıdır.¹⁵⁷ Onun oğlu ve Tuşratta'nın babası II. Şuttarna da aynı şekilde, babası I. Artatama'nın yaptığı gibi, kızı Kelu-Hepa'yı, Mısır firavunu III. Amenofis'e vermişti. Daha sonra damadı III. Amenofis'in hastalanması üzerine, onun iyileşmesi için devrin dini inanışlarına uygun olarak, Ninive şehrinde bulunan tanrıça İştâr'ın heykelini Mısır'a

¹⁵² Marc Van De Mierop, a.g.e., 2007, s. 150; ayrıca bkz: Gwendolyn Leick, Who's Who in The Ancient Near East, USA 2002, s.128

¹⁵³ Amelie Kuhrt, The Ancient Near East c. 3000-330 BC., Vol I, USA 2000, s. 289;

¹⁵⁴ F. Kinal, a.g.e., 1987, s. 94

¹⁵⁵ A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 307-308

¹⁵⁶ F. Kinal, a.g.e., 1987, s. 94

¹⁵⁷ Jane R. Mcintos, Ancient Mesopotamia, USA 2005, s. 93; A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 308

göndermişti. Bu da bize gösteriyor ki, II. Šuttarna zamanında Asur Devleti henüz Mitanni egemenliği altında bulunuyordu. Mitanni kralları içinde en fazla bilgiye sahip olduğumuz kral, II. Šuttarna'nın oğlu Tušratta'dır. Bu kral tarafından III. ve IV. Amenofisler'e gönderilmiş olan 13 mektup, Amarna arşivinde bulunmuştur (EA 17-29).¹⁵⁸ Fakat bu kral zamanında tahtın varisleri arasında mücadele başlamıştı. Sonuç olarak II. Šuttarna'nın diğer oğlu? II. Artatama, memleketin kuzeybatısına tekabül eden topraklarda **“Hurri Krallığı”** adı altında ayrı bir devlet kurmuş, Mitanni tahtına da bahsettiğimiz Tušratta geçmişti. Tušratta, memleketin yaşadığı bu kötü günleri Mısır firavunu III. Amenofis'e göndermiş olduğu mektubunda (EA 17) anlatmaktadır.

Tušratta'nın mektuplarından (EA 17-29) anlaşıldığına göre, kendisi Mısır firavunları ile yakın diplomatik ilişkiler içindeydi. Tušratta, selefleri I. Artatama ve II. Šuttarna'nın yaptıkları gibi, kızı Tadu-Hepa'yı eş olarak III. Amenofis'e göndermişti. Tadu-Hepa daha sonra IV. Amenofis'in eşi olacaktır (EA 29).¹⁵⁹ Mitanni kralları Hint-Ari isimler taşımalarına rağmen, kızları Hurrice isimler taşımaktadır.¹⁶⁰ Mitanni krallarının, oğullarına genellikle babalarının adlarını verdikleri düşünülürse, acaba halktan yani Hurriler'den kadın aldıkları için midir ki, kızları da Hurrice adlar taşıyordu? Bundan başka Mitanni kralları taht adı yanında bir de göbek adı olarak Hurrice isimler taşıyorlardı. Örneğin Tušratta'nın oğlu Mattiwaza'nın göbek adı Kili-Teşup idi.¹⁶¹ Bu Mitanni aristokrat tabakasının Hurri kavmi ile birleşerek Hurri-Mitanni Devleti'ni kurması, Hurri kültürünün Mitanniler üzerindeki tesirini gösterir. Nuzi vesikalarından anlaşıldığı kadarıyla, Hurriler bu zamanda Mitanniler'in hukuk anlayışları üzerinde de son derece etkili olmuşlardı.¹⁶²

---

¹⁵⁸ Söz konusu mektuplar hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz: William L. Moran, The Amarna Letters, USA 1992, s.41-99; J.A. Knudtzon., Die El-Amarna-Tafeln, Neudruck der Ausgabe, 1964.

¹⁵⁹ Amelie Kuhrt, a.g.e., 2000, s. 293

¹⁶⁰ Anne Draffkorn Kilmer, Hurrians and Hurrian at Alalah an Ethno-linguistic Analysis, Ph.D Diss.,University of Pennsylvania,1959.

¹⁶¹ Mieroop, a.g.e., 2007, s. 153; A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 308

¹⁶² A. Alpman, a.g.m., 1981-1982, s. 308-309

Mitanni kralı Tušratta ve idaresi hakkında bilgi edindiğimiz diğer bir kaynak da, daha önce de değindiğimiz Mattiwaza (Kurtiwaza) muahedesidir.¹⁶³

Bu muahedenin giriş kısmında Hitit kralı I. Şuppiluliuma ile Hurri kralı (II.) Artatama'nın bir muahede yaptığı, "**Mitanni kralı**" Tušratta'nın ise adı geçen Hitit kralına karşı savaştığı anlatılır. Belki de bu muahede yüzünden, Tušratta ile Şuppiluliuma'nın arası açılmıştı. Çünkü, Şuppiluliuma Kuzey Suriye'yi ele geçirmek için Mitanni devletinin zaafından faydalanmak istemiş olabilirdi. Zaten, Şuppiluliuma'nın, Tušratta ile yapmış olduğu ilk savaşta mağlup olmasına rağmen ertesine sene Mitanni Devleti'nin merkezi Vaşşukani de dahil olmak üzere, Qınza'ya (Kadeş) kadar bütün Kuzey Suriye'yi fethettiğini Mattiwaza muahedesinden öğreniyoruz. Sonuç olarak Mitanni kralı Tušratta, adı zikredilmeyen bir oğlu tarafından öldürülür. Muahedeye göre, Tušratta'nın ölümünden sonra II. Artatama ve onun oğlu III. Şuttarna'nın Mitanni memleketinde çok kötü işler yaptığı, Tušratta'nın sarayını ve Hurriler'in evlerini yağmalayıp tahrip ettikleri, bunun yanında Asurlular ile Alşeliler'in memleketi kendi aralarında paylaştıkları anlatılır. Bu zamanda, Asur tahtında I. Assur-Uballit bulunuyordu.

Muahedede daha sonra (III.) Şuttarna'nın öldürmeye çalıştığı Tušratta'nın oğlu Mattiwaza'nın, yardım istemek amacıyla Hitit kralı I. Şuppiluliuma'ya başvurduğu ve iki kralın Anadolu'da Maraşantiya (Kızılırmak) nehri yakınlarında buluştukları anlatılır. Bunun üzerine Şuppiluliuma Mitanni tahtına Mattiwaza'yı oturtmaya karar vermiş ve kızını da onunla evlendirmişti.

Matiwaza, Şuppiluliuma'nın oğlu ve Karkamış kralı olan Biyaşili'nin yardımı ile III. Şuttarna'yı bertaraf ederek Mitanni tahtını ele geçirmişti.¹⁶⁴ Sonuç olarak, bahsedilen bu muahedeyi yapan Mattiwaza'nın krallığı, Kuzey Mezopotamya ile sınırlanmıştı. Hitit kralı Şuppiluliuma da doğuda Fırat nehri, güneyde Lübnan Dağları ile sınırlanmış Kuzey Suriye'yi ülkesine katmış oluyordu. Böylece Mitanni Devleti'nin tarihi, kral Mattiwaza ile son bulmaktadır. Bundan sonra bu bölgeye ait bilgiler, çivi yazılı metinlerde "**Hanigalbat Krallığı**" adı altında verilmektedir. Mitanni Devleti yıkıldıktan bir müddet sonra, MÖ. 10. yüzyıldan itibaren,

¹⁶³ Mattiwaza antlaşması için bkz: E. Weidner, "Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in Akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi, Bost 8, s.15; Johannes Friedrich, Ein Bruchstück des VEertrages Mattiwaza-Şuppiluliuma in het-hitischer Sprache?" Afo 2, s.119-124; Gary Beckman, Hittite Diplomatic Texts, USA 1999, s. 42-44; D.D. Luckenbill, Hittite Treaties and Letters, AJSL Vol 37, 1921, s.162-176

¹⁶⁴ A. Alpmann, a.g.m., 1981-1982, s. 309

Hurricce'nin bir başka lehçesini konuştuğu kabul edilen Urartular, Doğu Anadolu'da bir devlet kuracaklardır.

Mitanni Devleti'nin tarihini ana hatlarıyla gözler önüne serdikten sonra, şimdi de Mitanni egemenliğinde küçük bir krallık olarak varlığını sürdüren ve Doktora tezimizin konusunu teşkil eden Alalah Krallığı hakkında bilgi vermeye çalışalım.

2. İDRİMİ ZAMANINDA ALALAH KRALLIĞI

Alalah dışında hiçbir kaynakta İdrimi'den söz edilmez. IV. tabakada bulunan tabletlerden yalnızca birkaçı onun iktidarı dönemine aittir. Bunlardan AT 3 numaralı tablet, Kizzuwatna kralı Pilliya ile İdrimi arasında yapılan bir antlaşmaya ait olup, söz konusu antlaşma, Mitanni kralı Barratarna'nın himayesi altında yapılmıştır. AT 71 numaralı tablet ise, İdrimi'nin bir kölenin satın alınması dolayısıyla yazdırdığı bir vesikadır. AT 99 numaralı tablete gelince; bu vesika, İdrimi'nin huzurunda yapılan bir kontratın parçasıdır.¹⁶⁵ Son iki tablet üzerinde, **“İdrimi, Addu'nun hizmetkârı”** (İd-ri-mi İR Ša d IM) ibaresinin yazılı olduğu mühür baskısı vardır.¹⁶⁶ Bu mühür, İdrimi'nin oğlu Niqmepa tarafından da kullanılmıştır. Herhangi bir kralın kimliğinden söz etmeyen AT 187 ve AT 401 numaralı tabletlerin de İdrimi'den ziyade Niqmepa'nın iktidarı sırasında yazılmış olabileceği düşünülmektedir. İdrimi zamanına ait olduğunu kesin olarak bildiğimiz üç tableten yalnızca AT 3 numaralı antlaşma metni, tarihi açıdan büyük önem taşır. Ayrıca, İdrimi'nin heykeli üzerine yazılmış olan metin de, İdrimi hakkında olduğu kadar, onun zamanında meydana gelen hadiseler için de temel kaynak olarak kullanılmıştır. Kendine has bir çivi yazısı stili ile yazılmış olan bu metin, bir otobiyografi olarak düzenlenmiştir. Bu metin, romantik bir öyküden söz eder.¹⁶⁷

MÖ. 15. yüzyılın başlarında Alalah kralı olarak hüküm süren İdrimi'nin heykeli, S.L. Woolley tarafından 1939'da Tel Açana'da bulundu.¹⁶⁸ Fakat bu heykel

---

¹⁶⁵ Dassow, a.g.e., 2008, s. 23

¹⁶⁶ Dominique Collon, *The Seal Impressions from Tell Atchana/Alalakh, Germany 1975*, s.99

¹⁶⁷ Dassow, a.g.e., 2008, s. 24

¹⁶⁸ Tremper Longmann, a.g.e., 1991, s. 60

üzerindeki metin, II. Dünya savaşının patlak vermesi yüzünden yayımlanamadı.¹⁶⁹
Söz konusu metin 104 satırdan oluşan bir otobiyografi idi.¹⁷⁰

İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabede, onun öyküsü şöyle anlatılmaktadır:

1. a-n a-k u ¹I d-r i-m i D U M U (*mār*) ¹D I N G I R (*İlim*) -i- l i m-m a
2. I R (*arad*) ^dI M (*adad/Tešub*) ^dḪ é-b a t ù ^dI š t a r N I N (*bēlet*) u r u (*āl*)
A- l a - l a - a h N I N (*bētli*)
3. i-na URU (*āl*) Ha-la-ab^{ki} É(*bīt*) a-bi-ya / NIN (*bētli*) - ya
4. [*awat*] ma-ši-ik-tú it-tab-ši u hal-qà-nu
5. LU^{há} (*awēlūt*) URU (*āl*) É-mar^{ki} a-ha-te^{há} /IGI (*pān*)
6. ša um-mi-ya ù aš-ba-nu a-na URU (*āl*) É-mar^{ki}
7. ah-he^{há} -ya ša UGU (*elī*)-ya GAL-GAL^{há} (*rabû*)
8. it-ti-ya-ma aš-bu-ú ù ma-an-nu-um-ma
9. a-wa-te^{meš} ša ah-šu-šu ú-ul ih-šu-uš
10. um-ma a-na-ku-ma ma-an-nu-um É (*bīt*) a-bi-šu < uba''u >
11. lu-ú DUMU (*mār*) NISAG (*ašarēd*) GAL (*rabī*) ù ma-an-nu-um
12. [*ašbu*] a-na DUMU^{há} (*mārē*) URU (*āl*) É-mar lu-ú İR (*arad*)
13. ANŠE.KUR.RA (*sīsī*)-ya G ĩ Š.GIGIR(*narkabī*)-ya ù LU.KUŠ_x (*kizī*)-ya
14. el-te-qé-šu-nu ù i-lam ma-at hu-ri-ib-te^{ki}
15. e-te-ti-iq ù li-bi ERÍN^{meš} (*sābē*) Su-tu-ú^{ki}
16. e-te-ru-ub it-ti-šu a-na li-bi
17. GIŠ.GIRIR(*narkabī*) sa-^{li}lil -te-a bi-ta-ku i-na ša-ni u₄ -mi
18. an-mu-uš-ma ù a-na ma-at Ki-in-a-nim^{ki}
19. al-li-ik i-na ma-at Ki-in-a-nim^{ki}
20. URU (*āl*) Am-mi-ya^{ki} aš-bu i-na URU (*āl*) Am-mi-ya^{ki}
21. DUMU^{meš} (*mārē*) URU (*āl*) Ha-la-ab^{ki} DUMU^{meš} ma-at Mu-ki-iš-he^{ki}
22. DUMU^{meš} (*mārē*) ma-at Ni-ih^{ki} ù [DUMU (*mārē*)]^{meš} ma-at
23. A-ma-e^{ki} aš-bu
24. i-mu-ru-un-ni-ma
25. i-nu-ma DUMU (*mār*) be-li-šu-nu a-na-ku ù a-na UGU (*muhhī*) -ya
26. ip-hu-ru-nim-ma a-ka-a-na DUG₄ (*aqtabi*) ur-tab-bi-a-ku

¹⁶⁹ Oppenheim, A. Leo., "Babylonian and Assyrian Historical Texts", ANET, Princeton University Press 1969, s. 557

¹⁷⁰ Meyers, Eric M., "Alalakh Texts", The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.59-61

27. ú-ra-ak ù a-na li-bi ERÍN^{mes} (*sābē*) LÚ.SA.GAZ (Hapirī)
28. a-na MU.7.KAM^{mes} (*sebe šanāti*) aš-ba-ku MUŠEN^{há} (*essūrāti*) ú-za-ki
29. SILA₄^{há} (*puhādi*) ab-ri-ma- ù še-ib-i ša-na-ti^d IM (*Adad / Tešub*)
30. a-na SAG.DU (qaqqadī) -ya it-tu-ru ù e-te-pu-uš GIŠ.MA^{há} (*ellipāte*)
31. ERÍN^{mes} (*sabē*) NU.UL.U / SI.KU (*tillati[?]*) a-na- GIŠ.MÁ^{há} (*ellipāte*) ú-šar-ki-ib-
šu-nu
32. ù A.AB.BA (*tātma*) a-na ma-at Mu-ki-iš-he^{ki}
33. et-te-šir ù pa-an HUR.SAG (*huršān*) Ha-zi
34. a-na ta-ba-lim ak-šu-ud e-li-ya-ku
35. ù ma-ti-ya iš-mu-un-ni-ma GUD^{há} (*alpē*) u UDU^{há} (*immerē*)
36. a-na pa-ni-ya ub-lu-ú-nim ú i-na U₄.1.KAM (*ištēn ūmi*)
37. ki-ma^{1en} (*ištēn*) LÚ (*awēli*) ma-at Ni-hi^{ki} ma-at A-ma-e^{ki}
38. ma-at Mu-ki-iš-he^{ki} ù URU (*āl*) A-la-la-ah^{ki} URU^{ki} (*ālī*) - ya
39. a-na ya-ši-im it-tu-ru-nim ŠeŠ^{mes} (*ahhe*) - ya
40. iš-mu-ù-ma ù a-na mah-ti-ya il-li-ku-ú
41. ah-he^{há} - ya ki it-ti-ya-ma in-na-hu-ú
42. ah-he^{há} - ya lu ú-kin-am-šu-nu ap-pu-na
43. MU.7.KAM^{há} (*sebe šanāti*)^I Ba-ar-at-tar-na LUGAL (*šarru*) dan-nu
44. LUGAL (*šar*) ERÍN^{mes} (*sābē*) Hur-ri^{ki} ú-na-kir-an-ni
45. i-na se-eb-i ša-na-ti a-na^I Ba-ra-at-ar-na LUGAL^{ri} (*šari*)
46. LUGAL (*šar*) ERÍN^{mes} (*sābē*) < Hur-ri^{ki} >^I An-wa-an-da aš-ta-par ù ad-bu-ub
47. ma-na-ha-[te] {te} ša a-bu-te^{há} - ya i-nu-ma
48. a-bu-te^{há} - ya a-na UGU (*muhhī*) - šu-nu in-na-hu-ú
49. ù [a-wa] - ti-ni a-na LUGAL^{há} (*šarri*) ša ERÍN^{mes} (*sābē*) Hur-ri^{ki} da-mi-iq
50. ù a-na bi-ri-šu-nu NAM.ERIM (*māmīta*) da-na
51. iš-ku-nu-nim-ma LUGAL(*šarru*) dan-nu ma-na-ha-te^{há}.
52. šap a-nu-ti-ni ù NAM.ERIM (*māmīta*) ša bi-ri-šu-nu iš-me-ma
53. ù it-ti ma-mi-ti uš-ta-su-šu A Ḫ . A Ḫ (aḫa-aḫa) a-wa-at
54. ma-mi-ti ù aš-šum ma-na-ha-te^{mes}-ni šu-ul-mi-ya
55. im-tá-har ù ki-nu-ti ša kab-tu ú-sa <mhir(?)> SISKUR_x (niqê)
56. ù-šar-bi ù É (bīta) hal-qa ú-te-er-šu
57. i-na LÚ^{ti} (*awēlūtī*)-ya i-na ki-nu-ti-ya da-an-na-am

58. a-za-kur-šu ù LUGAL^{ku} (šarrāku) a-na URU (āl) A-la-la-ah^{ki}
59. LUGAL^{meš} (šarrāni) ša ZAG (imittī)-ya ù GÙB (šummēlī)-ya il-lu-an-ni-ma
61. ša ab-bu-te^{há} i-na-qa-ri tab-ku-ú
62. ú a-na-ku i-na qa-qa-ri ú-ša-at-bu-ku
63. ú a-na-an-ta ú-šak-lu-ú-šu-nu
64. ERÍN^{meš-bá} (sāba) el-te-qé a-na ma-at Ha-at-te^{ki}
65. e-te-li ù 7 URU.DIDLI^{há} (ālāmi) sa-lul-šu-nu
66. URU (āl) Pa-aš-ša-he^{ki} URU (āl) Da-ma-ru-ut-SIPA (rē'ī)^{ki}
67. URU (āl) Hu-lah-ha-an^{ki} URU (āl) Zi-se^{ki} I-e^{ki}
68. URU (āl) Ú-lu-zi-na^{ki} ù URU (āl) Za-ru-na^{ki}
69. an-mu-ú URU.DIDLI^{há} (ālāmi) sa-lul-šu-nu ù ul-lu-ú
70. ah-te-pì-šu-nu-ti ma-at Ha-at-te^{ki}
71. ú-ul ip-hur ù a-na UGU (muhhī)-ya ú-ul il-li-ku
72. ša lib-bi-ya e-te-pu-uš sal-la-te^{há} -šu-nu
73. aš-lu-ul-ma nam-ku-ri-šu-[nu] bu-še-šu-nu ba-ši-tu-[šu]-nu
74. el-te-qé ù ú-za-iz a-na ERÍN^{meš} (sabē) til-la-ti-ya
75. LÚ^{meš} ah-he^{há}-ya
76. ù LÚ.eb-ru-te^{há}-ya qà-du-šu-nu-ma
77. a-na-ku el-te-qé ù a-na ma-at Mu-ki-iš-he^{ki} at-tu-ur
78. ù e-ru-ub a-na URU(āl) A-la-la-ah^{ki}-ya i-na šal-la-tim
79. u i-na mar-ši-tim i-na nam-ku-ri i-na bu-ši ù i-na ba-ši-tú
80. ša iš-tu ma-at Ha-at-te^{ki} ú-še-ri-du É (bīta) uš_x -te-pí-iš
81. GU.ZA (kussī)-ya ki-ma GU.ZA^{meš} (kussī) ša LUGAL^{meš} (šarrāni)
82. LÚ^{meš} ŠEŠ^{meš} (ahhē)-ya ki-ma ŠEŠ^{meš} (ahhē) ša LUGAL^{meš} (šarrāni) DUMU^{meš} (mārē)-ya
83. ki-ma DUMU^{meš} (mārē)-šu-nu ù LÚ^{meš} qur₄-bu-te^{há}-ya ù qur₄ - bu-te^{há}-šu-nu
84. ú-ma-ši-lu-ú-šu-nu TUŠ^{meš} (āšibī) ša a-na lib-bi ma-ti-ya^{ki}
85. KI.TUŠ (šubta) 𐎠 ne 𐎡 -eh-tam ú-š-še-ši-nu ša KI.TUŠ (šubta) la ú-uš-ša-bu
86. a-na-ku ú-šeš-ši-bu-šu-nu ù ma-ti^{ki}-ya ú-ki-in-nu-ma
87. ù ú-ma-ši-il URU.DIDLI^{há}-ya ki-me-e pa-nu-ti-ni-ma ki-ma A.A. (abbūti)-ni-ma
88. it-te^{meš} ša DINGIR^{meš} (ilāma) ša URU (āl) A-la-làh^{ki} ú-ki-in-nu-ú-ma

89. ù SISKUR_x há ni-iq-qi^{há} ša a-bi-bi-ni ša uš-te-pí-šu-ú-šu-nu
 90. a-na-ku e-te-ne-pu-uš_x -šu-nu an-mu-ú e-te-pu-uš_x -šu-nu
 91. ù a-na qa-ti^{Id}IM (Adad / Tešub)-ni-ra-ri DUMU (mārī)-ya ap-ta-qi-id-šu-nu
 92. ma-an-nu-um-me-e ALAM (salmī)-ya an-ni-na-ti IŠ-ZA-AR-RI-KU
 (ušamsaku / ušazzaqul [?])
 93. {ù pi-ri-ih-šu li-il-qú-ut} ^dŠa-mu li-iz-zu-ur-šu
 94. ša-ap-la-nu¹ er-se-tu pi-ri-ih-šu li-il-qú-ut
 95. DINGIR^{mes} (ilānu) ša AN (šamê) ù KI (erseti) LUGAL^{ut} (šarrūt)-šu li¹ -ma-at-
 tu¹ EŠ (ebla) lim-du-du-šu
 96. ma-an-nu-um-me-e ú-na-ak-kir-šu i-pi-pa-aš-ši- [ssū]
 97. ^dIM (Adad / Tešub) EN (bēl) AN (šamê) ù KI er-se-ti ù DINGIR^{mes} (ilānu)
 GAL.GAL.E.NE (rabûtu) šu-ma-šu
 98. ù NUMUN (zēr)-šu li-hal-qu ina ma-ti-šu ^IŠar-ru-wa DUB.SAR (tupšarru) G
 ÌR.NITA (šakkanakku) X.XX.XXX (istur isniq ibre) ù an-na
 99. ^IŠar-ru-wa LÚ.DUB.SAR (tupšarru) ša ^dALAM(salma) an-ni-na-tim is-tu-ru-šu
 DINGIR^{mes} ša AN (šamê) u KI (erseti)
 100. li-bal-li-tu-ú-šu li-na-sa-ru-šu lu-ú KUG.LU (andullu / nūrul [?])-šu ^dŠamaš
 EN (bēl) e-lu-ti
 101. ù šap-la-ti EN (bēl) {lu-ú} e-tem-mi lu-ú TI.RA (sillu/sulūlu[?])-šu
 102. MU.30.KÁM^{mes} (30 šanāti) LUGAL^{ku} (šarrāku)
 103. ma-na-ah-ti-ya a-na ALAM (salmi)-ya aš-tu-ur li- [murā/šasša]
 104. ù a-na UGU (muhhī)-ya li-ik-ta-na- [rabā/ū]¹⁷¹

Tercümesi:

1-14: Halep'te, ecdadımın evinde, bir saldırı (düşmanca bir taarruz) meydana geldi, öyle ki biz, annemin akrabalarının oturduğu Emar halkına sığınmak ve orada oturmak zorunda kaldık. Ağabeylerim de benimle birlikte orada kaldılar, fakat onların hiçbirinin benim gibi plânları yoktu. Bu yüzden, ben İdrimi, İlim-İlimma'nın oğlu, Fırtına Tanrısı'nın, Hepat'ın ve Alalah'ın hanımefendisi sahibem İştâr'ın sadık hizmetkârı kendi kendime şöyle düşündüm, **“her kim ki babasının**

¹⁷¹ İdrimi'nin transkripsiyonu için bkz: Edward L. Greenstein&David Marcus, “The Akkadian Inscription of İdrimi”, JANESCU, Volume 8: 1976, New York 1977, s.64-66.

mirasını ararsa, o asil bir kimsedir, fakat her kim ki Emar'ın sakinleri arasında kalırsa, o bir köledir (vasaldir)”. Böyle düşünerek, atımı, harp arabamı ve seyisimi (at uşağımı) aldım ve oradan uzaklaştım.

14-20: Çölü geçtim ve Sutu muhariplerinin arasına geldim. Geceyi onlarla, üstü örtülü harp arabamın içinde geçirdim. Ertesi gün tekrar yola düştüm ve Kenan (memleketine) gittim. Ammiya şehri Kenan memleketindedir.

20-26: Halep'ten, Mukiş'ten, Ni'i ve Nuhaşşe'den gelen insanlar Ammiya'da yaşıyorlardı ve onlar benim kendi efendilerinin oğlu olduğumu anladıkları zaman, etrafımda toplandılar. Ben onlara şöyle dedim:

26-29 : **“Ben sizin lideriniz oldum.”** Daha sonra Hapiru muharipleri arasında yedi sene oturdum. Kuşları azad ettim ve fal açtırdım.

29-34: Yedinci yılda Fırtına Tanrısı benim yanımda oldu, bu yüzden ben gemiler yaptım ve askerlerimi onlara bindirdim ve denizde Mukiş'e doğru yol aldım. Casius Dağında karaya ulaştım ve sahile çıktım.

35-42: Memleketim beni işittiği zaman, onlar bana büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar getirdiler ve birgün içerisinde Ni'i, Nuhaşşe, Mukiş memleketleri ve benim kendi şehrim Alalah benimle anlaştılar. Müttefiklerim işittiği zaman, onlar da bana geldiler. Ve onlar benimle bir antlaşma yaptıkları zaman, ben onları güvenilir müttefiklerim olarak kabul ettim.

42-51: Yedi yıldan beri, Hurri muhariplerinin kralı, Büyük Kral Barratarna, bana düşman idi. Yedinci yılda, ben, Anwanda isimli elçimi, Hurri muhariplerinin kralı, Büyük Kral Barratarna'ya gönderdim ve onlarla müttefik oldukları zamanlarda atalarımın antlaşmaları hakkında ona her şeyi anlattırdım ve bizim Hurri muhariplerinin daha önceki kralları ile olan ilişkilerimiz memnuniyet verici idi, çünkü onlar aralarında bir bağlılık anlaşması yapmışlardı.

51-58: Büyük Kral, atalarımızın muahedelerini ve onlar arasında yapılan anlaşmayı işitti ve onlar elçime antlaşmanın sözlerini bütün ayrıntıları ile okudular. Böylece bizim antlaşma şartlarımızın belirlenmesi üzerine o, benim vergimi kabul etti. Daha sonra ben sadakatimi samimi bir şekilde arzettim, takdimeler yaptım, mal-mülk kayıplarını telâfi ettim. Ve ona, sadık bir vasali olacağıma dair bağlılık yemini ettim.

58-63: Sonra ben kral oldum. Civardaki krallar, Alalah'ta bana karşı saldırıya geçtiler. Onlar, vaktiyle atalarımın cesetlerini toprağın üstüne, üst üste yığmışlardı, bu yüzden ben de onların cesetlerini toprağın üzerine, üst üste yığmak suretiyle onların seferberliğine(savaşına) son verdim.

64-67: Sonra, piyadelerimi aldım ve Hatti- memleketine hücum ettim. Onların idaresi altındaki yedi şehri, ki bu şehirler Paşsahe, Damarut-re'i, Hulahhan, Zise, Ie, Uluzina ve Zaruna idiler, tahrip ettim. Hatti ülkesi toplanmadı ve bana karşı yürümedi, bu yüzden ben istediğimi yaptım. Onlardan esirler aldım, onların mallarını-mülklerini ve değerli eşyalarını ganimet olarak aldım ve onları yardımcılara, akrabalarım ve dostlarıma dağıttım. Onlarla birlikte ganimetler aldım.

77-86: Sonra Mukiş'e döndüm ve başkentim Alalah'a girdim. Hatti'den getirdiğim esirler, eşyalar, mal-mülk ile bir saray inşa ettim. Rejimimi (yönetim düzeni), kralların rejimi gibi yaptım. Kardeşlerimi kralların kardeşleri gibi, oğullarımı kralların oğulları gibi, akrabalarımı kralların akrabaları gibi yaptım. Memleketimdeki sakinleri (oturan halkı) güvenli bir şekilde yerleştirdim ve hattâ evi barkı olmayanı da orada iskân ettim.

86-91: Sonra, memleketimi teşkilâtlandırıdım ve şehirlerimi önceki şehirler gibi yaptım. Atalarımız Alalah'ın tanrıları için düzenli ritüeller yaptıkları için ve kurbanlar sundukları için, ben onların bu geleneğini sürdürdüm. Yaptığım bu işlerden dolayı oğlum IM-nirari'yi (Adad-nirari) onlara (tanrılara) emanet ettim.

92-98: Her kim benim heykelime zarar verirse, onu Göğün tanrısı mahvetsin, Yerin tanrısı soyunu sopunu kurutsun ve Yerin tanrısı onun krallığını parçalasın. Her kim onu değiştirir veya yerinden kaldırırsa, göğün ve yerin efendisi Fırtına Tanrısı ve büyük tanrılar onun neslini yok etsinler ve tohumunu memleketten ebediyen atsınlar.

98-101: Şarruwa, devletin yazıcısıdır (kâtibi). O (metni) yazmış, kopya etmiş ve yeniden gözden geçirmiştir. Ve şimdi yerin ve göğün tanrıları, onun (İdrimi) heykeli için bu metni yazan kâtip Şarruwa'yı korusunlar, onu sağlık içinde yaşatsınlar, tanrılar onu korusunlar ve himaye etsinler. Gökyüzünün ve yeraltı dünyalarının ve ruhların efendisi Tanrı Şamaş, onun koruyucusu olsun.

102-104: Otuz yıl hüküm sürdüm. İcraatlarımı heykelimin üzerine yazdırdım. Halkım onu okusun ve mütemadiyen beni hatırlasın.¹⁷²

Söz konusu kitabeden anlaşıldığına göre, İlim-ilimma'nın oğlu İdrimi, genç iken, ailesinin başına gelen kötü bir hadise dolayısıyla baba evi olan Haleb'i terk etmek ve annesinin akrabalarının yaşadığı Emar kentine sığınmak zorunda kalıyor. Ağabeyleri ile birlikte Emar'da bir süre ikamet eden İdrimi, burada oturmanın kendisine hiçbirşey kazandırmayacağını düşünerek ve baba mirasına yeniden sahip olabilmek amacıyla Emar'ı terk ediyor. Yanında atı, harp arabası ve seyisi dışında hiç kimse olmadığı halde, çölü aşarak Kuzey Kenan'daki Ammiya'ya ulaşmayı başarıyor. Aslında Ammiya ilginç bir kenttir. Çünkü burada Halep'ten ve Halep'in batısında bulunan Mukiş, Ni'i ve Amae'den gelen insanlar oturmaktadırlar. Öyle anlaşılıyor ki, bu insanlar İdrimi'nin soydaşları idiler ve belki de onlar Mitannili Barratarna'nın saldırıları yüzünden ülkelerini terk ederek bu kente (Ammiya) yerleşmek zorunda kalan mültecilerdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, İdrimi'nin, kitabesinin baş tarafında sözünü ettiği kötü hadise belki de Haleb'in Barratarna tarafından istilâ edilmesi hadisesi idi. Belki de bu yüzden, İdrimi ve ailesi, baba ocağını terk etmek zorunda kalmışlardı. İşte şimdi, Barratarna yüzünden ülkelerini terk etmek zorunda kalan bütün insanları, kaderleri, Ammiya'da bir araya getirmişti. Burada yaşayan insanlar, İdrimi'nin, beylerinin oğlu olduğunu anlar anlamaz, hemen onun etrafında birleştiler ve İdrimi de kendisini bu insanların önderi olarak ilân etti. Ammiya'da Habirular'ın arasında yedi yıl geçiren İdrimi, yedinci yılın sonunda Fırtına Tanrısı'nın yardımıyla gemiler inşa etti ve adamlarını bu gemilere bindirerek Mukiş memleketinde karaya ayak bastı.

Memleketinin insanları, beylerinin ülkeye geri dönmeyi başardığını öğrendikleri zaman ona büyük ve küçükbaş hayvanlar getirdiler. Ni'i, Nuhaşşe, Mukiş ve Alalah şehirleri İdrimi ile hemen anlaştilar. Müttefikleri de İdrimi'nin yanına gelerek, onunla ittifak ettiler. Fakat iş bununla bitmiyordu. Çünkü yedi yıldan beri korkulu rüyası olan Hurri muhariplerinin kralı Barratarna ile de anlaşması gerekiyordu. Barratarna ile eşit şartlara dayalı bir antlaşma yapması imkânsızdı. Eğer İdrimi ülkesinde kral olmak istiyorsa, mutlak surette Mitanni kralı Barratarna'ya bağlılık yemini etmek ve onun vasali olmak zorundaydı. Nitekim o da böyle yaptı.

---

¹⁷² Söz konusu metnin İngilizcesi için bkz: Edward L. Greenstein&David Marcus, a.g.m., 1977, s.67-68.

Anwanda isimli bir adamını Mitanni kralına göndererek onu ikna etmeyi başardı. Barratarna, İdrimi'yi yeminle kendisine bağladı ve onu Alalah'ın kralı olarak tahta oturttu. Ancak Alalah'ın etrafındaki düşmanlar İdrimi'ye karşı cephe aldılar ve ona karşı saldırıya geçtiler. Fakat anlaşıldığı kadarıyla İdrimi, düşmanlarının saldırısını önlemeyi başardı. Daha sonra Hatti ülkesine bağlı yedi şehri yağmalayan İdrimi, bu kentlerden topladığı ganimeti vatandaşlarına, dostlarına ve akrabalarına dağıttı. Ardından Mukiş memleketine dönen İdrimi, başkenti Alalah'ta kendisi için bir saray inşa etti. Kentini, Eski Yakın Doğu'nun kralları gibi idare eden İdrimi, kardeşlerini kralların kardeşleri, oğullarını kralların oğulları, akrabalarını kralların akrabaları gibi yaptı. Halkını güven içinde yaşattı, evi olmayanları ev bark sahibi yaptı. Memleketini düzenli bir şekilde organize eden İdrimi, atalarının, Alalah tanrıları için yaptığı ritüelleri ve kurbanlar sunma geleneğini devam ettirdi. Oğlu Adad-Nirari'yi de bu işlere memur etti.

Kitabesinin son kısmında İdrimi, heykeline zarar verecek olanlara Tanrılar huzurunda lânet ederken, onu koruyacak olanlara dua etmektedir. İdrimi ayrıca, bu kitabenin metin yazarı olan Şarruwa'yı tanrıların koruması ve himaye etmesi dileğinde bulunmaktadır.

İdrimi, otuz yıl hüküm sürdüğünü ifade ederek, başından geçen her şeyi ve icraatlarını heykelinin üzerine yazdırdığını, halkının bu metni okumasını ve mütemadiyen kendisini hatırlamasını temenni etmektedir.

Metnimizin içeriği ile ilgili olarak verdiğimiz bu bilgilerden sonra, bazı hususları açığa kavuşturmalıyız. İdrimi, oğlu Addu-nirari'yi (Adad-Nirari) kendisine ait görevleri yerine getirmesi için vazifelendirdiğini anlatıyor. Bu ifadeyi anlamak gerçekten zordur. Acaba İdrimi daha hayattayken oğlu Addu-nirari'yi iktidarına ortak mı etmişti, yoksa sadece dini vazifeleri mi ona yüklemişti? Eğer Addu-nirari gerçekten kral olduysa, ona ait belgeler olmalıydı. Halbuki hiçbir belgede Alalah üzerinde hüküm süren Addu-nirari isimli bir kraldan söz edilmez. İkinci problemimiz de şudur: Woolley'in arkeolojik deliller üzerinde yaptığı değerlendirmeye göre, heykel Alalah'ın IV. tabakasından sonraki bir katmanda bulunmuştur. Halbuki heykelin üzerindeki kitabe İdrimi'yi kral olarak tasdik etmekte ve diğer yazılı belgeler de onun Kizzuwatnalı Pilliya ve Mitannili Barratarna ile çağdaşlığını doğrulamaktadır. Adı geçen son iki kral, Alalah'ın IV. tabakası ile çağdaş

yaşadıklarına göre, İdrimi'nin heykelinin IV. tabakanın hemen üzerinde yer alan tabakada bulunması tuhaf görünmektedir. Fakat bize öyle geliyor ki, İdrimi'nin heykeli ve bu heykelin üzerinde yer alan ve İdrimi'nin icraatlarını anlatan kitabe, İdrimi'nin ölümünden sonra kaleme alınmıştı. Bütün bunlar, onun Mitannili Barratarna ve Kizzuwatnalı Pilliya ile çağdaş yaşamış olduğu gerçeğini değiştirmez.

Bu bilgiler ışığında şöyle bir çağdaşlık tablosu çıkarabiliriz:

<u>Mitanni</u>		<u>Kizzuwatna</u>		<u>Alalah</u>		<u>Hatti</u>
Barratarna	~	Pilliya	~	İdrimi	~	Zidanza

Bu çağdaşlık tablosunda Hatti memleketi'nin başında hüküm süren kralın Zidanza olduğunu düşünüyoruz. Çünkü Hitit kralı I. Murşili'nin, eniştesi Hantili tarafından öldürülmesiyle başlayan ve Telepinuş'un iktidarına kadar süren yaklaşık 50 yıllık kaos döneminde, Pallia isimli bir Kizzuwatna kralının, Hitit kralı Zidanza ile bir antlaşma yaptığı ifade edilmektedir.¹⁷³

Buradaki Palliya, İdrimi'nin antlaşma yaptığı Pilliya olmalıdır. Fakat Hatti memleketi kralı Zidanza'nın I. Zidanza mı yoksa II. Zidanza mı olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Bununla birlikte, bütün bu kralların MÖ. 16. yüzyılın sonları ile MÖ. 15. yüzyılın başlarında yaşamış olabileceklerini tahmin ediyoruz.

İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabe, Addu-nirari'yi, (İlimilimma'nın oğlu) İdrimi'nin oğlu ve halefi olarak gösterirken, Alalah'ın IV. tabakasında bulunan tabletler İdrimi'ye oğlu Niqmepa'nın halef olduğunu, Niqmepa'ya da daha sonra oğlu İlimilimma (II ?) 'nın halef olduğunu belirtirler. Bu tabletlerin hiçbirinde Addu-nirari kral olarak görünmez. Başlangıçta, İdrimi'nin, Alalah kralı olarak, Niqmepa'ya öncülük ettiği gerçeği göz ardı edilmiş ve sülale krallarının sıralaması şöyle yapılmıştı:¹⁷⁴

Niqmepa
İlimilimma
İdrimi
Addu-nirari

İdrimi (I), Niqmepa'nın babası olarak kabul edilmişti. İdrimi'nin oğlu Addu-nirari, Mısır'a EA 51 numaralı mektubu gönderen Nuhaşşe kralı Addu-nirari ile idantifiye edilmişti. EA 51 numaralı mektubun göndericisi olan Nuhaşşe kralı Addu-

¹⁷³ Ekrem Memiş, a.g.e., Ekim 2009, s.97

¹⁷⁴ Dassow, a.g.e., 2008, s. 26

nirari, Hitit kralı I. Şuppiluliuma'nın Ugarit ile yaptığı antlaşma metninden anlaşıldığına göre, Şuppiluliuma yönetimindeki Hitit istilâsına karşı direnen Kuzey Suriye koalisyonunun bir üyesi idi. Bu antlaşma, MÖ. 14. yüzyılın ortalarında, söz konusu koalisyon Hititler tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra Alalah'ta yapılmıştı. Muhtemelen Hititler tarafından Alalah IV'ün tahrip edilmesi hadisesi, MÖ. 14. yüzyılın ortalarına tarihlenir ki, burada arkeolojik delillerle yazılı vesikaların vermiş olduğu bilgiler, birbiriyle örtüşür.

Görülüyor ki, MÖ. 15. yüzyılda Alalah ve çevresinde meydana gelen tarihi hadiselerden yola çıkarak, Alalah krallarının kronolojik bir sıralaması yapılmaya çalışılmışsa da, önerilen tablolar devamlı surette kafaları karıştırmaktadır.¹⁷⁵ Nitekim Wiseman, Alalah'ın IV. tabakasında ele geçirilen tabletlerin vermiş olduğu bilgileri yeniden değerlendirerek, Alalah krallarının sıralaması ile ilgili olarak şu tabloyu önermiştir:¹⁷⁶

İdrimi

Niqmepa

İlimilimma (II)

Wiseman, Addu-nirari'nin tabletlerde zikredilmemesi hususunda da iki farklı görüş öne sürmüştür: Ya Addu-nirari İdrimi'den sonra Alalah'ı çok kısa bir süre idare etmiş ve bu yüzden onun dönemine ait hiçbir vesika kalmamıştır ya da İdrimi onu sadece dini yükümlülükleri yerine getirmekle görevlendirmiş, kendisine veliaht olarak da Niqmepa'yı tayin etmiştir.

Wiseman'ın Alalah IV'deki sülalenin yeniden yapılandırılması ve bu sülale krallarının Mitanni ve Kizzuwatna kralları ile olan çağdaşlıkları hususundaki önerisi, pek çok bilim adamı tarafından da kabul edilmiştir. Biz de, Wiseman'ın görüşlerine katılıyor ve onun teklif etmiş olduğu Alalah sülalesi kral tablosunu inandırıcı buluyoruz.

Wiseman'ın bu tablosundan da anlaşılacağı üzere, 30 yıl boyunca Alalah'ı idare eden İdrimi'den sonra yerine oğlu Niqmepa geçmişti.¹⁷⁷

---

¹⁷⁵ Dassow, a.g.e., 2008, s. 27

¹⁷⁶ D.J. Wiseman, a.g.e., 1953, s. 5

¹⁷⁷ D.J. Wiseman, a.g.e., s. 7-8

3. NİQMEPA VE HALEFLERİ ZAMANINDA ALALAH

İdrimi'nin oğlu Niqmepa zamanı hakkında Alalah'ın IV. tabakasındaki arşivlerde bol miktarda vesikaya rastlanmıştır. Sarayda bulunan arşivler, Niqmepa'ya gönderilmiş mektupları, yasal kararlarla ilgili vesikaları ve bir antlaşmayı ihtiva ederler. Tabaka IV'de bulunan mukavelenamelerin yarısından fazlası ve diğer yasal dökümanlar Niqmepa'nın huzurunda kaleme alınmış olup, ya babasının mührünü ya da Şarran oğlu Aba-il'in mührünü kullanmak suretiyle onun tarafından mühürlenmişti. Yönetimle ilgili az miktarda tablet de Niqmepa tarafından mühürlenmişti. Ayrıca, idari vesikaların çoğu kralın adını zikretmeseler de, üzerlerinde hangi krala ait olduğunu gösteren bir mühür taşımasalar da, arşivlerin prosopografik tetkiki¹⁷⁸, hem kalede hem de sarayda muhafaza edilen bu vesikaların önemli bir kısmının Niqmepa döneminde yazıldıklarını gösterir. Woolley, sarayın orijinal binasını Niqmepa'ya atfettiği için, 21-36 numaralı odaları içine alan ek binayı da İlimilimma'ya mal etti. Fakat eğer burada tartışıldığı gibi, orijinal kısmı İdrimi inşa ettiyse, o zaman ek yapı Niqmepa'ya atfedilmelidir. Bu kurgu, yeni yapıdaki arşivlerin düzeni ile de desteklenir: İlimilimma dönemine kadar süren arşivlerin kalıntıları birkaç odada bulunduğu halde, Woolley tarafından “**Arşiv-odası**” olarak nitelendirilen 33 numaralı saray odasında bulunan ve sayıları hayli fazla olan idari içerikli tabletlerin neredeyse tamamının Niqmepa döneminde yazdırıldığı anlaşılmaktadır. Alalah IV'ün arşivsel ve arkeolojik delili ile tasdik edilmenin yanısıra, Niqmepa'nın adı muhtemelen Ugarit'te bulunan RS 4.449 numaralı tablette de geçmektedir. Söz konusu tablet, Niqmepa tarafından İbira'ya gönderilmiş bir mektuptur. Yalnızca ismen idantifiye edilmelerine rağmen, mektupları yazarların Alalah kralı Niqmepa ve Ugarit kralı İbiranu oldukları farz edilmiştir. Bu İbiranu hakkında çok az şey bilinir: İbiranu ismi Ugarit'in kraliyet sülalesinde birkaç defa geçer, bu nedenle Ugaritli İbira (nu) ve Alalahlı Niqmepa arasındaki çağdaşlık, belirsiz bir kronolojik tabloyu açıklığa kavuşturmak açısından son derece faydalı olacaktır.¹⁷⁹ Niqmepa ve İbiranu arasındaki çağdaşlık, IV. tabakadaki sarayın tarihi için teklif edilen MÖ. 15. yüzyılın sonları ile 14. yüzyılın başları arasındaki zaman dilimine de uygun düşer.

---

¹⁷⁸ Yazım tekniği

¹⁷⁹ Dassow, a.g.e., 2008, s. 45

Bol miktarda vesika olmasına rağmen, Niqmepa dönemi modern tarihlerde yeterince anlatılmamıştır. Çünkü, İdrimi'nin heykeli üzerine yazılmış hikayenin bir benzeri, Niqmepa'nın icraatlarını nakletmez. Nakilci bir kaynak yerine, Niqmepa'nın krallık ettiği dönemin devlet işlerini ana hatlarıyla anlatan ve Alalah'ın IV. tabakasında ele geçirilmiş olan birkaç tablet vardır. Niqmepa'nın idaresi altındaki Alalah'ı anlatan bu tabletler, yalnızca Alalah Krallığı hakkında değil, fakat Mitanni İmparatorluğu'nun yapısı hakkında da birtakım genellemeler yapmamıza imkân sağlar. Daha da önemlisi, tarihi bilgiler aktaran tabletler arasında üç tanesi vardır ki, bunlar, Niqmepa ve diğer krallar arasındaki çağdaşlıkları gösterirler: Bunlardan ilki, Alalah ile Tunip arasında yapılan bir antlaşmayı gösteren AT 2 numaralı tablettir. İkinci ve üçüncü tabletler ise, Mitanni kralı Şauštatar'ın huzuruna getirilen ve Niqmepa'nın da müdahil olduğu yasal durumlarla ilgili kararları kaydeden AT 13 ve AT 14 numaralı metinlerdir. AT 13 ve AT 14 numaralı tabletlerin her ikisi de Şauštatar tarafından, selefi Kirta oğlu Şuttarna'nın mührünü kullanmak suretiyle mühürlenmişti.

Şauštatar çok önemli bir kral olarak karşımıza çıkar, ve o, firavun III. Tutmosis'in Doğu Akdenizin üzerine yapmış olduğu seferlerden hiç olmazsa bir kısmında firavuna karşı direnen Naharina'nın adı zikredilmeyen kralıydı.¹⁸⁰

Fakat onun iktidarı dönemi, selefi ve İdrimi'nin beyi Barratarna'nın iktidarı döneminden çok daha iyi tespit edilemez ve daha güvenli bir şekilde tarihlendirilemez. Bununla birlikte Şauštatar, MÖ. 15. yüzyılın ortalarına ya da aynı yüzyılın sonlarına tarihlenir. Astour, Şauštatar iktidarı için MÖ. ca. 1460-1435 yılları arasını önerir. Yakın zamanlara kadar, Alalah arşivlerinde bulunan AT 13 ve AT 14 numaralı vesikaların dışında, çağdaşlıkları tespit etmemize imkân sağlayan vesikalar yoktu. Fakat şimdi bunlara yenileri eklenmiştir: Terqa'da bulunan iki tablet, ki onlarda Sausadatra (Görünüşe göre Sauštatar'ın bir başka okunuş biçimi.), Hana'nın yerel kralı ile yanyana zikredilir; ve Tel Bazi'de bulunan iki tableten biri Şauštatar'ın mührünü taşıyan bir vesika olup, bu vesikada Şauštatar'ın Baidali şehrini Basiru şehri halkına ihsan ettiği belirtiliyordu. Şauštatar'ın mührü, halefleri tarafından bir **“Sülale mührü”** olarak kullanıldı, aynı şekilde Şauštatar da, atası Şuttarna'nın mührünü kullanmıştı. Nitekim Nuzi'den çıkarılan bir tablet, Tel

---

¹⁸⁰ Dassow, a.g.e., 2008., s. 46

Brak'tan iki tablet, Umm el-Marra'dan bir tablet ve Tel Bazi'den bir başka tablet, Šauštatar'ın mührü kullanılmak suretiyle mühürlenmişti. Šauštatar'dan söz eden daha geç döneme ait dokümanlar, Mitannili Šattiwaza (Mattiwaza) ile Hattili Šuppiluliuma arasında yapılan antlaşmadan da bahsederler.¹⁸¹ Söz konusu antlaşmanın Šauštatar'dan söz etmesi gösterir ki, bu kralın iktidarı dönemi, Mitanni'nin ihtişamlı dönemlerinden biri olarak kabul edilmişti.

Šauštatar tarafından mühürlenmiş olan yasal karar vesikaları (AT 13 ve AT 14), Mitanni'nin vasallerini nasıl idare ettiğini tüm çıplaklığı ile ortaya koyar. Bu vesikalardan AT 14'de Niqmepa, Kizzuwatna kralı Šunaššura'ya karşı, Alawari şehrinin kendisine ait olduğunu iddia eder; sonunda bu şehrin Niqmepa'ya ait olduğuna karar verilmiştir. Bu durum bize göstermektedir ki, daha önceki kuşakta görülen Barratarna, İdrimi ve Pilliya örneklerinde olduğu gibi, Šauštatar döneminde de Alalah ve Kizzuwatna, Mitanni'nin vasali idiler.

Ancak kısa bir süre sonra Kizzuwatna, Hatti'ye tâbi olacaktır. Alawari'nin Alalah ve Kizzuwatna arasında münakaşa konusu olması, her şeyden önce göstermektedir ki, Alawari, Alalah bölgesinin kuzey sınırında yer alıyordu ve orası da Kizzuwatna'nın hemen yanbaşıydı; ve ikinci olarak bu sınır bölgesini kapsayan bölgesel iddialar İdrimi'nin Kizzuwatna'yı istilâ etmesinden sonra da uzun süre çözümlenmeden bırakılmış ve hemen arkasından Pilliya ile bir barış antlaşması yapılmıştı. Netice olarak AT 14, İdrimi döneminde tesis edilmiş olan ilişkilerin yapısını şöyle izah eder: Alalah ve Kizzuwatna arasında tam bir eşitlik vardır. Bu iki krallık birbiriyle sınır komşusudur ve her iki krallık da Mitanni İmparatorluğu'nun vasalidirler.

AT 13 numaralı vesika ise, Niqmepa'nın değil de Hanigalbat (Mitanni) kralının tebası olduğunu iddia eden İrip-Hazi isimli bir adamın durumundan söz eder. Söz konusu vesikanın 11-12. satırlarından anlaşılacağı üzere, İrip-Hazi'nin Niqmepa'nın vasali olduğuna karar verilir.¹⁸²

AT 2 numaralı tablet ise Alalah IV'deki sarayın iç avlusunda parçalar halinde bulunmuş olup, Tunip kralı Ir-Teššup ve Niqmepa arasında yapılan ve her iki kral tarafından mühürlenmiş bir antlaşma metnidir. Antlaşmanın giriş paragrafında, Niqmepa "**Mukiš memleketinin kralı**" olarak isimlendirilmiştir. Halbuki mühür

¹⁸¹ Dassow, a.g.e., 2008,, s. 47

¹⁸² Dassow, a.g.e., 2008 s. 48

baskısı üzerinde krallığının başkentinin ismine izafeten ona **“Alalah kralı”** denilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, krallığının asıl bölgesinin isminden dolayı ona **“Mukiş memleketinin kralı”** denilmiştir.¹⁸³

AT 2’deki ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır ki, Alalah ve Tunip krallıkları, yukarıda da ifade edildiği üzere, bir sınırı paylaşıyorlardı. Bu yüzden, iki krallık arasında zaman zaman sınır ihtilafları baş gösteriyordu ve daha da kötüsü, bu iki krallık birbirleriyle savaşa giriyorlardı. İki krallık arasında yapılan bu antlaşma ile sınır kavgalarına son verilmiş gibi görünüyordu. Ancak bu antlaşma, Niqmepa’nın halefi İlimilimma zamanında da, adları geçen iki krallığın düşmanlıklarını önleyemedi.¹⁸⁴

Böylece AT 2’nin mevcudiyetinden de anlıyoruz ki, Alalah, Niqmepa zamanında, Tunip ile savaşa girdi. Ne yazık ki, AT 2’nin kaleme alındığı sırada Mitanni kralının kim olduğunu bilmemiz imkânsızdır. Çünkü AT 3’de olduğu gibi, **“Hurriler’in kralı”**, ismen belirtilmez.

Alalah’ın IV. tabakasından çıkarılan öteki tabletlerin bir kısmı, Mitanni’nin, tâbiyeti altındaki krallıkların meselelerini çözümlemedeki rolünü aksettirir. AT 110, 111 ve 112 numaralı mektuplar, Mitanni kralının yüksek bir memuru olduğu anlaşılan Tiriş-ra tarafından Niqmepa’ya gönderilmişti. Görülüyor ki, Mitanni kralı, vasalları ile doğrudan doğruya değil de yüksek bir memuru aracılığı ile temas kuruyordu. Alalah’ın metbusu (Mitanni) ile olan ilişkileri AT 224’de de aksettirilmiştir.¹⁸⁵

AT 395 numaralı belge ise, üç bölgenin her birinden vergi olarak alınan büyük miktarlardaki gümüşü aşağıdaki şekilde kaydeder:

- 1- Gümüşten skarabe biçiminde bir tablet;
- 2- Zalhe ülkesinden 970 şekel gümüş;
- 3- Ama’e ülkesinden 648 şekel gümüş;
- 4- Mukiş ülkesinden 776 şekel gümüş.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Dassow, a.g.e., 2008, s. 51

¹⁸⁴ Dassow, a.g.e., 2008, s. 53

¹⁸⁵ Dassow, a.g.e., 2008, s. 54

¹⁸⁶ Dassow, a.g.e., 2008, s. 55

AT 101 numaralı tablet de oldukça önemlidir. Çünkü bu vesika, Alalah ve eski metbusu Halep arasındaki ilişkilere ışık tutar. Bu belgeden öğreniyoruz ki, Niqmepa zamanında Halep krallığının başında Wantar-aššura isimli bir kral vardı. İki krallık arasındaki ilişkilerin dostane olduğunu, yine AT 101'den öğreniyoruz. RS 4.449 ve AT 4'den anlaşıldığı kadarıyla, Alalah ve Ugarit krallıkları arasında da benzeri bir ilişki vardı. Ancak hemen belirtelim ki, Alalah ve Halep, Mitanni tâbiyetinde olmalarına rağmen, Ugarit, Mitanni tâbiyeti altında değildi.

AT 17'den de anlaşılacağı üzere, Orta Tunç Çağında olduğu gibi, Alalah ve Halep aynı kültür çevresini paylaşmaya devam ettiler. Gerçekten, her iki tarafta da gelenek ve görenekler neredeyse birbirinin tıpa tıp aynısı idi.¹⁸⁷

Niqmepa'ya, oğlu İlimilimma halef oldu. Alalah'ın IV. tabakasındaki tabletlerde adı geçen son Alalah kralı İlimilimma (II. İlimilimma)'dır ve söz konusu tabakadaki sarayın tahrip edilmesi hadisesi kesinlikle onun zamanında vukubulmuştur. Niqmepa'nın bir başka oğlu İšme-Addu, tek bir tablet (AT 355) üzerindeki mühür baskısından bilinir. İlimilimma, babası zamanından kalan iki tablette **“kralın oğlu”** ibaresi ile anılır. Onun kral olarak saltanat sürdüğü, mevcut Alalah IV arşivlerindeki vesikalarla da teyid edilmiştir. Birkaç farklı kişinin arşivlerine ait 9 tablet de İlimilimma'nın mevcudiyetine işaret ederler. Çünkü bu tabletler üzerinde İlimilimma'nın mührü bulunmaktadır. Bazı tabletler ise ne kralın adını zikreder ne de onun mührünü taşır. Fakat yine de bunların İlimilimma devrinden kalma belgeler oldukları tahmin edilebilir. Ancak şunu da belirtelim ki, hiçbir tablet, kral olarak, İlimilimma'nın faaliyetlerinden söz etmez. Ona gönderilmiş hiçbir mektup, onunla yapılmış hiçbir antlaşma yoktur.¹⁸⁸

İlimilimma dönemine ait vesikaların azlığı ve hattâ onun faaliyetlerinden söz eden belgelerin yokluğu, onun aktif bir kral olmadığına veya Alalah IV'deki sarayın tahrip edilmesinden evvel onun çok kısa bir süre saltanat sürdüğüne işaret eder.¹⁸⁹

İlimilimma'nın, Tunip ile olan ihtilâfları çözmeye çalıştığı sırada, Hatti (Hitit) kralı II. Tuthalya da (MÖ. 15. yüzyılın sonları), Alalah'ın komşuları olan Halep ve özellikle de Hanigalbat'a (Mitanni) karşı savaş halindeydi.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ Dassow, a.g.e., 2008, s. 57;

¹⁸⁸ Dassow, a.g.e., 2008, s. 58

¹⁸⁹ Dassow, a.g.e., 2008, s. 59

¹⁹⁰ Dassow, a.g.e., 2008, s. 61

Halep antlaşmasından öğrenildiğine göre, II. Tuthalya zamanında, Halep şehri Hanigalbat (Mitanni) memleketi ile ittifak yapmış ve bu yüzden bir savaş vukua gelmiş, Hatti kralı II. Tuthalya Halep kralını ağır bir yenilgiye uğratmış ve onun şehrini yakıp yıkmıştı.¹⁹¹ Hatti kralının Haleb'i tahrip etmekle kalmayıp, Alalah'a da girdiği ve IV. tabakadaki sarayı yakıp yıkmış olabileceği, ihtimal dışı değildir.

Öyle sanıyoruz ki, Alalah'taki sarayın yakılıp yıkılmasından sonra, krallığın başkenti, Mukiş'e taşınmış olmalıdır. Fakat ne var ki, iki nesil sonra, Şuppiluliuma, Kuzey Suriye'nin fethini tamamladığı zaman, Mukiş kralı Itur-Addu'nun da dahil olduğu koalisyonu mağlup etmişti. **“Alalah'ın ve Mukiş'in kralı”** unvanı, İlimilimma'nın babası Niqmepa tarafından kullanılmıştı. Şimdi ise her iki şehir, Hititler'in kontrolüne geçmişti. Şuppiluliuma'nın MÖ. 14. yüzyılın ortalarında başlayan Kuzey Suriye seferleri,¹⁹² Hitit fethine karşı direnen bir koalisyonun oluşmasına zemin hazırlamıştı. Şuppiluliuma dönemini anlatan Hitit vesikalarına göre, bu koalisyonun önde gelen üyeleri arasında Mukiş, Nuhaşşe ve Ni'i krallıkları vardı. Bu devirde Mukiş, Itur-Addu'nun idaresi altında idi. Ancak bu kralın ataları hakkında hiçbir malumatımız yoktur. Bununla beraber, hiç olmazsa onun mütteliklerinin kimler olduğunu gayet iyi biliyoruz. Bunlar, Nuhaşşe kralı Addunirari ve Ni'i kralı Agi-Teşşup idiler. Bu koalisyon, çevredeki diğer krallıkların önemli bir kısmının da desteğini almıştı. Fakat askeri güç kullanmalarına rağmen, Hititler'e karşı oluşturulan ittifaka katılması yolunda Ugarit'i ikna etmeyi başaramamışlardı. Çünkü Ugarit kralı Niqmadu, koalisyon güçleri onun krallığı üzerine yürüdükleri zaman bile, Hitit kralına sadık kalmayı tercih etmişti.¹⁹³

Bütün bunlar bize gösteriyor ki, Alalah'ın IV. tabakası Hititler'in fethiyle sona ermiştir. Mukiş, Nuhaşşe, Ni'i şehirleri de Hititler'in kontrolü altına girmiştir. Hattâ Hititler tarafından ortadan kaldırılan Mitanni krallığının genç prenslerinden Tuşratta'nın küçük oğlu Şattiwaza (Mattiwaza), daha önce de ifade ettiğimiz gibi, Babil'den kaçarak, Hitit başkenti Hattuşa'ya gelmiş ve Şuppiluliuma'dan af dilemişti. Şuppiluliuma bu fırsatı kaçırmamış ve Şattiwaza'yı vasal bir krallık olarak

---

¹⁹¹ E. Memiş, a.g.e., Ekim 2009 s. 101

¹⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Füzuzan Kınal, “Şuppiluliuma'nın Suriye Seferleri”, Belleten Cilt XI, sayı 41, 1947, s.1-13

¹⁹³ Dassow, a.g.e., 2008, s. 62

yeniden tesis ettiği Mitanni Devleti'nin başına kral yapmıştı. Gerek Mitanni krallığı, gerekse Alalah'ın da içinde bulunduğu Kuzey Suriye'nin kontrolü, Deniz Kavimleri Göçü'ne kadar Hititler'in elinde olacaktır.

Alalah krallığı hakkında verdiğimiz bu bilgilerden sonra, Kuzey Suriye'nin önemli krallıklarından biri olan ve Hititler'i epeyce uğraştıran Halep merkezli Yamhad Krallığı hakkında da birşeyler söylememiz gerektiğine inanıyoruz.

4. YAMHAD KRALLIĞI

Asur kralı I. Şamsi-Adad'ın ölümünden sonra Mezopotamya'daki mevcut durumun değiştiğini görüyoruz. Öncelikle Zimri-Lim, atalarının tahtını ele geçirmek için teşebbüse geçmiştir.¹⁹⁴ Şamsi-Adad'ın oğlu Yasmah-Adad'ın Mari'den çıkarılmasında ve Zimri-Lim'in kişiliğinde orijinal soyun yeniden Mari şehrinin başına getirilmesinde Yarim-Lim'in parmağı olsa gerekir.¹⁹⁵ Gerçekten Zimri-Lim, kayın babası Yamhad kralı Yarim-Lim'in kendisine verdiği askeri yardımlarla, Şamsi-Adad'ın Mari tahtına oturttuğu küçük oğlu Yasmah-Adad'ı mağlup etmiş ve Mari şehrini geri alarak, babasının tahtına oturmayı başarmıştır.¹⁹⁶ Amik'in doğusuna kadar uzanan Yamhad, büyük bir krallıktı. Çünkü bir Mari Mektubunda **“Yamhad krallığına bağlı 20 küçük krallık olduğu”** bildiriliyor.¹⁹⁷ Yamhad Krallığı'nın başkenti Halep'ti. (Kral ,Yamhad kralı ya da Halep kralı olarak biliniyordu) Sınırlarının Akdeniz sahillerine kadar genişlemesi, bu krallığın önemini daha da artırdı.Yamhad Krallığı'na bağlı prensliklerin hepsini bilmemekle beraber, başta Alalah olmak üzere, Ni'i ve Qatna şehirlerinin Yamhad'a (Haleb'e) tâbi oldukları kesindir.¹⁹⁸ Çünkü Qatna'da (Tel el Mişrife) bulunan bir vesikaya: **“Kral Yarim-Lim'in Qatna prensini öldürdüğü sene”** tarihi atılmıştır ki, bu tarih formülündeki Yarim-Lim'in Halep kralı olduğu ileri sürülmüştür.¹⁹⁹ Bu büyük Yamhad Krallığının sınırları kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak, batıda Alalah'tan, doğuda Mari Krallığı'nın batı sınırını oluşturan Fırat nehrine kadar uzandığı tahmin edilmektedir.

---

¹⁹⁴ F. Kinal, “Yamhad Krallığı”, A.Ü.D.T.C.F Tarih Bölümü, TAD, Cilt: 5 Sayı: 8, 1967, s. 196

¹⁹⁵ Sidney Smith, a.g.e., London 1940, s.34

¹⁹⁶ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 196

¹⁹⁷ S. L.Woolley, a.g.e. 1953, s. 52; Gwendolyn Leick, The Babylonians, USA 2003, s.35.

¹⁹⁸ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 196

¹⁹⁹ Horst Klengel, a.g.e., 1992, s.55

Bu sırada Babil kralı Hammurabi de, Şamşi-Adad'ın ölümünden sonra sınırlarını genişletmeye çalışmış ve bunun tatbikine karşı çıkabilecek tek düşman olan Larsa kralı Rim-Sin'e 29. senesinde savaş ilân etmişti. Mari arşivinde mektupları bulunan Hammurabi ile Mari kralı Zimri-Lim arasındaki haberleşmeden anlıyoruz ki, Larsa kralı Rim-Sin, Eşnunna ve Asur kralları ile birleşerek Hammurabi'ye karşı üçlü bir Doğu Bloku kurmuştu. Bunun üzerine Hammurabi de, Mari kralı Zimri-Lim ve Yamhad kralı Yarim-Lim ile üçlü bir Batı koalisyonu oluşturmuştu.

Mari arşivi vesikaları arasında Babil, Mari ve Yamhad koalisyonu sebebi ile Yamhad Krallığının gönderdiği askeri kuvvetlerle ilgili birçok mektup vardır. Mesela Mari kralı Zimri-Lim'in Babilli Hammurabi'ye gönderdiği bir mektupta (ARM II/68): **“Hammurabi'ye, biraderin Zimri-Lim der ki: “Ordu adamları hususunda bana yazmadın, fakat ben Halep kralı Hammurabi'ye asker göndermesi için yazdım. O askerlerini gönderdi, Onun askerleri yanıma geldi”,** demektedir.²⁰⁰ Bu mektup bize aynı zamanda Yamhad tahtında bir değişiklik olduğunu, Yarim-Lim'in öldüğünü ve yerine Babilli Hammurabi ile aynı ismi taşıyan bir kralın geçtiğini bildiriyor.²⁰¹ Mari mektupları arasında Yamhad ordularının Babil'e ulaştıklarından bahseden ve Zimri-Lim'in asker göndermesini isteyen Babil kralı Hammurabi'nin Zimri-Lim'e yazdığı mektup (ARM II, 7), herhalde yukarıdaki mektuptan sonra yazılmış olmalıdır. Çünkü, Zimri-Lim, Babilli Hammurabi'nin mektup yazmadığını söylüyordu. Bu suretle Babil kralı Hammurabi, Yamhad ve Mari krallıklarının yardımı ile kuvvetli düşmanı Larsa kralı Rim-Sin'i, saltanatının 29. senesinde mağlup etmiş, Larsa'nın müttefikleri olan Eşnunna ve Asur şehirlerini de zaptederek sınırlarını epeyce genişletmişti. Fakat bu savaştan üç sene sonra, 32. senesinde Babil kralı henüz bilinmeyen bir sebeble Mari'ye de taarruz etmiş ve Mari kralına ağır bir vergi koymuştu.²⁰² Yaklaşık bir sene sonra da, 33. idare senesinde tekrar Mari'ye hücum ederek, Mari şehrini yakıp yıkmış ve Mari Krallığı'na son

---

²⁰⁰ E. Memiş, Eskiçağda Mezopotamya (En Eski Çağlardan Asur İmparatorluğu'nun Yıkılışına Kadar), Ekin Kitabevi, Bursa 2007, s. 115-116; Jack M. Sasson., “Year:Zimrilim Dedicated His Statue to Addu of Halab Locating one year in Zimrilim's Reign” MARI 5, Paris 1987, s. 577-589.

²⁰¹ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 196

²⁰² F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 197

vermişti.²⁰³ Böylece Fırat Kervan Yolu üzerinde önemli bir ticaret merkezi olan Mari'nin yerini, bundan böyle Babil şehri almış oluyordu (MÖ. ca. 1695).²⁰⁴

Mari şehrinin yıkılması ile birlikte Mari muhaberatı sona erdiğinden, Yamhad Krallığı hakkındaki haberler de bitmektedir. Neticede Mari mektupları ile MÖ. 18. asırda yaşamış olan şu üç Halep kralını ve çağdaşlarını tanımış oluyoruz:²⁰⁵

Yamhad	Mari	Babil
Sumum-epuh	Yahdun-Lim	Sin-Muballit
Yarim-Lim I		
	Zimri-Lim	Hammurabi
Hammurabi I		

Mari mektuplarıyla tanıdığımız bu Yamhad krallarının kendi vesikaları da Halep civarında, Yamhad sülalesine mensup prensler tarafından idare edilen Alalah'ta (Amik ovasındaki Tel Açana) meydana çıkarılmıştır. VII. tabakada bulunan vesikalar, Babilli Hammurabi zamanından (MÖ. ca. 1728-1686), I. Babil sülalesinin yıkılmasına (M.Ö. 1550) kadar geçen yaklaşık iki asırlık bir zamanı kapsar.²⁰⁶ Bu tabakada bulunan vesikalardan, Yamhad sülalesinden şu altı kralı tanıyoruz:

Yamhad	Alalah
Hammurabi I	
Aba-il	Yarim-Lim
Yarim-Lim II	
Niqme-epuh	
Yarim-Lim III	Ammitakum
	İrkabtum
Hammurabi II	Hammurabi

²⁰³ Nadav Na'aman, a.g.m., 1976, Vol: 26, s. 130

²⁰⁴ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 197; E. Memiş, a.g.e., 2007, s. 117

²⁰⁵ Horst Klengel, a.g.e., 1992, s.51

²⁰⁶ F. Kinal, a.g.m., s. 197

Alalah metinlerinden öğrendiğimize göre, Alalah kralı Ammitakum, Yarim-Lim'in oğludur.²⁰⁷ Ve yine Alalah kralı Hammurabi de Ammitakum'un oğludur.²⁰⁸ Alalah vesikalarında Aba-il'in babası olarak geçen Hammurabi'nin, ARM II/68 numaralı Mari mektubunda zikredilen Hammurabi olduğu kabul edilmektedir. Onun oğlu Halep kralı Aba-il'i,²⁰⁹ AT 1 numaralı Alalah vesikasıyla tanıyoruz. Kaynaklar bahsinde de tanıtımını yaptığımız bu vesikada şöyle denilmektedir:

“Aba-il'in kardeşleri, beyleri ve kralları Aba-il'e isyan ettikleri zaman, O, Addu, Hepat ve İhtar'ın mızrağının yardımlarıyla İrride şehrine gitti ve bu şehri ele geçirdi, İrride ordusunu yendi. Kral Aba-il, ki kalbinde iyilikten eser yoktu, İrride şehrine karşılık, babasının ona verdiği Alalah şehrini Yarim-Lim'e verdi. İşte bu zamanda Hammurabi'nin²¹⁰ oğlu Aba-il'in hizmetkarı Yarim-Lim, İhtar tapınağına bir heykel adadı. Bu zamanda, Aba-il, Yarim-Lim'e bir şehire karşılık başka bir şehir verdi. Kim ki Aba-il'in yönetim işlerini değiştirirse ve Yarim-Lim'e ve onun soyundan gelenlere kötülük yaparsa, Addu onu elindeki silahla cezalandırsın, Hepat ve İhtar onun mızrağını kırsın, o İhtar takipçilerine emanet edilsin, İhtar onun beline (etine, vücuduna) ceza uygulasin.”

Yamhad kralı Aba-il ile Alalah kralı Yarim-Lim arasında yapılan bu anlaşmada Yarim-Lim'e **“Hammurabi'nin oğlu”** denilir. Diğer taraftan, bir mühür baskısı (AT 444) üzerindeki hikayede Aba-il'e da **“Hammurabi'nin oğlu”** deniliyor. Bir başka Alalah vesikasında ise (AT 56), Yarim-Lim, **“Kralın biraderi”** olarak geçer. Böylece anlaşılıyor ki, Halep kralı Aba-il ile Alalah kralı Yarim-Lim, Yamhad kralı. I. Hammurabi'nin oğulları idiler ve babalarının ölümünden sonra muhtemelen büyük oğul olan Aba-il, babasının yerine geçmişti.²¹¹ Aba-il ile Yarim-Lim'in babası Yamhad kralı I. Hammurabi'nin, Mari vesikalarından tanıdığımız Yamhad kralı Hammurabi ile aynı şahıs olduğu kabul edildiğine göre, Aba-il'in babası I. Hammurabi, Babilli Hammurabi'nin çağdaşıdır. Aba-il ise bir nesil sonra, yani Babilli Hammurabi'nin oğlu Şamşu-iluna ve Asur kralı I. Şamşı-Adad'ın oğlu

²⁰⁷ R.Frayne Douglas., “Old Babylonian Period (2003-1595 B.C.)”, RIM 4, University of Toronto Press. 1990, s. 801

²⁰⁸ D.J. Wiseman, a.g.e., London 1953, s.33

²⁰⁹ W. Van H. Soldt, a.g.e., 2000, s.103

²¹⁰ Buradaki Hammurabi'nin Eski Babil kralı meşhur Hammurabi ile bir ilgisi yoktur.

²¹¹ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 198

İşme-Dagan zamanlarında yaşamış olmalıdır.²¹² Halbuki Wiseman, Aba-il ile kardeşi Yarim-Lim²¹³ arasındaki anlaşmanın halen Antakya müzesinde (AT 456) bulunan diğer nüshasında, Aba-il'a "**Hattuşa'nın veziri**" denildiği için,²¹⁴ Aba-il'in eski Hitit krallarından Labarna (I. Hattuşuli) veya I. Murşili'nin vassali olduğunu ileri sürmüştür. Halbuki aşağıda görüleceği üzere, I. Murşili, Babilli Hammurabi'den iki yüzyıl sonra Şamşu-Ditana zamanında önce Haleb'i, sonra Babil'i zaptetmiştir. O halde Yamhad kralı Aba-il'ı Hattuşa SUKKAL²¹⁵'i yapan Hitit kralı kimdir? Tevrat'ta (Tekvin XIV, 1) bahsedilen Amrafel (Hammurabi) ile Tidal (Tuthalia) ve yine Tekvin XIII, 5'de İbrahim'in "**Het oğullarıyla**" yaptığı pazarlıktan hatırlanacağı üzere, bu meçhul Hitit kralının belki de Puşarruma'nın babası II. Tuthalya olduğu düşünülebilir.²¹⁶

Bu anlaşmadan anlıyoruz ki, Aba-il zamanında Fırat'ın ötesindeki şehirler, başta İrridi olmak üzere isyan etmişlerdi. Aba-il isyanı bastırmış, fakat İrridi şehri de harap olmuştu.²¹⁷ Bundan dolayı kardeşine İrridi yerine Alalah'ı vermişti.²¹⁸ Anlaşmanın Antakya nüshasında Alalah'ın teslimi töreni anlatılır ve Yarim-Lim'in başka bir krala toprak vermemesi yemine bağlanır.

Halep kralı Aba-il'in kaç yıl sürdüğünü bilmediğimiz iktidarından sonra, yerine oğlu II. Yarim-Lim geçmiş olmalıdır. Çünkü AT 444 numaralı mühür baskısı üzerindeki hikayede: "**Yamhad kralı Hammurabi'nin oğlu Aba-il, Adad'ın sevgilisi Yamhad kralı Aba-il'in oğlu Yarim-Lim, Adad'ın sevgilisi**" ibaresi vardır. II. Yarim-Lim'in faaliyetleri hakkında hemen hiçbir şey bilmiyoruz.²¹⁹ Bize öyle geliyor ki, bu kral, her halde çok kısa bir zaman tahtta kalmıştı. Çünkü AT 52'de "Alalah kralı Yarim-Lim'in Bayan Hepat-muhirni ile oğlu Abiadu'dan İburiya köyünü 1000 şekel gümüş, 1000 Parisi buğday, 1000 Parisi çavdar, 6 küp şarap ve 10 küp susam yağı karşılığında" satın aldığını gösteren senette, "**Niqmepuh'un kral**

---

²¹² F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 199

²¹³ R.Frayne Douglas, a.g.e., 1990, s. 799

²¹⁴ Donald J. Wiseman, "Abban and Alalah" JCS, 1958, Vol: 12, s. 125; ayrıca bkz: Draffkorn, Anne., "Was King Abba-an Of Yamhad A Vizier for The King Of Hattusa", JCS, 1959, Vol:13, s. 94-97.

²¹⁵ "Vezir" anlamına gelmektedir.

²¹⁶ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 199

²¹⁷ Donald J. Wiseman, a.g.e., 1958, s. 124

²¹⁸ Astour, M.C., a.g.e., 1989, s.10

²¹⁹ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 199

olduğu sene” tarihi vardır. Bu vesikaya göre Halep kralı II. Yarim-Lim, Alalah kralı olan amcasından evvel ölmüş ve yerine oğlu Niqmepuh geçmişti. Yamhad kralları içinde en çok vesikayı Niqmepuh bırakmıştır. Bu da onun uzun bir zaman tahtta kaldığını gösterir. Nitekim onun Alalah kralı Ammitaqum ve onun oğlu İrkabtum ile de çağdaş olduğunu gösteren vesikalar vardır. Meselâ AT 96’da Yamhad kralı Niqmepuh ve **“kral oğlu”** denilen İrkabtum birlikte zikredilir. Niqmepuh’un uzun hakimiyeti zamanına ait yegane hadise, Arazik şehrinin zaptedilmesidir. Bu olaya herhalde çok önem verilmiş olmalı ki, AT 7, 8 ve 55 numaralı vesikalar bu olaya göre tarihlenmişlerdir. Kral Niqmepuh’un Adad mabedine bir heykel koydurduğunu da AT 63 numaralı tabletteki zaman çizelgesinden öğreniyoruz. Niqmepuh’un kaç sene sürdüğü belli olmayan uzun idaresinden sonra yerine oğlu III. Yarim-Lim geçtiği zaman, Anadolu’da Hititler, I. Hattuşili idaresinde büyük bir kuvvet haline gelmişti. Hitit devletinin iktisadi bakımdan gelişmesi ve Önasya’daki Büyük krallıklar arasına katılabilmesi için, o zamanlar dünya ticaretinin borsası sayılan Kuzey Suriye’ye hakim olması lâzımdı. Fakat Kuzey Suriye Yamhad Krallığı’nın elinde bulunduğuna göre, önce Yamhad kralları ile hesaplaşmak gerekiyordu. Nitekim Hattuşaş arşivinde bulunan belgelerden, I. Hattuşili’nin Alalaha (Alalah=Açana)ya sefer ettiğini öğreniyoruz.²²⁰ Bundan başka yine bu devre ait başka bir Hitit vesikasında ise, I. Hattuşili’nin Halep civarında bulunan Haşşuva’ya seferi şöyle anlatılmaktadır:

12 – “Haşşuvaya gittim.

13 - ve Haşşuvalılar bana karşı savaş için

14 - geldiler.

15 - Halep şehri memleketinin askerleri de yardım için beraber idi.

16 - Onlar da bana karşı savaş için geldi ve ben onları mağlup ettim.

17 - Birkaç gün içinde Fırat nehrini

18 - geçtim ve Haşşuva memleketine bir aslan gibi

19 - pençelerle saldırdım.”

Hitit kralı I. Hattuşili’nin saldırdığı Haşşuva şehrinin yardımına koşan Halep kralının adı, ne yazık ki verilmiyor. Fakat nesil hesabı yapıldığı takdirde, bu kral,

---

²²⁰ Turgut Yiğit, Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağında Anadolu, Ankara 2000, s.79

Niqmepuh'un oğlu III. Yarim-Lim'den başkası olamaz.²²¹ İki Yarim-Lim kesinlikle farklıdır. Çünkü yine Eski Hitit Devleti zamanına ait bir metin olan KUB XXXI 5'de bir Yarim-Lim ile oğlu Hammurabi'den bahsedildiği gibi,²²² KUB XXXVI 103'de de yalnız Yarim-Lim ismi geçmektedir.²²³ Hitit metinlerinde adı geçen bu Yarim-Lim'in, Yamhad kralı III. Yarim-Lim, oğlunun da II. Hammurabi olduğu kabul edilmektedir.²²⁴ Çünkü, I. Hattuşili'nin Halep'e karşı yaptığı savaşı anlatan Hititçe bir metin ile Alalah'ın VII. tabakasında bulunan bir metin arasında muhteva açısından önemli bir benzerlik olduğu görülmüştür. Gerçekten, **Zukraşi** adı verilen bir kişi, her iki metinde de, "**Komutan**" sıfatıyla anılmaktadır.²²⁵ Böylece:

Hatti

I. Hattuşili M.Ö. 1600-1575 ~

I. Murşili M.Ö. 1575-1550 ~

Yamhad

Yarim-Lim III ~

Hammurabi II

Alalah

~ Ammi-taquum

çağdaşlıkları elde edildiği gibi, I. Hattuşili'nin savaştığı Halepli rakibinin III. Yarim-Lim olduğu ve Haşşuva'nın da Halebe tâbi şehirlerden biri olduğu anlaşılıyor. Fakat Hitit ve Yamhad devletleri arasında Kuzey Suriye hakimiyeti için yapılan bu ilk savaş, I. Hattuşili, annelerinde, "**Haşşuva ve Hahha krallarını arabaya koştum**" demesine rağmen, Yarim-Lim lehine neticelenmiş gibi görünüyor. Çünkü Halep anlaşmasının²²⁶ Hititçe nüshasında, "**Murşili Halep şehrine giderek babasının intikamını aldı**" şeklinde bir kayıt olduğu gibi, aynı antlaşmanın Akkadça nüshasında da "**Büyük kral Murşili, Halep memleketi Krallığını mahvetti**" denilmektedir.²²⁷ Bu suretle Büyük Yamhad krallığına I. Murşili'nin son verdiği kesindir.²²⁸ Nitekim KBo III 27'de de "**Baba sözü dinlemediği için mahfolan**

²²¹ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 200

²²² Nadav Na'aman, a.g.e., 1979, Vol: 29, s. 104

²²³ M.B Rowton, "The Date of Hammurabi", JNES, April 1958, Vol:17, s. 98

²²⁴ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 200

²²⁵ Guy Bunnens, "Was There A Military Officer Named Zukraši In The Alalakh Texts?" AbrN 32, 1994, s. 96

²²⁶ Halep Anlaşması hakkında geniş bilgi için bkz: Hans G. Güterbock, "The Predecessors of Suppiluliuma Again", JNES, April 1970, Vol:29, s. 73-77; Nadav Na'aman., "The Historical Introduction of The Aleppo Treaty Reconsidered" JCS, 1980, Vol: 32, s. 124-129; Marquez Ignado Rowe., "Halab in the XVIth and XVth Centuries B.C. A New look at the Alalah Material", WZKM 87 1997, s.179-205.

²²⁷ Ekrem Memiş, a.g.e., Ekim-2009, s.94

²²⁸ J.R. Kupper, CAH, "Northern Mesopotamia and Syria", Volume II, Part I, Cambridge University Press, 1973, s. 31

Zalpuva, Haşşuva şehirleri” ile birlikte **Halep** şehri de sayılıyor. Bunlardan Zalpuva, Kültepe metinlerinde ve Anitta tabletinde de geçer.²²⁹

Haşşuva şehri de aynı suretle Eski Hitit devrine ait metinlerde zikredilir.²³⁰ Bu nedenle bu metinde mahvolduğu bildirilen Halep şehrinin, I. Murşili'nin yakıp yıktığı Halep şehri, bu olayları anlatan metnin de Eski Hitit devrine ait olduğuna şüphe kalmamıştır. Gerçekten, III. Yarım-Lim zamanına ait Alalah vesikaları da bu kralın zamanının Yamhad için bir felâket devri olduğunu gösterir. Zaten bu sırada Alalah şehrinin beyi Ammitaku, zengin bir adam olduğunu AT 56 ile bildiğimiz İrpa-Ada'nın yalnız mallarını, mülklerini değil, hatta karısını ve çocuklarını bile satın alır (AT 61). Fakat bu, Nuzi'de olduğu gibi, belki burada da emlak satışının yasak olmasından ve satışın ancak evlatlık alma (Adoption) ile yapılabilmesinden ileri gelmiş olabilir. Halep kralı III. Yarım-Lim zamanında Alalah tahtında da değişiklik olmuştur. Alalah tahtına Ammitakum geçmiştir. Fakat Alalah yine Halep'e bağlı idi. Nitekim AT 6 numaralı vesikada:

Önyüz

1. ^mam-mi-ta-qum-ma
2. LÙ URU.a-la-la.aḫ.KI
3. i-na bu-ul-ti-šu-ma
4. IGI ia-ri-im-li-im LUGAL
5. be-lí-šu
6. ši-im-ti É-šu i-šu-im-ma
7. É-šu URU.KI.DIDLI-šu e-pí-ri-šu
8. ù mi-im-mu-ú-šu
9. ki-ma a-bu-šu ù um-ma-šu
10. a-na ʾDUMU.A.ʾ ú-we-ed-di-šu
11. a-na ḫa-am-mu-ra-bi DUMU-šu
12. ša DUMU.MUNUŞ na-wa-ar-a-tal LÚ URU.a-pí-š[al]
13. ul-du-ú-šu
14. ú-we-ed-di

---

²²⁹ F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 201

²³⁰ Sidney Smith, “Yarim-Lim of Yamhad”, RSO 32, 1957, s. 182

15. ù ki-a-am iq-bi um-ma šu-ma
 16. ʿe-le-nu-um¹ ḥa-am-mu-ra-bi
 17. [ša DUMU].MUNUš LÚ a-pí-[š]al.KI
 Alt kısım
 18. [ul]-du-ú-šu
 Arka Yüz
 19. DUMU.NITA ša-ni-a-am
 20. ú-ul i-šu
 21. ^mḥa-am-mu-ra-bi be-el URU_iKI-ia
 22. ù É-ia šu-ú
 23. ù ÍR-du ša ia-ri-im-li-im LUGAL
 24. be-lí-ia šu-ú
 25. IGI we-ri-ši-lá-zu-ḥi sUKKAL
 26. IGI na-wa-ar-a-tal LÚ.a-pí-šal.KI
 27. IGI zu-u[k]-ra-ši UGULA.UGU.U[Š]
 28. IGI we-ri-muy-za sA.TAM
 29. IGI su-ba-ḥa-li ŞANGA
 30. IGI am-mi-ia ḥa-za-an-nu
 31. IGI a-ra-am-ma-ra DI.KU₅
 32. IGI i-ku-un-ba-li QA.ŠU.DU₈
 33. IGI a-ri-^dIM DUB.ŞAR
 34. IGI [i]b-ni-^dda-gan UGULA LÚ.MEŠ. ʿŞU.A¹
 35. ITI ḥi-ia-ri UD.17.KAM
 Üst kısım
 36. MU ia-ri-im-li-im LUGAL.E
 37. ʿda-wi-di¹ LÚ qa-ta-na.KI
 38. i-du-ku

Çevirisi: “Alalah’ın adamı Ammitaqum, beyi, Yamhad kralı Yarim-Lim’in huzurunda malına mülküne bir düzen verdi. Tıpkı anne ve babasının ona miras bıraktıkları gibi, o da malını mülkünü, şehirlerini, arazilerini ve başka her şeyini Apişal’lı adam Nawar-Atal’ın kızının ona doğurduğu oğlu Hammurabi’ye bıraktı. O

böylece beyan etti ki: **“Apişal’lı adamın kızının ona doğurduğu Hammurabi’den başka varisi yoktur. Hammurabi, şehirlerimin ve mülkümün beyidir. O, beyim, kral Yarim-Lim’in hizmetkârıdır.**

Şahitler: Ewri-şilazuhhi, vezir
Nawar-Atal, Apişal’lı adam
Zukraşi, general
Ewri-muza, şatammum (?)
Subahali, rahip
Ammiya, belediye reisi
Arammara, yargıç
Ikunbali, kâhya
Ari-Addu, kâtip
Ibni-Dagan, X’in gözlemcisi²³¹

Bu vesika ile Ammitakum'un bütün emlakını iki oğlundan biri olan Hammurabi’ye bıraktığını görüyoruz. Halep tahtında da hâla III. Yarim-Lim bulunmaktadır. Onun oğlu II Hammurabi, bilinen son Yamhad kralıdır.²³² Çünkü, yukarıda da bahsedildiği üzere, onun zamanında Hitit kralı I. Muşili önce Halep’e, sonra Babil’e sefer etmiş (MÖ.ca. 1550) ve ardından Yamhad ve I. Babil sülalelerine son vermiştir.²³³ Böylelikle, Alalah’ın VII. tabakası da MÖ. 17. yüzyılın sonları ile 16. yüzyılın ortalarında sona ermiştir.²³⁴

---

²³¹ Jacob Lauinger, Archival Practices at Old Babylonian/Middle Bronze Age Alalakh (Level VII) Ph.D Dissertation, University of Chicago, 2007, s.265-267

²³² F. Kinal, a.g.m., 1967, s. 202

²³³ Bergoffen, J. Celia., The Cypriot Bronze Age Pottery from Sir Leonard Woolley’s Excavations at Alalakh (Tell Atchana), Verlag Der Osterreichischen Akademie Der Wissenschaften Wien, 2005, s. 56; E. Memiş, a.g.e., Ekim 2009, s. 95

²³⁴ Yener, K. Aslıhan., a.g.e., 2005, s. 101

V. BÖLÜM

ALALAH'IN KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

Alalah tabletlerinin keşfine kadar, MÖ. 18. ve 15. yüzyıl Suriye tarihi hakkında hiçbirşey bilinmiyordu. Orada keşfedilen buluntular ve özellikle tabletler, doğrudan doğruya Eski Ahit'le bağlantılı olmasalar da, komşu Mari ve Ugarit'den (Ras Şamra) çıkarılan metinlerde olduğu gibi, çok değerli yazılı malzemeler olarak dikkate alınmalıdır. Bu belgelerin ışığında Alalah kentinin tarihi, gelenek ve görenekleri, dili, dini ve genel kültür yapısı, şimdiye kadar olduğundan çok daha ayrıntılı bir şekilde gözler önüne serilebilir.²³⁵

1. ALALAH'IN NÜFUS VE TOPLUM YAPISI

Amik bölgesindeki Orta ve Geç Tunç Çağı yerleşmesini daha iyi anlayabilmek için, Tunç ve Demir Çağı yer isimlerinin belirlenmesi ve Alalah Krallığı içerisindeki nüfus yoğunluğu ve nüfus dağılımının tespit edilmesi gerekmektedir. Eski Yakın Doğu'ya ait paleo-demografik canlandırmaların çoğu; belirli yerleşimler veya bölge çapındaki kullanılan toplam yerleşim alanının değerlendirilmesi ve ardından, hektar başına düşen tahmini insan sayısına bağlı olarak toplam nüfusun hesaplanmasına dayanmaktadır. Ancak, Eski Yakın Doğu'daki yerleşimlerdeki nüfus yoğunluğu çalışmaları, en önemli rakamların kullanılması konusunda çok zayıf bir fikir birliği sergilemektedir. Irak ve Mısır hakkındaki etnografik ve tarihi çalışmalar, 100-250 kişi/hektar arasında bir yoğunluktan bahsederken, Antik Mezopotamya'nın yazılı kaynakları ve Roma'dan elde edilen tahminler, 248 ile 1.205 kişi/hektar arasında, oldukça yüksek rakamlar ileri sürmektedir. Tunç Çağı Güney Suriye'si üzerine çalışan bazı bilim adamları, nüfus yoğunluğunu 200 ile 270 kişi/hektar olarak öngörürken, Akkermans, Geç Neolitik Çağda Doğu Suriye'deki yerleşimler için çok daha düşük olan 15 ile 75 kişi/hektar tahmininde bulunmaktadır. Wilkinson ise, muhtemel yoğunluk aralıklarının kullanılmasını savunmakta ve Adams ve Nissen'in çalışmalarını temel alarak, çalışmalarında genel olarak 100-200 kişi/hektar değerini kullanmaktadır.

---

²³⁵ D.J Wisemann, ed. D. Winton Thomas., "Alalakh", *Archaeology and Old Testament Study* 1967, s. 131

Ancak bütün bu rakamların evrensel bir değeri yoktur. Dolayısıyla Amik Bölgesi ve civarındaki yörelere de bu rakamları uygulamanın çok da inandırıcı sonuçlar vermeyeceği apaçık ortadadır. Bununla birlikte bölgesel arkeolojik araştırma verileri, antik yönetimlerin demografik canlandırmaları için neredeyse tek kaynağı oluşturmakta ve böyle analizler, bazı nüfus yoğunluğu tahminlerinin kullanılmasını gerektirmektedir. Birçok durumda; yalnızca etnografik, arkeolojik veya tarihsel veri sonuçlarına dayanan tahminlerin güvenilirlik derecesi son derece zayıftır. Ancak Açıana'da elde edilen nüfus sayım listeleri, Alalah Krallığı içindeki yerleşimlere ait türlü demografik veriler sağlamak ve metinlerde bahsedilen bazı kasabaları, varolan arkeolojik alanlarla ilişkilendirme kabiliyetimiz; nüfus yoğunluğu ve dağılımı analizi için benzersiz bir fırsat sunmaktadır. Demografik canlandırma için en kullanışlı nüfus sayımı listeleri, Alalah Krallığı içerisindeki kasabalarda bulunan birey veya hanelerin kayıt listeleridir. Ancak bu listeler hiçbir şekilde düzgün demografik veri setleri değildir. Bazıları sadece toplumsal kategorilerden bahsederken, bazıları da hiçbir kategoriden söz etmemektedir. Ayrıca metinlerin, bir kasabadaki tüm kişiler veya hanelerin listelenmesi veya sadece onların bir alt kümesinin kayıt altına alınmasını amaçlandığından emin olamamaktayız. Serangeli'nin 1978'de yaptığı Mukış'in toplam nüfusunu tahmin etme denemesi,²³⁶ E.V. Dassow'un nüfus sayım listeleri hakkındaki detaylı çalışmasında bahsettiği gibi, aynı sorun yüzünden istenilen sonuca ulaşamamıştır.²³⁷

Nüfus sayım listelerini, demografik veya diğer amaçlar için kullanırken karşılaşılan birçok sorun; genelde, hane (É) veya kişilerin bölüdüğü çeşitli toplumsal kategorilerin anlamları konusunda devam eden anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktadır. *Maryannena*, *ehelena* veya *sabe name* isimlerini içeren kategoriler, ikinci grup ile birlikte; bazen ek olarak, *hupšena* veya *haniahhena* alt gruplarına ayrılmıştır. Bu toplumsal kategorilerin birçok nüfus sayım listesinde nasıl belirtildiklerini ve yorumlanmaları sırasında karşılaşılan zorlukları göstermek için, bir kasabada yaşayan kişilerin kaydedildiği AT 132 numaralı bir nüfus sayım listesi, J. Casana tarafından yeniden oluşturulmuştur:

---

²³⁶ Jesse Casana, a.g.m., 2009, s. 26

²³⁷ E. M. von Dassow, Social Stratification of Alalah under the Mittani Empire. Ph.D. dissertation, New York University, 1997, s.61-66

(1) uru [K]al-la-zu ERÍN mes na-me

(2) m Ma-zi-ia DUMU Mi-su-ri

(3-21). numaralı satırlar arasında
şahıs isimleri, bazı meslekler veya
Sülale isimlerinden bahsedilir.

-----

(22) DUMUmes e-hé-el-e-na

(23-26). satırlar arasında yine
şahıs isimlerinden söz edilir.

-----

(27) DUMUmes ma-ri-ia-né-na

(28-30). satırlar arasında da bazı şahıs isimleri geçmektedir.

-----

(31) SU.NIGIN 20 ERÍN mes na-me

4 DUMUmes e-hé-el-e-na

(32) 3 DUMUmes ma-ri-ia-né-na

(33) SU.NIGIN 27

Çevirisi:

Kallazu şehri. Şabe name:

Bay Maziya, Mishuri'nin oğlu

Bay X (Y'nin oğlu) (meslek)

Ehelenä:

Bay X (Y'nin oğlu) (meslek)

Maryannena:

Bay X (Y'nin oğlu) (meslek)

Toplam: 20 Şabe name, 4 ehelenä,

3 maryannena

Toplam: 27

Görünüşe bakılırsa metin, toplumsal kategorilere göre alt kümelere ayrılmış Kallazu'da oturan bir takım erkekleri kaydediyor. Ama metnin tüm oturanları veya sadece bir kısmını listeleyip listelemediği belirsizdir. Bu erkekler; hane reisi mi, savaştacak yaşta mı, kraliyet hizmeti borcu var mı veya tamamen farklı bir şeyler mi?

Bu metinlerin yorumlanması, daha genel olarak Tunç Çağı Kuzey Suriye’indeki toplumsal organizasyon hakkında uzun süredir devam eden tartışma ile yakından ilgisi olan, toplumsal kategorileri *maryannena*, *ehelena*, ve **Şabe name**’yi nasıl anladığımız sorusuna dayanmaktadır.²³⁸ Diakonoff’un²³⁹ çalışmasını takiben, Liverani, bir **“iki-sektörlü”** Tunç Çağı toplumsal organizasyonu modeli tarif ederek, bu terimleri Marksist bir çerçevede yorumlamıştır. O, Maryannena ve Ehelana’yı **“kralın adamları”** yani, -kraliyet mülkünde çalışan saraya bağlı olanlar- olarak yorumlarken²⁴⁰, Şabe name’yi genellikle fakir olan ama kendi topraklarına sahip ve kendi topraklarında çalışan çiftçiler, yani **“Hür adamlar”** olarak değerlendirmiştir.²⁴¹ Bu düşünceler, Alalah ve daha genel olarak Tunç Çağı Yakın Doğu’sundaki toplumsal organizasyon hakkındaki bilimsel çalışmaları güçlü bir şekilde etkilemiştir. Göreceli zenginlikleri, kral ile olan ilişkileri, meslekleri ve diğer yönleri hakkındaki bir analize dayanarak; von Dassow iki sektörlü modeli kabul eden genel görüşten ayrılmakta ve bunun yerine; Mukiş’te oturanları sınıflandırmak için kullanılan terimler’den Maryannena ile tepede bulunan, şabe name ile de en alt tabakada bulunan sosyal sınıfların kastedildiğini düşünmektedir.²⁴²

2. BORÇLULARIN DURUMU VE KÖLELİK KURUMU

Erken dönem metinlerinde Alalah yöneticisi kendisini **“Alalah’ın Beyi”** olarak isimlendirirken, daha sonraları, bölgenin her tarafında yaygın bir unvan olarak kullanılan **“Kral”** sanını kullandı. Sarayında otururken, huzuruna getirilen davalarda tek başına karar veren bir müstebit olarak hüküm sürdü. Sözlü kararlar daha sonra yazılı ve şahitli tutanaklara dönüştürülüyordu. Bunlar, bir vatandaşın statüsünü veya mal varlığını ilgilendiren durumları kapsıyordu. Kralın bizzat kendisini de ilgilendiren durumlarda, tâbi olunan beyin ya da kralın huzuruna çıkılıyordu. İlk dönemlerde Alalah kralı, Yamhad kralının huzuruna gelirken, daha sonraları, tâbi

---

²³⁸ Jesse Casana, a.g.m., 2009, s. 35-36; Gaal, Erno., “The Social Structure of Alalah”, Ed. M. Heltzer-E. Lipinski Society and Economy in the Eastern Mediterranean (c.1500-1000) Proceedings of the International Symposium held at the University of Haifa from the 28 th of April to the 2 nd of May 1985 OLA 23, Leuven 1988, s. 99-110

²³⁹ I. Diakonoff, The Structure of Near Eastern Society before the Middle of the Second Millennium B.C. *Oikumene* 3: s. 7-10, 1982.

²⁴⁰ Jesse Casana, a.g.m., 2009, s. 36

²⁴¹ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 126

²⁴² Jesse Casana, a.g.m., 2009, s. 36

olduğu Mitanni krallarının huzuruna gelmiştir. Yamhad kralları, Alalah kralı Ammitakum'un, kendisine ihsan edilen köyleri, onların olurunun almaksızın satmasına müsaade etmemişlerdir (AT 79), aksi durumlarda, yani herhangi bir ihsan söz konusu değilse, Alalah kralı kendisine ait köyleri ve toprakları değiştirebilir, satabilir veya hibe edebilirdi (AT 56 ve 126). Böylece kral, tüccarların reisi Irp-Adu, onun oğlu Şamsi-Adu ve şehrin hazinadarı Pertammu'nun yardımlarıyla, bölgedeki mülklerin çoğu üzerinde kontrol sahibi oldu.

Kölelik kurumu, sarayda ve tarım alanlarında çalıştırılacak olan kimselerin temin edilmesinde önemli bir rol oynadı. Özellikle de tarım yapılacak alanlarda kölelere büyük ihtiyaç duyuluyordu. Saray tarafından günlük yiyecekleri temin edilen köleler, savaş esirleri arasından ve borçlu kimselerden seçiliyordu.²⁴³

Kral tarım ve diğer işler için gerekli olan anaparayı gümüş olarak borçlunun kendisinin, eşinin ya da çocuklarının güvenliği için borç verirdi. Böyle bir yardım, borcun faizine karşılık **“kralın evinde yaşamayı”** (AT 18-27) ve ona hizmet etmeyi gerektiriyordu. Bu yüzden borçlu, kralın kölesiydi (AT 32.11) ve hiçbir şekilde maaş almıyordu. Benzer yasal uygulamalar, Eski Ahit'teki **“kralın evinde yaşamak”** ifadesine gönderme yapabilir ve Davut'un, Akiş²⁴⁴ ile yaşamak istememesinden dolayı oluşan tedirginliğini açıklayabilir. Bu borçlular, hiçbir şekilde İsrail'de olduğu gibi, Alalah'ta (AT. 65) da periyodik olarak ilân edilen genel af ya da salıverilme zamanlarında bile serbest bırakılmazlardı. Bu belgelerde borcun geri ödenmesi için herhangi bir tarih belirlenmezdi. Borçlu **“parayı hayatı boyunca ödemek zorundaydı”** (AT. 20,47,50) ve **“parayı kraliyet sarayına ödediğinde canının istediği her yere gidebilirdi”** (AT 21).²⁴⁵ MÖ. 15. yüzyılda Alalah'ta erkek bir kölenin ortalama değeri yaklaşık 25 şekel gümüş ya da 5,5 talent bakır idi. Kadın köleler bunun yaklaşık iki katı değerindeydi ve bu Ugarit'teki ortalama 40 şekel ile ve daha sonra İsrail'deki ortalama 30 şekel ile mukayese edilebilirdi.²⁴⁶ Üç köleden daha fazlasının bir beye ait olduğu kayıtlara geçmemişse de, yaklaşık 10 ile 50

²⁴³ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s.124

²⁴⁴ Akiş, MÖ. 10. yüzyıl başlarında İsrail'e daha sonra kral olacak olan Davud'un yedi yıl tâbi olduğu bir Filistin beyidir. Akiş, beş Filistin şehri içerisinde en kuvvetli şehir olan Gat kentinin kralıdır. Bu konuda geniş bilgi için bkz: E. Memiş, İsrail Nereye Koşuyor?, Ekin Kitabevi, Bursa 2006, s.78-80

²⁴⁵ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s.125

²⁴⁶ Mendelsohn, I., “On Slavery in Alalakh”, IEJ 5,1955, s.68

arasında değişen sayıdaki köle başka bir krala hediye olarak verilebiliyordu (AT 224). Alalah'ta kral, bir vatandaşın diğerine olan borçlarını kaldırdığı için, saraydaki **“tüccar prenslere”** olan genel borç toplamında bir artış olduğu görülebilir.²⁴⁷

MÖ. 18. yüzyılda Alalah'ın sosyal yapısı, Mezopotamya sitelerinde görülen sosyal yapıyla neredeyse birebir örtüşüyordu. Gerçekten Alalah'ta halk hürler, yarı-hürler, saray hizmetinde çalışanlar ve köleler olmak üzere bir takım sınıflara ayrılmıştı. MÖ. 15. yüzyılda ise bu durum, Hurriler'in etkisiyle, kesin bir sınıf sistemine dönüştürüldü. Nitekim kral, bir vatandaşa **“harp arabası savaşıcısı (maryannu)”** statüsünü ihsan edebiliyordu ve bu statü babadan oğula devredilebiliyordu (AT. 15).²⁴⁸

Alalah kentinde yaşayan insanların aile yapısı da merak uyandıran konulardan biridir. Bu nedenle biz, fazla vakit kaybetmeden, kaynakların ışığında, Alalah aile hukukunu gözler önüne sermek istiyoruz.

3. ALALAH AİLE HUKUKU

Alalah metinlerinden öğrendiğimize göre, Alalah aile sisteminin çekirdeğini oluşturan aile, tıpkı Hititlerde olduğu gibi²⁴⁹ baba erkil bir yapıya sahipti. Alalah'ta evlenme kurumu bütün baba erkil toplumlarda görüldüğü üzere kadının satın alınması esasına dayanıyordu.

Bu belgelerde oldukça sık yansıtılan yerel gelenekler, Eski Ahit'de kaydedilmiş olayların yorumlanmasına da yardımcı olabilmektedir.²⁵⁰ Diğer Eski Yakın Doğu ülkelerinde de olduğu gibi, Alalah'da evlilik, yazılı bir sözleşmeyle ve şahitlerin huzurunda kabul görmüş ve resmiyet kazanmış bir aşk ilişkisidir.²⁵¹ Damat, kızı babasından (AT 17, 4) nişan hediyesi getirerek isterdi. Nitekim, AT 17, 5-6'dan anlaşıldığına göre, Shatuwe, Apra'dan kızıyla evlenmek için izin isterken, Halep şehrinin geleneklerine uygun bir nişan hediyesi getirmiştir. Aynı şekilde, Eski Ahit'ten öğrenildiğine göre, İshak, Eliezer aracılığıyla müstakbel kayınbiraderi ve kaynanasına muhteşem hediyeler vermiştir (Tekvin XXIV, 53).²⁵²

²⁴⁷ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 125

²⁴⁸ Guy Bunnens, A Slave For Debt From Alalakh Looked For In Ugarit, AbrN, Vol. XXV, 1987, s. 17

²⁴⁹ E. Memiş, a.g.e., Ekim 2009, s. 245

²⁵⁰ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 126

²⁵¹ Isaac Mendelsohn, a.g.e., 1959, s. 351

²⁵² D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 126

Yine Eski Ahit'ten anlaşıldığına göre, muhtemelen bir Hurri beyi olan Şekem, Yakub'un kızı Dina ile evlenebilmek için ona yüklü miktarda bir ağırlık parası teklif etmişti (Tekvin XXXIV, 12). Alalah'ta da tıpkı Eski Ahit'te ve Hitit hukukunda olduğu gibi, gelinin ailesine **“tirhatum”** denilen bir başlık parası veriliyordu.²⁵³ Bazı durumlarda, söz konusu başlık parası, geleneksel miktarların çok çok üstüne çıkabiliyordu. Nitekim, AT 93'ten öğrenildiğine göre, damat, kızın babasına 200 şekel gümüş ve 30 şekel altın tutarında bir meblağ ödemişti. Mezopotamya'da olduğu gibi, gelinin babası, kızına, dul kalıncaya ya da boşanmıncaya kadar saklaması ve böylece geleceğini garanti altına alması için **“şeriktu”** denilen bir çeyiz parası veriyordu.²⁵⁴

Bu uygulamalar, Hititler'deki uygulamalarla büyük çapta benzerlik göstermektedir. Çünkü, Hititler'de damat, kıza **“Kuşata”** denilen bir ağırlık parası veriyordu. Kıza ise, baba evinden çıkarken, baba mirasına karşılık olarak **“İvaru”** denilen bir çeyiz parası veriliyordu.²⁵⁵

Çok eşlilik de uygulandığından, evlilik anlaşması bazen diğer eşlerin (kadınların) de durumunu tanımlamıştır. **“Eğer Akap-kiashe ya da Zilip-Nanua'dan biri (bir erkek çocuk) doğurursa, adam üçüncü bir eşle evlenmez. Eğer ikisi birden doğuramazsa o zaman üçüncü bir eşle evlenebilir. (Bu) asil bir hükümdür”** (AT. 91, 24-31). Diğer anlaşmalar eğer kadın **“yedi yıl içinde evlat vermezse adam ikinci bir eşle evlenebilir”** der (AT. 93, 94). Bu kısıtlama şüphesiz, kadını ikinci bir eş saygısızlığından ya da cariyelik yapma zorunluluğundan korumak için uygulamaya konmuştur. Benzer olarak Laban, Yakup'a kızından başka eş(ler) almaması için yemin ettirmiştir. Çünkü Kenan'a yolculuğu, onu diğer geleneklerin hakim olduğu bir yere götürmüştür.

Babanın ilk evlat yarasını göz ardı ederek, erkek çocuğunu ilk çocuk olarak sayması hakkı olduğuna dair bazı kanıtlar vardır. **“Eğer kadın erkek çocuk doğurmazsa, o zaman onun biraderi İwashura'nın kızı, İrihalpa'ya karı olarak verilecektir. Eğer İrihalpa'nın başka bir karısı ilk kez bir oğul doğurursa ve sonradan ilk kadın da bir oğlan dünyaya getirirse, ilk zevcenin oğlu ilk doğan oğulmuş gibi kabul edilecektir”** (AT. 92, 15-19).

²⁵³ Isaac Mendelsohn, a.g.m., 1959, s. 352

²⁵⁴ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 127

²⁵⁵ Ekrem Memiş, a.g.e., Ekim-2009, s.245; Trevor Bryce, Life and Society in The Hittite World, USA 2004, s.119-121; E. Memiş, Eskiçağda Yaşanmış Büyük Aşklar, Ekin Kitabevi Yayını, Bursa 2006, s.81

AT 92 numaralı vesikada anlatılan bu hadiseden de anlaşılacağı üzere, Alalah aile hukukunda erkek çocuk her zaman ön plânda yer almaktadır. Bir adamın ilk zevcesi bir oğul doğurmazsa, fakat ikinci zevce bir oğul dünyaya getirirse, bu oğul, ilk oğul kabul ediliyordu. Fakat sonradan ilk zevce de bir oğul doğurursa, bu durumda, ilk zevcenin doğurduğu oğlan çocuğu, sonradan doğmuş olsa bile, **“ilk oğul”** olma hakkını elde ediyordu.

Ugarit ve Nuzi tabletlerinden de bilinen bu uygulama, Filistin’de de yaygın bir şekilde uygulanmış görünüyor. Nitekim Eski Ahit’ten öğreniyoruz ki, İbrahim, cariyesi Hacer’den doğan oğlu İsmail’den **“ilk oğul”** olma hakkını almış ve Sara’dan doğan İshak’a vermiştir (Tekvin XXI, 10 vd.). Çünkü Sara, gerçekte İbrahim’in ilk zevcesi idi. Hacer’i ise kendisine sonradan nikâhlamıştı. Bu durumda, ilk oğulu Hacer doğurmuş olsa bile, Sara’nın da bir erkek çocuk (İshak) dünyaya getirmesi ile birlikte, **“ilk oğul”** olma hakkı, asıl zevce olan Sara’nın doğurduğu çocuğa geçmişti.²⁵⁶

Bu gelenek daha sonra dini kanunla uygulamadan kaldırılmıştır. Mari ve Filistin’de olduğu gibi Alalah’ta yaşlanan ebeveynin bakımını ve cenaze masraflarını karşılamak için en büyük erkek çocuğa ayrıca bir pay verilirdi. İbrahim’in Eliezer’i evlat edindiği gibi, çocuğu olmayan bir kişinin bir erkek çocuk evlat edinmesi bu sebepledir.²⁵⁷ Tam tersine, mesela Nuzi’deki gibi bir adam bir başkasını **“baba”** olarak kabul edebilirdi. Bu nedenle Tulpuri, ömür boyu bakım için, kral İlim-ilimma’yı baba olarak kabul etmiştir. Eğer Tulpuri öldüğü zaman, Tulpuri’ye kötü muamele etmediyse, sahip olduğu her şey İlim-ilimmaya geçecektir (AT. 16).²⁵⁸

4. ALALAH'TA DİL VE YAZI

Alalah’ın refah dönemlerinin her birinde, belgeler tarafından da kanıtlandığı gibi, yaklaşık 2.500 kişilik tahmini nüfusun içinde en azından beş yazıcı çalışmaktaydı. Onlar, ana kent Halep’te olduğu gibi, Akkadça eğitimi almışlardı. Aynı zamanda onlar Babil çivi yazısıyla yazmayı da öğrenmişlerdi. Bu kâtipler, Babilce yazma tekniklerini ve vesikaların biçimini, yerel kullanım tarzına uyarlamışlardı. Nitekim onlar, Kuzeybatı Sami lehçesinin içerisine çok sayıda

²⁵⁶ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 127

²⁵⁷ Ailenin isminin ve mülkiyet haklarının devamını garantilemek için de istenmiş olabilir.

²⁵⁸ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 128

Hurrice kelimeyi enjekte etmişlerdi. Ugarit'te olduğu gibi, kayıtlara geçen yasal kararlar **“kralın huzurunda...”** diye başlayıp, **“bugünden itibaren... (sonsuz kadar)”** ifadeleriyle sona ererdi.²⁵⁹

Bu bağlamda şu hususun özellikle belirtilmesi gerekir ki, bir **“antlaşma”** veya **“mukavelename”** şeklinde kaydedilmiş bir hadise, çeşitli parçalar halinde kopye edilmiş olabilirdi. Bu parçalardan her hangi birinin yokluğu, o edebi türün tamamen kaybolduğu anlamına gelmez. Nitekim, Aba-il'in, Alalah'ı Yarim-Lim'e teslim ettiğini anlatan anlaşmanın özeti, aynı zamanda dini yükümlülüklerin²⁶⁰ de neler olduğunu ana hatlarıyla belirtiyordu. Dini yükümlülüklerden bahseden belge **“Eğer ... yaparsan Tanrı Adu ya da Teşup seni düşmanın eline düşürür. Eğer Tanrıça İştâr'ın tapınağına elini yıkamadan girersen (yaptıkların boşa gidecektir)”** gibi beddualarla sonlanmaktadır (AT. 126). Fakat aynı elle yazılmış bir başka belge, bu tapınak bağışları için kral (Yarim-Lim) tarafından yapılan ödemeleri kaydetmiştir (AT.127). Diğer anlaşmalardaki benzer esaslar zaten alıntılanmıştır. Bu durum, İdrimi-Pilliya antlaşmasında da görülebilmektedir.²⁶¹

5. ALALAH'TA DİNİ HAYAT

Alalah'ın dini hayatı ne yazık ki, sadece metinlerde ve arkeolojik kalıntılarda tesadüfen aksettirilmiştir. Fırtına Tanrısı IM (Adu veya Teşup) ve onun eşi Hepat'ın kült merkezi Halep şehri idi.²⁶² Çünkü burada yapılan kazılarda söz konusu tanrı ve tanrıçanın heykellerinin yer aldığı ana mabet bulunmuştur (AT 63). Tanrıça Hepat'ın çoğu zaman Tanrıça İştâr ile bir tutulduğu metinlerden anlaşılmaktadır. Tanrıça İştâr'ın ismi, MÖ. 18. yüzyıldan itibaren antlaşma metinlerinde ve mukavelenamelerde geçmeye başlar²⁶³ ve hatta Alalah kralı onu **“özel sahibesi”** olarak isimlendirir.²⁶⁴ Bu bize göstermektedir ki, MÖ. 18. yüzyıla kadar Alalah kentinde Hurriler'in belirgin bir ağırlığı vardı ve bu nedenle Fırtına Tanrısı ve eşinin isimleri Hurrice idi, fakat 18. yüzyıldan sonra şehir nüfusunun önemli bir kısmını Amurrular oluşturduğu için, Tanrıça Hepat'ın Sami dillerdeki karşılığı olan **“İştâr”**

²⁵⁹ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 129

²⁶⁰ Kuşların, çocukların, kuzuların, yağın ve kralın adına tapınakta yapılacak kudret helvasının sunumları.

²⁶¹ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 130

²⁶² J.R. Kupper, a.g.m. 1973,s. 41

²⁶³ D.J Wisemann, a.g.m. 1967, s. 130

²⁶⁴ Nadav Na'aman, Canan in The Second Millenium BCE. , Collected Essays Vol2, Winona Lake-İndiana, Eisenbrauns, 2005, s.285

ismi kullanılmaya başlanmıştır. Kişi adlarının da geçtiği tapınım metinlerinde, ay tanrısı Sin (Hurricesi Kuşah), güneş tanrısı Şamaş (Saps), Ea, Enlil, Aia, İrra ve Şarru'nun yanısıra, Batı-Sami tanrıları olan Ba'al, Malik ve Lim'in de isimleri zikredilmektedir.²⁶⁵ Hurri-Hitit tanrıları olan Aştapi, Hamani, Kiaše, Kumuh, Kupapa ve Šauška'nın isimleri de yaygın bir şekilde kişi ve yer adlarında yansıtılmaya çalışılmıştır.²⁶⁶

“Gökteki ve yeraltındaki tanrılara” edilen dualar da unutulmamıştır (AT 126,127). Utithi ve hiari aylarında Tanrıça İstar için festivaller düzenlenmiş ve tanrıçaya kurbanlar sunulmuştur (AT 346). Alalah kralı Aba-il, Yarim-Lim'e, tanrı huzurunda yemin ettiği zaman bir kuzunun boynunu **“eğer sana verdiğimi geri alırsam, bana da böyle yapılınsın”** diyerek kesmişti (AT 455, 40-46). Bu ifade, Eski Ahit'te geçen **“... sana verdiğim sözden dönersem, tanrı bana daha kötüsünü yapısın...”** sözü ile bir tutulmalıdır (I. Samuel III, 17 vd.). Koyunların iç organlarına ve karaciğerine bakılmak suretiyle de kehanette bulunuluyordu. Nitekim, Alalah sarayının harabelerinde bu amaç için kullanılmış bir ciğer modeli bulunmuştur. Kuşların hareketleri ve hatta onların birbirleriyle mücadelesi, geleceği tahmin etmek amacıyla rahipler tarafından kullanılmıştı. Ayrıca öküzler de kurban edilmiş (AT 54.16) ve ölümler için içki kurbanı da sunulmuştu (AT 57,60)²⁶⁷

Bütün bunlar bize gösteriyor ki, MÖ. 2. Binyılda Alalah'ta oturan halkın dini kozmopolit bir yapı arz ediyordu. Gerçekten, onların ibadet ettiği tanrılar arasında Sümer, Akkad, Amurru, Hurri ve Hitit tanrılarının yanısıra, yerel tanrılar da vardı. Şüphesiz bu tanrıların önemli bir kısmı Alalah üzerinde hakimiyet kuran kavimlerin tanrıları idi, ya da en azından Alalah'ta oturanlar vergi ödedikleri hakim ulusun tanrılarını gücendirmek istemiyorlardı. Zaman içinde tüm bu tanrılar ve onlara yapılan ibadetler, Alalah halkı tarafından özümsemiş ve bölgede dini açıdan bir hoşgörü ortamı yaratılmıştır. Bu hoşgörü ortamı günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Gerçekten eskiçağlarda Alalah olarak isimlendirdiğimiz bugünkü Modern Antakya (Hatay) kenti, tüm inançların bir arada yaşandığı bir hoşgörü kentidir.

²⁶⁵ S. Margaret Drower, CAH, “Syria ca. 1550-1400 B.C.”, Vol II, Part I, s.521

²⁶⁶ D.J. Wiseman, a.g.e., 1953, s. 17

²⁶⁷ D.J Wisemann, a.g.m. 1967, s. 131

Dini yapısı hakkında bilgi vermeye çalıştığımız Alalah halkının ekonomik hayatı acaba nasıl bir manzara arz ediyordu?

6. EKONOMİK HAYAT

Alalah kazılarında ortaya çıkarılan çivi yazılı tabletlerin analizi yapılmadan önce, Kuzey Suriye'nin iktisadi hayatı ve tarihi, sadece Mari'de keşfedilmiş olan arşiv belgelerine dayandırılıyordu. Ancak Alalah'ta bulunan çivi yazılı tabletlerin yayımlanması, bu bölgenin tarihine ilişkin bilgilerimizi önemli ölçüde artırmıştır. Alalah tabletlerinden anlaşıldığına göre, MÖ. 2. Binyılın ilk üç çeyreği boyunca Kuzey Suriye'nin lider gücü Halep merkezli Yamhad Krallığı idi ve Alalah şehri de bu devletle yakın bir ilişki içerisindeydi. Alalah'ın VII. tabakasında bulunan belgeler, Alalah ve çevresinin ekonomik yaşantısına önemli ölçüde ışık tutmuştur.²⁶⁸

Bu tarımsal toplumda bağcılık ve mandıracılık önemli rol oynuyordu. Atlar, evcilleştirilmiş ceylanlar ve muhtemelen develer çok nadirdi. Krallar, eşeklerden hem yük arabası için, hem de kişisel kullanımları için yararlanıyorlardı.²⁶⁹

Alalah tabletlerinin yüzden fazlası, bu şehirde oturanların hangi işle meşgul olduklarını ortaya koyan listelerdir. Bu detaylı listelerden, halkın çoğunun tarım işleriyle meşgul oldukları anlaşılmaktadır. Tüccarlar, demirciler, oduncular, dokumacılar, boyacılar, çömlekçiler, kuyumcular ve eğlendirenler (animatörler), Alalah'ta oturan diğer meslek sahipleri idiler.²⁷⁰

7. MİMARİ

Alalah mimarisini anlamak için, sarayları incelemek yeterlidir. Gerçekten, Eski Yakın Doğu'daki diğer saraylar gibi, Alalah'daki sarayların da birden fazla işlevi vardı. İlk olarak, kraliyet ailesinin yaşadığı yer, yani kralın ve ailesinin evi idi. İkinci olarak idare yeri olarak hizmet verirdi. Bunun yanında, taht odası gibi kralın statüsünü ve gücünü temsil eden bölümler içerirdi. Son olarak, krallığın ekonomik merkezi olarak görülürdü.

Merdiven düzenleri ve kalın duvarlar, Yarım-Lim (Alalah VII) tarafından inşa edilen eski sarayın üç değil, iki katlı olduğuna işaret etmektedir. Duvarların

²⁶⁸ Erno Gaal, "The Economic Life of Alalah In The 18-17th Centuries B.C.", *Sectio Historica* 13, 1972, s. 279

²⁶⁹ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 129

²⁷⁰ D.J Wisemann, a.g.m., 1967, s. 126

temeline hakkedilmiş olan bazalt ortostatlar,²⁷¹ mimari ve naturalistik desenlerle boyanmışlardı. Bu resimlerde kuvvetli bir Girit tesiri görülür. Alalah'ın IV. tabakasında bulunan ve Niqmepa dönemine tarihlenen daha sonraki sarayın ise anıtsal bir girişi ve sütunlu bir galerisi vardı. Bu ikinci saray, bit-hilani²⁷² tarzında inşa edilmişti.²⁷³

Alalah kentini özel kılan hususiyetlerden biri de, arkeoloji literatürüne “**Alalah seramiği**” olarak geçen çanak-çömleklerdir.

8. ALALAH SERAMİĞİ VE MÜHÜRLER

MÖ. 2. Binyıl Anadolu ve Mezopotamya kronolojisi için Alalah seramiklerinin önemi tartışılmazdır. Özellikle VII., VI. ve V. tabakalarda bulunan seramikler, MÖ. 2. Binyılda Suriye ve Filistin'de de buldukları ve kronolojik karşılaştırma imkânı yarattıkları için, daha büyük önem arz etmektedirler.

VII. tabakanın çanak-çömleği ilk defa IX. tabakada karşılaşılan yerel gri renkli kaplar olup, Geç Tunç Çağı'nda Filistin ve Suriye çevresinde de aynı kaplar kullanılmıştır. VI. ve V. tabakada, söz konusu gri renkli seramiklerin yerini, Suriye'nin iç kesimleri ile Filistin'de kullanılan kırmızı sırlı testiler almıştır.

Yerel kaplar, tabakaların tarihlenmesine fazla bir katkıda bulunmazlar, sadece bu tabakaları geniş bir döneme yerleştirirler. Halbuki, MÖ. 2. Binyılda Suriye'de bulunan az sayıdaki ithal kaplar, çok hassas bir kronolojik tablo oluşturmamıza izin verirler. Bunlar, nispeten kısa bir süre için ortaya çıkan değişik biçimlerdeki Kıbrıs seramiklerini de kapsar. Bu kapların Kıbrıs'taki gömülerde ve yerleşim birimlerinde ortaya çıkması çok dikkatli bir şekilde gözlemlenmiş ve kaydedilmiştir. Çünkü bu kaplar, diğer sahalarda da bulunduğu zaman, kronolojiyi tespit etmede mükemmel

---

²⁷¹ Ortostat: Eski Mezopotamya, Asur ve Hitit mimarilerinde, yapıların dış cephelerinin altında yer alan kabartmalı taş bloklara verilen isimdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Gwendolyn Leick, Dictionary of Ancient Near East Architecture, London 1988, s. 154.

²⁷² Bit-hilani: Ön yüzünde bir ya da iki sütunlu geçidi, bunun hemen arkasında ise, çevresinde küçük oda toplulukları bulunan, enine yerleştirilmiş ocaklı bir anaodası bulunan yapılarıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Rudolf Naumann, Eski Anadolu Mimarlığı, TTK Yayınları, 2007, s. 421; H. Frankfort The Origin of the Bit Hilani, Iraq 14 (1952), s. 120-131; Gwendolyn Leick, Dictionary of Ancient Near East Architecture, London 1988, s. 35; Charles Burney, Historical Dictionary of the Hittites, USA 2004, s.41-42

²⁷³ Antonio Sagona, a.g.e., 2006, s. 74

bir rol oynarlar.²⁷⁴ Bu kaplar veya onların içindekiler, Mısır'dan Kilikya'ya kadar uzanan Doğu Akdeniz sahili boyunca gerçekleştirilen canlı bir ticaretin önemli objeleri olmuş gibi görünürler. Bir kimse, bu kapların bir kısmını Tüm Filistin'de ve MÖ. 16. yüzyılın başlarından itibaren sahil ticaretinde aktif bir rol üstlenen Suriye sitelerinde bulmayı ümit edebilir.

Kıbrıs dışındaki siteler arasında, Alalah, sahip olduğu Kıbrıs çömleklerinin bolluğu bakımından yalnızca Ras Şamra (Ugarit) ile mukayese edilebilir. Suriye sahilinden Orontos (Asi) nehri boyunca içeriye Habur şehirleri ve Mezopotamya'ya giden yol güzergâhında Alalah önemli miktarda Kıbrıs çömleğinin bulunduğu en doğudaki yerleşim merkezidir.²⁷⁵ Belki de Alalah, iç kesimlerden ve Akdeniz'den gelen malların takas edildiği bir ticaret merkezi olarak hizmet vermişti. Ancak hemen belirtelim ki, Alalah'ın VII. tabakasında hiçbir Kıbrıs kabı bulunmamıştır. Bununla beraber, bu kaplar ilk kez VI. tabakada ortaya çıkarlar ve daha sonraki tabakalarda da birden bire sayıları artmaya başlar. Bu tabakalar ile seramiklerin kronolojik bakımdan uygun düşmediğini farzeden birçok eleştirmen tarafından, VI. ve V. tabakalardaki buluntuların geçerliliği kabul edilmese bile, bu Kıbrıs kaplarının büyük çoğunluğu birbirine benzeyen bir grup oluşturur ve onlar bu tabakalarla temsil edilen devrin bir işareti olarak kullanılabilir. İki renkli, tek renkli, Siyah üzerine kırmızı, Beyaz astarlı I ve II ve kaidesi yuvarlak kapların tümü (toplam 6 çeşit) VI. ve V. tabakalarda, ama daha çok V. tabakada bulunmuşlardır.

Bunlar arasında iki renkli kap örnekleri, daha belirgin bir kronolojik referans temin ederler. Gerçekten, bu iki renkli kapların yardımıyla Alalah'ın VI. ve V. tabakalarını tarihleme imkânı vardır.²⁷⁶

Bir zamanlar “**Filistin seramiği**” olarak adlandırılan fakat şimdi bir Kıbrıs ürünü olarak kabul edilen iki renkli seramik, Alalah'ta yalnızca VI. ve V. tabakalarda bulunmuştur. V. tabakadan IV. tabakaya geçişte, V. tabakada yapılmış olan pek çok binanın halâ kullanıldığı gözlemlenmiştir. IV. tabakada görülen Niqmepa'nın sarayı da aslında V. tabakanın sonlarına doğru inşa edilmiş olsa gerektir. Çünkü iki renkli kapların artık kullanımdan kalktığı bir dönemde, IV. tabakanın başladığı gayet açıktır. Woolley, en eski iki renkli kapların VI-B'deki kalenin üst katında ve VI.

²⁷⁴ Marie-Henriette Carre Gates, Alalah-Tell Atchana, Levels VI and V Ac-Examination of a mid-Second Millennium B.C. Syrian City, A Dissertation, Yale University Press, 1976. s. 256

²⁷⁵ Marie-Henriette Carre Gates, a.g.e., 1976. s. 257

²⁷⁶ Marie-Henriette Carre Gates, a.g.e. 1976. s. 258

tabakanın ikinci ve daha sonraki safhalarında bulunduğunu rapor etmektedir. Eğer bir kimse VI-A devrinin, Kıbrıs'taki iki renkli kapların gelişim safhasına tekabül ettiğini kabul ederse, VI. ve V. tabakaları da Kıbrıs kaplarının ihraç edildiği dönem olarak kabul etmelidir.²⁷⁷

Çift renkli seramik, ilk defa Geç Orta Kıbrıs III Çağında Kıbrıs'ta, ve Geç Tunç Çağı başlamadan hemen önce de Filistin'de imal edilmiştir. Filistin'de bu kapların en eski örnekleri sadece geometrik motiflerle bezenmiş olarak Megiddo'nun X. tabakasında ortaya çıkarlar. Fakat bu kapların en iyi örnekleri Megiddo'nun IX. tabakasında görülmüş olup, Geç Tunç Çağı'nın birinci evresine (MÖ. ca. 1550-1450) tarihlenirler. Popülaritesi çok yüksek olan bu kap, Alalah da dahil olmak üzere Tarsus'tan ve Mersin'den Mısır'a kadar tüm Doğu Akdeniz'de Geç Tunç Çağının başlangıcına işaret eder.

Çok geniş bir fikir ayrılığı olmasına rağmen, çeşitli uzmanların iki renkli seramikler için verdikleri tarihler arasında az da olsa bir yakınlık vardır. Albright'ın yaklaşık 70 yıl önce işaret ettiği üzere, Suriye ve Filistin'de iki renkli seramikler için Megiddo 'nun X. ve IX. tabakalarının kronolojik bir çerçeve oluşturduğu genellikle kabul edilir. Megiddo IX, Mısır firavunu I. Amosis'in tahrip edici seferinden hemen sonra inşa edilmiş, fakat bir asır bile geçmeden Mısır'ın bir başka fatih firavunu III. Tutmosis tarafından tekrar yıkılmıştı. Albright, Megiddo IX'un sonunu MÖ. 1468'e, söz konusu tabakanın başlangıcını ise MÖ. ca. 1540'a tarihlemiştir. III. Tutmosis'in bu seferinden sonra Filistin'de iki renkli seramiklerin dejenere olmuş taklitleri imal edilmiştir, ancak bu son kapların kronolojik açıdan fazla bir değeri yoktur.²⁷⁸

Bizim için son derece önemli olan Alalah'ın IV. tabakası ise daha ziyade mühürleri ile ön plâna çıkmaktadır.

Gerçekten, IV. tabaka mühürleri MÖ. 15. yüzyılda antik değerlerinden ötürü saygı görmüş ve bu mühürler o dönemin zevk ve modasını yansıtmışlardır. Yeni teknikler, toplu mühür üretimine zemin hazırlamış, bunun doğal bir sonucu olarak da egzotik ya da nadide mühür örnekleri, o mührü taşıyan kimsenin ayrıcalığını yansıtmıştır.²⁷⁹

---

²⁷⁷ Marie-Henriette Carre Gates, a.g.e., 1976. s. 259

²⁷⁸ Marie-Henriette Carre Gates, a.g.e., 1976. s. 260

²⁷⁹ Dominique Collon, a.g.e., 1975, s.198

SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu çalışmada, “**Alalah Buluntularının MÖ. 2. Binyıl Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi**” ni gözler önüne sermeye çalıştık. Başta çivi yazılı kaynaklar olmak üzere, arkeolojik kazı sonuçları ile de desteklediğimiz çalışmamızda çok önemli sonuçlara ulaştık. Bu sonuçları ilerleyen satırlarda maddeler halinde sıralayacağız. Ancak, daha önce 5 Bölüm halinde verdiğimiz bilgileri özetlemeye çalışalım.

Alalah (Tel Açana) kenti, Antakya'nın (Hatay) Reyhanlı ilçesi sınırları içerisinde, Amik Ovası'nda kurulmuştur.

Alalah, Hitit, Mitanni ve Mısır gibi MÖ. 2. Binyılın büyük devletlerinin hegomanya kurmaya çalıştıkları çok önemli bir bölgede yer alıyordu. Gerçekten Alalah, bütün ticaret yollarının kesiştiği Kuzey Suriye topraklarıyla adeta iç içe idi. İşte bu yüzden ki, o, büyük devletlerle olan ilişkilerinde genellikle Kuzey Suriye'deki şehir devletleriyle birlikte hareket etmek zorundaydı.

Alalah'ta, Woolley'in yapmış olduğu kazılar sonunda yüzlerce tablet ortaya çıkarılmıştır. Alalah'ta ortaya çıkarılan bu arşiv vesikaları, özellikle MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihinin yeniden kurgulanmasına çok önemli hizmetlerde bulunmuştur..

Yine Woolley, Tel Açana'da yaptığı kazılar neticesinde, IV. tabakada İdrimi'nin kitabesini bulmuştur. Şu anda İngiltere'nin başkenti Londra'daki British Museum'da teşhir edilen İdrimi'nin Kitabesi, MÖ. 15. yüzyıl Alalah'ının siyasi tarihi hakkında bilgiler aktaran en önemli vesikadır.

Söz konusu kitabe, Halep kralı İlim-İlimma'nın oğlu İdrimi'nin anlaşılamayan nedenlerle Emar'a kaçmak zorunda kaldığını anlatmaktadır.

Kenan'da saklandıktan sonra İdrimi, Mukiş ve diğer bölgelerdeki sadık takipçilerinden bir ordu oluşturmuş ve kendini Mukiş'in ve Alalah'ın kralı olarak ilân etmiştir.

Alalah'a ait arkeolojik bakiyeleri ortaya koyabilmek için, hem Tel Açana Höyüğü'nde, hem de Amik Vadisi Bölgesel Araştırmaları ile Tayinat Arkeolojik Projeleri kapsamında yapılan kazıları gözden geçirmek gerekir.

Çünkü, bu kazılar neticesinde ortaya çıkarılan arşiv vesikaları, arkeolojik verilerle birleştirildiğinde, Orta ve Geç Tunç dönemlerindeki bölgenin tarihini, siyasi ve toplumsal yapısını daha iyi anlayabileceğimizi düşünüyoruz. .

Gerçekten de, bu bölgede yapılan kazılar neticesinde ortaya çıkarılan buluntular, MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu tarihine ve coğrafyasına ilişkin bilgilerimizi önemli ölçüde artırmıştır.

Tespit edilen yapı katlarından elde edilen metinler; Alalah ve çevresindeki yerleşim birimleri, kişiler ve meydana gelen hadiseler hakkında bilgi verdiği gibi, MÖ. 2. Binyıl kronolojisi için de son derece yararlı ipuçları sunar.

Alalah'taki tabakaların arkeolojik sıralaması, Babilli Hammurabi sülalesinin yıkılması ile sona eren Eski Babil Devri ile Kaslar sülalesinin idare ettiği Orta Babil Devri arasındaki boşluğu dolduracak bir köprü konumundadır. (Bu devirler, Mezopotamya tarihinde kabaca Orta Tunç Çağı ve Geç Tunç Çağı'na tekabül eder.) Bu boşluğa ilişkin bazı metinler mevcut olsa da, bunlardan tam bir tarih tablosu inşa etmek zor görünmektedir. İşte bu yüzden ki, bilinmeyen bu ara dönem bir çeşit **“Karanlık Çağ”** dır.

Ancak, çalışmamızda daha önce de bahsettiğimiz üzere, İdrimi sülalesi tarafından idare edilen Alalah'ın IV. tabakasının başlangıcı, gerek arkeolojik, gerekse yazılı bulgulara dayanarak, kesin olarak MÖ. 15. yüzyıla tarihlenir. Bu nedendir ki, eğer Alalah'ın VII. tabakasının sonu ve Alalah'ın IV. tabakası arasındaki süre tahkik edilebilirse, Eski Babil Devri'nin sonu ile MÖ. 15. yüzyıl arasındaki mesafenin hayli uzun olduğu görülür. İdrimi ve haleflerinin iktidar sürelerini kesin olarak tespit etmenin imkânsızlığı yüzünden, kronolojik elastikiyete uyma zorunluluğu vardır.

Tüm bu zor şartlara rağmen elimizdeki arşiv vesikaları ile arkeolojik veri sonuçlarını birleştirdiğimiz takdirde, yeni bir kronolojik tablo meydana getirebiliriz. İşte bunun üzerinedir ki, Woolley'in Alalah'ta yaptığı kazılarda ortaya çıkardığı delilleri göz önünde bulunduran Sidney Smith, 1940 yılında, şimdi Orta Kronoloji olarak bilinen kronolojik tabloyu gündeme getirmiştir. Bu tablo, Babilli Hammurabi Sülalesi'nin geleneksel tarihlerini bir iki asır aşağıya çekiyordu. O, böylece Birinci Babil Sülalesi ile MÖ. 15. yüzyıl arasındaki boşluğu doldurabileceğini ilk defa olarak dikkatlere sunmuştur.

Alalah'ın, MÖ. 2. Binyıl Yakın Doğu kronolojisinin oluşturulmasındaki rolü elbetteki inkâr edilemez. Bu hususta, hem Venüs Tabletleri hem de Alalah metinleri kronolojik bir tablo oluşturma hususunda elimizi kuvvetlendirmektedir. Hatırlayacağımız üzere, Babil'in düşüşünü tarihleme konusunda bazı bilim adamları son zamanlarda yeni bir hipotez geliştirmişler ve geleneksel Orta Kronoloji'yi yaklaşık bir asır kısaltarak Hammurabi Sülalesi'nin sonunu MÖ. 1499'a tarihlemişlerdir.

Bu bilgiler ışığında, Alalah buluntularını dikkate almak suretiyle, Alalah'ın VI. katını MÖ. 16. yüzyıl başlarına, V. katını da MÖ. 16. yüzyıl ortaları ile 15. yüzyıl başlarına tarihleyebiliriz. IV. katın ise, MÖ. 15. yüzyıl'a tarihlenmesi gerektiğini daha önce de ifade etmiştik.

Alalah'ın IV. tabakasında Mitanni Devleti zamanına ait birçok tablet ortaya çıkarılmıştır. Kizzuvatna'nın hemen dışında Kuzey Suriye'ye doğru eski Mukiş memleketinin idare merkezi Alalah'ta da (Tel Açana) bir Hurri yerleşimi tespit edilmiştir. Bunlardan başka, Alalah kralı İdrimi'nin heykeli üzerindeki kitabenin, bölge tarihi açısından önemi göz ardı edilemez. MÖ. 2. Binyılın ortalarından itibaren Hurriler'in Kuzey Suriye'ye doğru yayıldıkları müşahade edilmektedir. Gerçekten, bu devirde Alalah halkının bir kısmını Hurriler teşkil ediyordu.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere, İdrimi, heykelinin üzerine yazdırdığı kitabede Alalah'ın tarihine çok önemli katkılarda bulunacak bilgiler vermektedir. Ayrıca, bu kitabeden İdrimi ve çağdaşları hakkında elde ettiğimiz bilgiler, kronoloji konusunda da önemli katkılar sağlamaktadır.

İdrimi'nin oğlu Niqmepa zamanı hakkında Alalah'ın IV. tabakasındaki arşivlerde bol miktarda vesikaya rastlanmıştır. Sarayda bulunan arşivler, Niqmepa'ya gönderilmiş mektupları, yasal kararlarla ilgili vesikaları ve bir antlaşmayı ihtiva ederler.

Bütün bu bilgilerden sonra sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

- 1- Alalah'ta (Tel Açana'da) toplam 18 yapı katı tespit edilmiştir. Ancak, sadece VII. ve IV. tabakalarda yazılı belgelere rastlanmıştır. Söz konusu tabakalarda (VII. ve IV. tabakalar) toplam 469 adet çivi yazılı tablet ele geçirilmiştir.

- 2- Orta Kronolojiye göre MÖ. 18. yüzyılın ikinci yarısına (MÖ. 1750-1700) tarihlenen VII. tabaka tabletleri ve MÖ. 15. yüzyılın ilk yarısına (MÖ. 1500-1450) tarihlenen IV. tabaka tabletleri Akkadça ya da Akkadça'nın bir lehçesi olan Babilce ile yazılmışlardır. Alalah buluntularını dikkate almak suretiyle, Alalah'ın VI. katını MÖ. 16. yüzyıl başlarına, V. katını da MÖ. 16. yüzyıl ortaları ile 15. yüzyıl başlarına tarihleyebiliriz.
- 3- MÖ. 18. yüzyılın ortaları ile 15. yüzyıl ortalarına kadar uzanan zaman dilimine (MÖ. 1750-1450) ait olduğu düşünülen bu vesikalar, kozmopolit bir nüfus yapısına sahip Alalah krallığının sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel yaşantısı hakkında bizlere son derece önemli bilgiler vermektedirler.
- 4- VII. tabaka'da bulunan tabletler, MÖ. 2. Binyılın ilk yarısına aittirler. Bu metinlerden anlaşıldığına göre, söz konusu dönemde Alalah Krallığı, merkezi Halpa'da (Halep) bulunan Yamhad Krallığı'na bağlıdır. Yamhad kralı Aba-il'in, kardeşi Yarim-Lim'i Alalah Krallığı'nın başına getirmesi hadisesi hakkında AT 1 ve AT 456'da önemli bilgiler yer almaktadır.
- 5- Alalah'ı kazan İngiliz arkeoloğu Sir Leonard Woolley, ikinci çivi yazılı arşivini VII. tabakadan yaklaşık 200 yıl sonraya ait olan IV. tabakada keşfetmiştir. MÖ. 15. yüzyıla tarihlenen IV. tabakada çivi yazılı tabletlerin yanı sıra, Alalah'ın meşhur krallarından biri olan İdrimi'nin kitabesi bulunmuştur.
- 6- MÖ. 2. Binyıl Eski Yakın Doğu kronolojisi üzerindeki münakaşalar devam etmekte olup, bu konuda üç farklı görüş vardır: Uzun Kronoloji, Orta Kronoloji ve Kısa Kronoloji. Hammurabi sülalesi zamanına ait olayların tarihlenmesinde Ammi-Saduqa'nın Venüs Tabletleri'nden de yararlanılmaktadır. Aslında pek çok bilim adamı Orta Kronoloji'yi tercih eder. Fakat günümüzde MÖ. 2. Binyıl kronolojisinin tartışılmasına devam edilmektedir. Bu arada hemen belirtelim ki, Türkiye'de Eskiçağ tarihinin önde gelen akademisyenlerinden rahmetli Prof. Dr. Füzûzan Kınal, Eski Yakın

Doğu hadiselerini tarihlerken kısa kronolojiyi tercih etmiştir. Hocamız Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ de, tıpkı hocası Prof. Dr. Füzûzan Kınal gibi, kısa kronolojiyi tercih edenler arasında yer almaktadır.

- 7- Mitanni Devleti'nin en güçlü olduğu çağda bütün Kuzey Suriye'nin Mitanni Devleti'nin hakimiyeti altına geçtiğini, Alalah vesikaları göstermektedir.
- 8- Mitanni hakimiyetinin yaşandığı dönemi bize en iyi aktaran yazılı belge, Alalah'ın IV. tabakasında bulunan Alalah kralı İdrimi'nin kitabesidir. İdrimi'nin kitabesinden öğrendiğimize göre, şöyle bir çağdaşlık tablosu çıkarabiliriz:

<u>Mitanni</u>		<u>Kizzuwatna</u>		<u>Alalah</u>		<u>Hatti</u>
Barratarna	~	Pilliya	~	İdrimi	~	Zidanza

- 9- Alalah'ın IV. tabakasında ele geçirilen tabletlerin vermiş olduğu son bilgiler ışığında, Alalah krallarının sıralaması ile ilgili olarak şu tablo tercih edilmiştir:

İdrimi

Niqmepa

İlimilimma (II)

- 10- Alalah'ın IV. tabakası Hititler'in fethiyle sona ermiştir. Mukiş, Nuhaşše, Ni'i şehirleri de Hititler'in kontrolü altına girmiştir. Gerek Mitanni krallığı, gerekse Alalah'ın da içinde bulunduğu Kuzey Suriye'nin kontrolü, Deniz Kavimleri Göçü'ne kadar Hititler'in elinde kalmıştır.

- 11- Alalah belgelerinden öğrenildiğine göre, nüfus yapısı itibariyle Alalah kenti kozmopolit bir görünüm arz etmektedir. Çünkü bu kentte Hurriler'in yanısıra, Amurrular, Kenanlılar ve Hititler birlikte oturmakta idiler.

- 12- Ancak dikkatimizi çeken en önemli husus, etnik kökenleri farklı olan bu kavimlerin aynı kentte barış içinde yaşamış olmalarıdır. Bu hoşgörü ortamı, günümüzde de devam etmektedir. Gerçekten, Hatay (Antakya) ilini görenler, etnik yapıları ve dini inançları tamamen

farklı olan grupların ahenk içinde nasıl yaşadıklarına tanık olacaklardır.

- 13- Aile ve toplum yapısı incelendiğinde de, Alalah toplumu ile Anadolu'daki Hitit toplumu arasında önemli benzerlikler görülür. Aynı benzerlikler Hurri ve Hitit kültürleri arasında da görülmektedir. Bütün bunlar, Alalah kültürünün oluşumunda Hurri, Hitit ve Amurru halklarının payı olduğunu göstermektedir.
- 14- MÖ. 2. Binyılda Amik bölgesinde yer alan yüzlerce ören yeri içerisinde en büyüğü olduğu için, Woolley'in dikkatini çeken ve kazılan Açana Höyüğü günümüzde de kazılmaya devam etmektedir. Gerçekten, Chicago Üniversitesi The Oriental Institute adına Prof. Dr. K. Aslıhan Yener başkanlığında 15 Eylül 1995'te Amik Vadisi Bölgesel Projesi kapsamında, bölgede yeniden çalışmalara başlanmıştır.
- 15- Bölgede yine 1995'te başlatılan bir başka proje de Tayinat Arkeoloji Projesi'dir. Prof. Dr. Timothy Harrison başkanlığında yürütülen Tayinat Arkeoloji Projesi'nin amacı, Eskiçağ Ortadoğu'sundaki kentsel kurumların tarihi gelişimini ve kent toplumunun yükselişini yeni bilgiler ışığında tekrardan gözler önüne sermektir.
- 16- Yukarıda adları geçen her iki proje birbirine paralel olarak yürütülmekte ve aslında birbirlerini tamamlamaktadırlar. Öyle sanıyoruz ki, bu projeler tamamlandığı zaman Alalah bölgesinin tarihi, tarihi coğrafyası ve toplum yapısı hakkındaki bilgilerimiz daha da netleşecektir.

KAYNAKÇA

- ALBRIGHT, W.F., “Some Important Recent Discoveries: Alphabetic Origins and The Idrimi Statue”, BASOR, 1950, No: 118, s. 11-20.
- ALBRIGHT, W.F., “Stratigraphic Confirmation of The Low Mesopotamian Chronology”, BASOR, 1956, No: 144, s. 26-30.
- ALBRIGHT, W.F., “Further Observations On The Chronology of Alalakh”, BASOR, 1957, No: 146, s. 26-34.
- ALPMAN, Adil., “Hurriler”, A.Ü.D.T.C.F., TAD, Cilt XIV, Sayı 25, 1981-1982, s. 283-313
- ALPMAN, Adil., “Kral Parratarna Öldü ve Yakıldı Mı?” A.Ü.D.T.C.F., TAD, Cilt XIV, Sayı 25, 1981-1982, s.315-320
- ARO, Jussi., “Remark on the Language of The Alalakh Texts”, AfO VII 1954-1956, s.361-366.
- ASTOUR, Michael C., “Place-Names From The Kingdom Of Alalah InThe North Syrian List Of Thutmose III: A Study In Historical Topography”, JNES, January-October 1963, Vol:22, s. 220-241.
- ASTOUR, Michael C., “The Partition of the Confederacy of Mukis –Nuhasse-Nii by Suppiluliuma”, Or, 1969, Vol: 38, s. 381-414.
- ASTOUR, Michael C., “Hattusilis, Halab and Hanigalbat”, JNES January-October 1972, Vol:31, s. 102-109.
- ASTOUR, M.C. Continuité et changement dans la toponymie de la Syrie du Nord. in La Toponymie Antique: Actes du Colloque de Strasbourg, 12- 14 juin 1975. Travaux du Centre de recherche sur le Proche-Orient et la Grèce antiques 4., Leiden: Brill, 1975. s. 117-141

- ASTOUR, Michael C., "Tunip-Hamath and Its Region-A Contribution to the Historical Geography of Central Syria", *Or*, 1977, Vol: 46, s. 51-64.
- ASTOUR, M.C., "Toponymy of Ebla and Ethnohistory of Northern Syria: A Preliminary Survey", *JAOS* 108: 1988 s. 545-555.
- ASTOUR, M.C., "Hittite History and Absolute Chronology of the Bronze Age", *SMAL*, Partille 1989, s.9-13.
- BEAZLEY, J. D., "Excavations at Al Mina, Sueidia", *JHS*, Vol. 59 Part 1, 1939, s. 1-44.
- BECKMAN, Gary M., *Hittite Diplomatic Texts*, Scholars Press Atlanta-Georgia, 1999.
- BERGOFFEN, J. Celia., *The Cypriot Bronze Age Pottery from Sir Leonard Woolley's Excavations at Alalakh (Tell Atchana)*, Verlag Der Osterreichischen Akademie Der Wissenschaften Wien, 2005.
- BIENKOESKI, P.- Hess, Richard S., "A Preliminary List of The Published Alalakh Texts", *UF* 20 (1988) , s.69-87.
- BIENKOESKI, P.- Millard, A., "Amuq", *Dictionary of The Ancient Near East*, London 2000, s.17.
- BIENKOESKI, P.-A.Millard., "Autobiographies", *Dictionary of The Ancient Near East*, London 2000, s.41.
- BONNIE, Magness-Gardiner., "Urban-Rural Relations in Bronze Age Syria: Evidence from Alalah Level VII Palace Archives", *Archaeological Views from the Countryside Village Communities in Early Complex Societies*, Eds. Glenn M.Schwartz and Steven E. Falconer, Smithsonian Institution Press Washington and London,1994, s.37-47.

- BORGER, R., “Die Statueninschrift des Idrimi von Alalach (um 1400 v. Chr.),”
in K. Gallinger et al., eds., *Textbuch zur Geschichte Israels* (Tübingen,
1968), s.21-24.
- BRAIDWOOD, R.J., *Mounds in the Plain of Antioch: An Archaeological
Survey*, OIP 48, Chicago 1937.
- BRYCE, Trevor., *Life and Society in The Hittite World*, USA 2004.
- BRYCE, Trevor., *The Kingdom of The Hittites*, Oxford University Press, USA
2005.
- BUNNENS, Guy., “A Slave for Debt From Alalakh Looked for in Ugarit”,
AbrN, 1987, Vol:25, s. 13-18.
- BUNNENS, Guy., “Was There A Military Officer Named Zukrasi in The
Alalakh Texts?”, *AbrN*, 1994, Vol:32, s. 96-97.
- BURNEY, Charles., *Historical Dictionary of the Hittites*, USA 2004.
- CASANA, Jesse., *Alalakh and the Archaeological Landscape of Mukish: The
Political Geography and Population of a Late Bronze Age Kingdom*,
BASOR 353, 2009, s.7-37.
- COLLON, Dominique., *The Seal Impressions from Tell Atchana/Alalakh*,
Germany 1975.
- COLLON, Dominique., “A New Look At The Chronology Of Alalakh Level
VII:AREjoinder” *An.St*, 1977, Vol: 27, s. 127-131.
- CORNELIUS, Fr., “Zur Chronologie von Alalakh VII”, *RHA* 66, 1960, s.19-24.
- DASSOW, von E. M., *Social Stratification of Alalah under the Mittani Empire*.
Ph.D. dissertation, New York University, 1997.

- DASSOW, Eva Von., “Lists of People from the Alalah IV Administrative Archives”, UF 34, 2002, s.835-911.
- DASSOW, Eva Von., “Archives of Alalah IV in Archaeological Context”, BASOR 338, 2005, s.1-69.
- DASSOW, Eva Von., *State and Society in The Late Bronze Age: Alalah under The Mitanni Empire (Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians)*, Bethesda 2008.
- DIAKONOFF, I., *The Structure of Near Eastern Society before the Middle of the Second Millennium B.C. Oikumene* 3: 1982. s. 7-10.
- DIETRICH, von M – Loretz, O., “Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (V)”, UF 1 1969, s.36-64.
- DIETRICH, von M.-O. Loretz., “Die Soziale Struktur von Alalah und Ugarit (IV)”, ZA 60 1970, Berlin s.88-123.
- DIETRICH, von M.-O. Loretz., “Die Inschrift der Statue des Königs Idrimi von Alalah UF 13 1981, s. 201-269.
- DOUGLAS, R.Frayne., *Old Babylonian Period (2003-1595 B.C.)*, RIM 4, University of Toronto Press. 1990.
- DRAFFKORN, Anne., “Was King Abba-an Of Yamhad A Vizier for The King Of Hattusa”, JCS, 1959, Vol:13, s. 94-97.
- DROWER, S. Margaret., CAH, “Syria ca. 1550-1400 B.C.”, Volume II, Part I, Cambridge University Press, 1973, s. 417-525.
- EHEHOLF, H., “Zu dem in Atchana gefundenen Hethitischen Briefe”, ZA 11, 1939, s.73-75.
- EIDEM, Jesper., “From the Zagros to Aleppo-And Back Chronological Notes on the Empire of Samsi-Adad” *Akkadica*, 1993, Vol:81, s. 23-28.

- FRANKFORT, H., The Origin of the Bit Hilani, Iraq 14 (1952), s. 120-131
- FRIEDRICH, Johannes., “Ein Bruchstück des Vertrages Mattiwaza-Šuppiluliuma in het-hitischer Sprache?” AfO 2, 1925, s.119-124.
- FRIEDRICH, Johannes., “Ein hethitischer brief aus Tell Atchana”, Or, 1939, Vol: 8, s. 310-316.
- GAAL, Erno., “The Economic Life of Alalah In The 18-17th Centuries B.C.”, Sectio Historica 13, 1972, s. 279-300.
- GAAL, Erno., “State and Private Sectors in Alalah VII”, AcAnt 30, 1982-1984, s.1-44.
- GAAL, Erno., “The Social Structure of Alalah”, Ed. M. Heltzer-E. Lipinski Society and Economy in the Eastern Mediterranean (c.1500-1000) Proceedings of the International Symposium held at the University of Haifa from the 28 th of April to the 2 nd of May 1985 OLA 23, Leuven 1988, s.99-110.
- GATES, Marie-Henriette Carre., Alalakh-Tell Atchana, Levels VI and V Ac- Examination of a mid-Second Millenium B.C. Syrian City, A Dissertation, Yale University Press, 1976.
- GATES, Marie-Henriette Carre., “Alalakh Levels VI and V: A Chronological Reassessment” SMS, 1981, Vol:4/2, s. 11-50.
- GATES, Marie-Henriette., “Alalakh Chronology Again”, ed. P. Astrom, High,Middle or Low?, Gothenburg 1987 s.60-86.
- GIACUMAKIS, Jr. George., The Akkadian of Alalah, Mouton, The Hague-Paris, 1970.
- GOETZE, Albrecht., “Alalah and Hittite Chronology”, BASOR, 1957, No: 146, s. 20-26.

- GOETZE, Albrecht., "On The Chronology Of The Second Millennium B.C.", JCS, 1957, Vol: 11, s. 53-73.
- GOETZE, Albrecht., "The Roster of Women AT 208", JCS, 1959, Vol: 13, s. 98-103.
- GREENSTEIN, Edward L., Marcus, David., "The Akkadian Inscription of Idrimi", JANESCU, 1976, Vol: 8, s. 59-96.
- GREENSTEIN, Edward L., Ed. Sasson Jack M., "Autobiographies in Ancient Western Asia", Civilizations of the Ancient Near East Vol III-IV, Newyork 2. Baskı 2006, s.2421-2432.
- GUTERBOCK, Hans G., "The Predecessors of Suppiluliuma Again", JNES April 1970, Vol:29, s. 73-77.
- HAMBLIN, J. William., Warfare in The Ancient Near East to 1600 B.C. Holly Warriors at the Dawn of History, Newyork 2006.
- HANSEN, Donald P., "Some Remarks on the Chronology and Style of Objects from Byblos" AJA 73 1969, s. 281-284.
- HARRISON, Timoty P.; Batiuk, Stephen., "The 1999 Amuq Valley Regional Project Survey" Araştırma Sonuçları Toplantısı, 18/2, İZmir 2000, s.181-186.
- HARRISON, Timoty P.; Batiuk, Stephen; Pavlish,Laurence., "The 2002 Ta'yinat Archaeological Project Geomagnetic Survey" Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 19, Ankara 2003, s.121-130.
- HARRISON, Timothy.,-Batiuk-Laurence, Stephen, Pavlish., "The 2002 Ta'yinat Archaeological Project Geomagnetic Survey, 27. Kazı Sonuçları Toplantısı, Antalya 2005, s.353-362

- HARRISON, Timoty P.; Batruk, Stephen; Snow, Heather., “2004 Yılı Tayinat Höyük Kazıları”, Kazı Sonuçları Toplantısı, 27/2, Antalya 2005, s. 353-362.
- HARRISON, Timoty P.; Batruk, Stephen; Snow, Heather., “Tayinat Höyük Kazıları”, 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2007, s.85-98.
- HESS, Richard S., “Observations on Some Unpublished Alalakh Texts, Probably from Level IV”, UF 24, 1992, s.113-115.
- HESS, Richard S., “Alalakh Studies and the Bible: Obstacle or Contribution?”, Scripture and Other Artifacts, Essay on The Bible and Archaeology in Honor of Philip J. King, Eds. M.D. Coogan, J.Cheryl Exum, Lawrance E. Stager., Westminster John Knax Press, 1994, s. 199-215.
- HESS, Richard S., “A Comparison of the Ugarit, Emar and Alalakh Archives”, Ugarit, religion and culture, Proceedings of the International Colloguium on Ugarit,religion and culture, Edinburgh 1994, Essays presented in honour of Professor John C.L. Gibson, Ed. N. Wyatt, W.G.E. Watson and J.B. Lloyd, Ugarit-Verlag Münster 1996, s.75-83
- HESS, Richard S., A Preliminary List of The Published Alalakh Texts, UF 20 1988.
- KEMPINSKI, A. &N. Na’aman, “The Idrimi Inscription Reconsidered,” in Y. Aharoni, ed., Excavations and Studies. Essays in Honour of Professor Shemuel Yeivin (Tel Aviv, 1973), s. 211-220.
- KINAL, Füzuran., “Şuppiluliuma’nın Suriye Seferleri”, Belleten Cilt XI, sayı 41, 1947, s.1-13.
- KINAL, Füzuran., “Yamhad Krallığı”, Türk Arkeoloji Dergisi C.5, Sayı.8-9, 1967, s. 196-211

- KINAL, Füzuran., Eski Anadolu Tarihi, TTK Yayınları, Ankara 1987.
- KIENAST, Von Burkhardt., “Die altbabylonischen Kaufurkunden aus Alalah”,
WO XI, 1980 s.35-63.
- KILMER, Anne Draffkorn., Hurrians and Hurrian at Alalah an Ethno-linguistic
Analysis, Ph.D Diss., University of Pennsylvania, 1959.
- KLENGEL, Horst., Syria 3000 to 300 B.C.: A Handbook of Political History,
Akademia Verlag, 1992.
- KNUDTZON, J.A., Die El-Amarna-Tafeln, Neudruck der Ausgabe, 1964.
- KUHRT, Amelie., The Ancient Near East C. 3000-330 B.C. Volume I,
Roudledge History of The Ancient World, 2007.
- KUHRT, Amelie., The Ancient Near East C. 3000-330 B.C. Volume II,
Roudledge History of The Ancient World, 2007.
- KUPPER, J.R., CAH, “Northern Mesopotamia and Syria”, Volume II, Part I,
Cambridge University Press, 1973, s. 1-41.
- LANDSBERGER, B., “Assyrische Königliste und ‘Dunkles Zeitalter’,” JCS 8
1954, s. 47-73.
- LAUINGER, Jacob., “Epigraphic Finds From The Oriental Institute’s 2003
Excavations At Alalakh”, JNES January 2005, Vol:64, s. 53-58.
- LAUINGER, Jacob., “The Middle Bronze Age tablets from Tell Atchana: An
Archaeological and Archival Analysis”, 23. Araştırma Sonuçları
Toplantısı C.1-2005 Antalya, s. 389-397.
- LAUINGER, Jacob., Archival Practices at Old Babylonian/Middle Bronze Age
Alalakh (Level VII) Ph.D Dissertation, University of Chicago, 2007.

- LEICK, Gwendolyn., Dictionary of Ancient Near East Architecture, London 1988.
- LEICK, Gwendolyn., Who's Who in The Ancient Near East, London, 2002.
- LIVERANI, Mario., "Memorandum on the Approach to Historiographic Texts", Or 42-1973, s.178-194.
- LOEWENSTAMM, S.E., "Notes on the Alalakh Tablets" IEJ, 1956, Vol:6, s. 217-225.
- LONGMANN, Tremper., Fictional Akkadian Autobiography, Indiana 1991.
- LUCKENBILL, D.D. Hittite Treaties and Letters, AJSL Vol 37, 1921, s. 161-211
- MAGNESS-GARDINER, B., Urban-Rural Relations in Bronze Age Ayria: Evidence from Alalah Level VII Palace Archives, Washington, 1994.
- MAYER, R.-Opificius., "Archäologischer Kommentar Zur Statue Des Idrimi von Alalah", UF 13 1981, s. 279-290.
- MCCLELLAN, T.L., "The Chronology and Ceramic Assemblages of Alalakh", ed. A.Leonard and B.B. Williams, Essays in Ancient Civilization Presented Helene J. Kantor, SAOC 47 Chicago: University of Chicago, 1989, s.181-212.
- MCINTOS, Jane R. Ancient Mesopotamia, USA 2005.
- MELLAART, James., "Anatolian Chronology In The Early And Middle Bronze Age", An.St, 1957, Vol: 7, s. 55-88.
- MEMİŞ, Ekrem., İsrail Nereye Koşuyor?, Ekin Kitabevi, Bursa 2006.

- MEMİŞ, Ekrem., “Akkadlar Çağı’ndan Asur İmparatorluğu’nun Yıkılışına Kadar Mardin ve Çevresi”, I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul 2006, s. 119-122.
- MEMİŞ, Ekrem., Eskiçağda Yaşanmış Büyük AŞklar, Ekin Kitabevi Yayını, Bursa 2006.
- MEMİŞ, Ekrem., Eskiçağda Mezopotamya (En Eski Çağlardan Asur İmparatorluğu’nun Yıkılışına Kadar), Ekin Kitabevi Bursa, 2007.
- MEMİŞ, Ekrem., Eskiçağ Türkiye Tarihi, Çizgi Kitabevi, 9. Baskı, Konya, Ekim 2009.
- MENDELSON, I., “On Slavery in Alalakh”, IEJ 5,1955, s. 65-72.
- MENDELSON, Isaac., “On Marriage in Alalakh”, Essays on Jewish Life and Thought Presented in Honor of Salo Wittmayer Baron, Columbia University Press, New York 1959, s. 351-357.
- MEYERS, Eric M., “Alalakh Texts”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.59-61.
- MEYERS, Eric M., “Alalakh”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.55-59.
- MEYERS, Eric M., “Amuq”, The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East I, Oxford University Press 1997, s.115-116.
- MIEROOP, Marc Van De., A History of The Ancient Near East ca. 3000-323 BC, USA 2007.
- MILLARD, A., “Alalakh”, Dictionary of The Ancient Near East, London 2000, s.10-11.
- MOMPEAN, Juan Oliva., “Neue Kollationen und Anmerkungen zu einigen Alalah VII-Texten”, UF 30 1998, s. 587-601.

- MOMPEAN, Juan Oliva., “New Collations and Remarks on Alalakh VII Tablets”, JNES January 2005, Vol:64, s. 1-21.
- MONTE, del G.F.-Tischler, Johann., RGTC 6, Wiesbaden 1978.
- MORAN, William L., The Amarna Letters, USA 1992.
- NAUMANN, Rudolf., Eski Anadolu Mimarlığı, TTK Yayınları, 2007.
- NA’AMAN, Nadav., “Syria at The Transition from the Old Babylonian period to the Middle Babylonian Period”, UF 6 1974, s.265-274.
- NA’AMAN, Nadav., “A New Look At The Chronology Of Alalakh Level VII” An.St, 1976, Vol: 26, s. 129-143.
- NA’AMAN, Nadav., “The Chronology Of Alalakh Level VII Once Again” An.St, 1979, Vol: 29, s. 103-113.
- NA’AMAN, Nadav., “A Royal Scribe and His Scribal Products in The Alalakh IV Court”, OA 19, 1980, s. 107-116.
- NA’AMAN, Nadav., “The Historical Introduction of The Aleppo Treaty Reconsidered” JCS, 1980, Vol: 32, s. 124-129.
- NA’AMAN, Nadav., “The Ishtar Temple at Alalakh” JNES July 1980, Vol:39, s. 209-214.
- NA’AMAN, Nadav., Canaan in the Second Millenium BCE, Collected Essays Vol.2, Winona Lake-Indiana, Eisenbrauns, 2005.
- NEUGEBAUER, O., “The Chronology of The Hammurabi Age” JAOS, Vol. 61, 1941, s. 58-61.
- OLLER, G.H., The Autobiography of Idrimi: A New Text Edition with Philological and Historical Commentary, Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, 1977.

- OPPENHEIM, A. Leo., "Babylonian and Assyrian Historical Texts", ANET 1969, s. 556-558.
- OPPENHEIM, A. Leo., Ancient Mesopotamia Portrait Dead Civilization, The University of Chicago Press, 1977.
- ÖZBAL, Hadi., "Tell Atchana Metal Buluntularının Kimyasal Analizi", Arkeometri Sonuçları Toplantısı 21, s. 29-40.
- RADNER, Karen., The Prosopography of The Neo-Assyrian Empire, Vol 1, Part I:A, Helsinki 1998.
- ROBERTSON, Martin., "The Excavations at Al Mina, Sueidia", JHS, Vol. 60. 1940, s. 2-21.
- ROWE, Marquez, Ignado., "Halab in the XVth and XVth Centuries B.C. A New look at the Alalah Material", WZKM 87 1997, s.179-205.
- ROWE, Marquez, Ignado., "Notes On The Hurro-Akkadian of Alalah in The Mid-Second Millennium B.C.E.", IOS18, 1998, p. 63-78.
- ROWTON, M.B., "The Date of Hammurabi", JNES April 1958, Vol:17, s. 97-111.
- SAGONA, Antonio., "Tell Atchana (ancient Alalakh)", The Heritage of Eastern Turkey from Earliest Settlements to Islam, Australia 2006, s. 74
- SASSON, Jack M., "On Idrimi and Sarruwa, the Scribe", ed. M.A. Morrison and D.I. Owen, Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and The Hurrians, in Honor of Ernest R. Lacheman, Winona Lake-Indiana 1981, s.309-324.
- SASSON, Jack M., "Year:Zimrilim Dedicated His Statue to Addu of Halab Locating one year in Zimrilim's Reign" MARI 5, Paris 1987, s. 577-589.

- SCHAEFFER, Claude F.A., "De Quelques Problemes Que Soulevent Les Decouvertes de Tell Atchana", Syria 19, 1938, s.30-37.
- SMITH, Sidney., "A Preliminary Account of The Tablets from Atchana", AJ, 1939, Vol: 19, s. 38-47.
- SMITH, Sidney., Alalakh and Chronology, Luzac and Company, London 1940.
- SMITH, Sidney., The Statue of Idrimi, BIAA, London 1949.
- SMITH, Sidney., "Ursu and Hassum" An.St, 1956, Vol: 6, s. 35-43.
- SMITH, Sidney., "Yarim-Lim of Yamhad", RSO 32, 1957, s. 155-184.
- SNELL, Daniel., A Companion to The Ancient Near East, USA 2005.
- SPEISER, E.A., "The Alalakh Tablets" JAOS 74 1954, s.18-25.
- TSEVAT, Matitiah., "Alalakhiana", HUCA 29, 1958, s.109-134
- TUNÇDİLEK, Necdet., Güneybatı Asya *Fiziki Ortam*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1971
- SOLDT, Van Wilfred H., "Syrian Chronology in the old and Early Middle Babylonian Periods" Akkadica 119, 2000, s.103-116.
- SOLDT, Van Wilfred H., The Topography of The City-State of Ugarit, Ugarit-Verlag, Münster, 2005.
- WEIDNER, E., Politische Dokumente aus Kleinasien. Die Staatsverträge in Akkadischer Sprache aus dem Archiv von Boghazköi, BOST 8, Leipzig, 1923,
- WILKINSON, T.J., The History of The Lake of Antioch, A Preliminary Note, Bethesda, 1997.

- WISEMAN, D.J., "Supplementary Copies of Alalakh Tablets" JCS, 1953, Vol: 7, s. 1-30.
- WISEMAN, D.J., The Alalakh Tablets, London, 1953.
- WISEMAN, Donald J., "Aba-il and Alalah" JCS, 1958, Vol: 12, s. 124-129.
- WISEMAN, Donald J., "Some Aspect of Babylonian Influence at Alalah", Syria 39 1962, s.180-187.
- WISEMAN, D.J., ed. D. Winton Thomas., "Alalakh", Archaeology and Old Testament Study 1967, s.117-135.
- WISEMAN, J. Donald- Hess, Rchard S., London-Glasgow, "Alalakh Texts 457", UF 26 1994 , s.501-508.
- WOOLLEY, Leonard Sir., "Excavations near Antioch in 1936", AJ 17 No:1, 1937, s. 1-15.
- WOOLLEY, Leonard Sir., "Excavations at Tal Atchana, 1937", AJ, 1938, Vol:XVIII, No:1, s. 1-28.
- WOOLLEY, Leonard, "Excavations at al Mina, Sueidia". I. The Archaeological Report, JHS, Vol. 58 Part 1, 1938, s. 1-30.
- WOOLLEY, Leonard Sir., "Excavations at Tal Atchana, 1938", AJ, 1939, Vol:XIX, No:1, s. 1-37.
- WOOLLEY, Leonard., The Excavations at Al Mina, Sueidia. II, JHS, Vol. 58 Part 2, 1938, s. 133-170.
- WOOLLEY, Leonard., "The Date of al Mina", JHS, Vol. 68. 1948, s. 148.
- WOOLLEY, Leonard Sir., "Excavations at Tal Atchana, 1939", AJ, 1948, Vol:XXVIII, No:1, s. 1-19.

- WOOLLEY, Leonard Sir., "Excavations at Tal Atchana, 1946", AJ, 1950, Vol:XXX, s. 1-21.
- WOOLLEY, L.S., A Forgotten Kingdom, Max Parrish, London 1953.
- WOOLLEY, Leonard Sir., Alalakh an Account of The Excavations at Tell Atchana in The Hatay 1937-1939, Oxford University, 1955.
- YENER, K.Aslıhan., "The Archaeology of Empire in Anatolia:Comments" BASOR, 1995, No: 299, s. 117-121.
- YENER, K. Aslıhan., "A View From The Amuq in South-Central Turkey: Societies in Transformation in the Second Millennium B.C.", The Aegean and The Orient in the Second Millennium Proceedings of the 50th Anniversary Symposium Cincinnati 18-20 April 1997, Eds. Eric H. Cline and Diene Harris-Cline, 1998, s. 273-279.
- YENER, K. Aslıhan., "Alalakh: A Late Bronze Age Capital in The Amuq Valley, Southern Turkey", The Oriental Institute News and Notes, No. 169, 2001, s. 163-168
- YENER, K. Aslıhan., "Tell Atchana (Ancient Alalakh) Survey 2000", Project Reports AVR P, The Oriental Institute 2000-2001 Annual Report, 2001, s.11-15.
- YENER, K.Aslıhan., Harrison, Timoty P; Pamir, Hatice., "University of Chicago, Oriental Institute 2000 Yılı Hatay Aççana, Tayinat Höyükleri ve Samandağı Yüzey Araştırmaları" Araştırma Sonuçları Toplantısı, 19/2, 2001, s. 289-302.
- YENER, K. Aslıhan., "Tell Atchana (Ancient Alalakh) Survey", Project Reports The Amuq Valley Regional Projects, The Oriental Institute 2001-2002 Annual Report, 2002, s. 13-19.

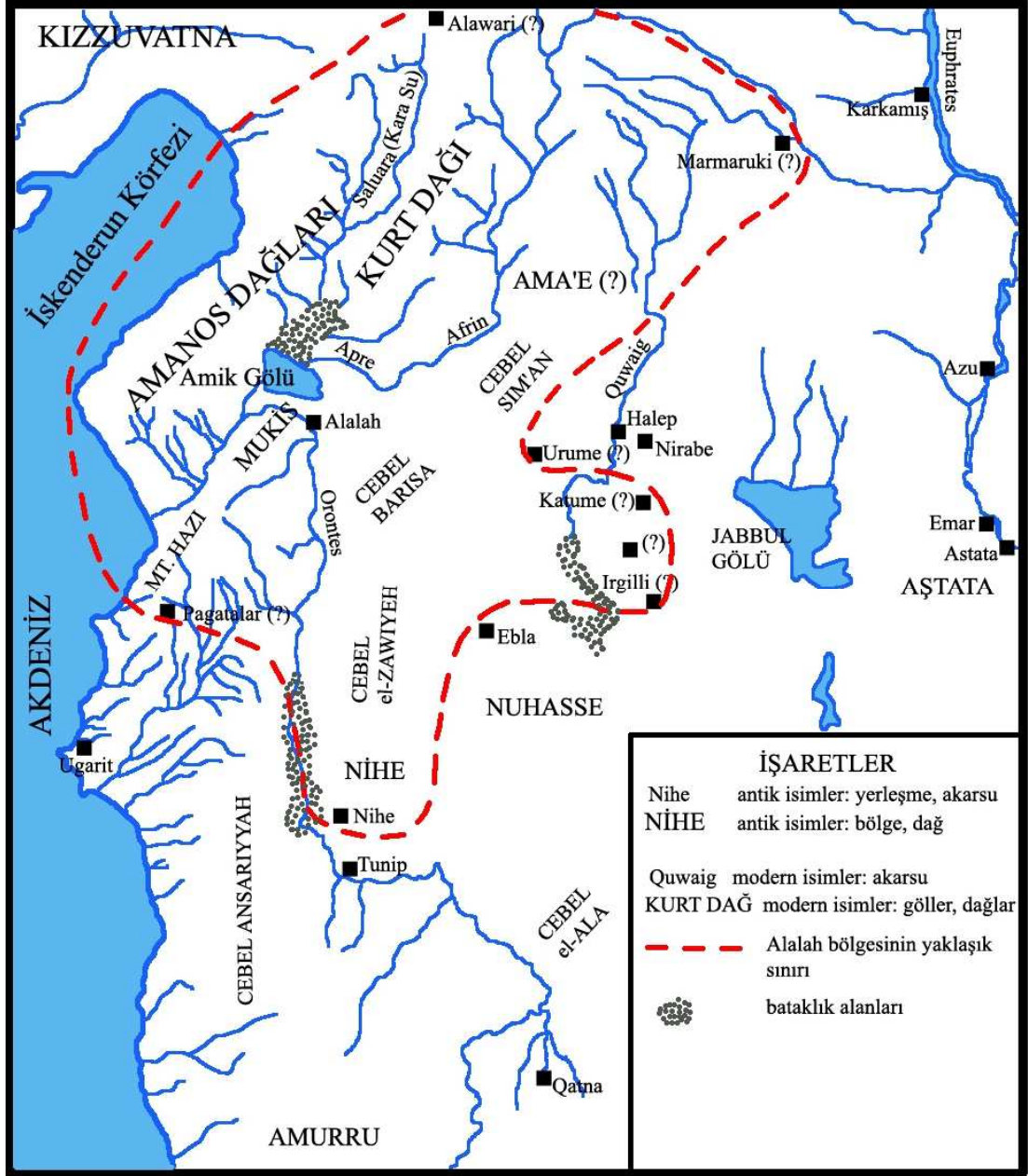
- YENER, K. Aslıhan., “Tell Atchana (Alalakh) 2002”, Amuq Valley Regional Projects, The Oriental Institute 2002-2003 Annual Report, 2003, p. 26-30.
- YENER, A., Schloen, Fink, J. D., A.S.; Reliving the Legend: “The Expedition to Alalakh 2003”, Oriental Institute News and Notes 181, s. 2-6.
- YENER, K. Aslıhan., “University of Chicago Oriental Institute Açıcana Höyük (Antik Alalakh) Çalışmaları 2003”, 26. Kazı Sonuçları Toplantısı C.1-2004 Konya, s. 45-52.
- YENER, K. Aslıhan.,-Schloen, David J.,-Fink, Sumaka’i Amir., “Oriental Institute Expedition to Tell Atchana/Alalakh”, Amuq Valley Regional Projects, The Oriental Institute 2003-2004 Annual Report, 2004, s. 25-34.
- YENER, K. Aslıhan., The Amuq Valley Regional Projects Volume 1, Surveys in The Plain of Antioch and Orontes Delta , Turkey, 1995-2002, OIP No.131, 2005.
- YENER, K. Aslıhan., “The Anatolian Middle Bronze Age kingdoms and Alalakh: Mukish, Kanesh and trade”, An.St 57, 2007, s. 151-160.
- YENER, K. Aslıhan., “Transformative Impulses in Late Bronze Age Technology: A Case Study from The Amuq Valley, Southern Turkey”, Settlement and Society: Essays Dedicated to Robert McCormick Adams, Ed. Elizabeth C. Stone, Cotsen Institute of Archaeology and The Oriental Institute of The University of Chicago, 2007, s. 369-385.
- YENER, K. Aslıhan., “Alalakh (Açıcana Höyüğü) 2006 Yılı Çalışmaları”, 29. Kazı Sonuçları Toplantısı, 2007, s.171-186.

- YENER, K.Aslıhan., “Amik Vadisi Bölgesel Projesi 2006 Yılı Yüzey Araştırmaları”, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı, C.1, Kocaeli 2007, s.341-348.
- YENER, K.Aslıhan; Wilkinson Tony J., “1995 Chicago Oriental Institute Hatay-Amik Ovası Bölge Projeleri” Araştırma Sonuçları Toplantısı, 14/2, Ankara 1996 s. 413-431.
- YENER, K.Aslıhan; Wilkinson Tony J., “1996-1997 Yılları Oriental Institute Amik Ovası Projeleri: Yüzey Araştırmaları, ve Tell Kurdu Kazısı”, Arkeometri Sonuçları Toplantısı, 14, Ankara 1996, s.97-112.
- YENER, Kutlu Aslıhan., “Aççana Höyüğü 2005 Yılı Çalışmaları” Kazı Sonuçları Toplantısı, 28/1, Çanakkale 2006, s. 223-230.
- YENER, Kutlu Aslıhan., “Aççana Höyüğü 2005 Yılı Kazı Sonuçları” Kazı Sonuçları Toplantısı, 27/1, Antalya 2005, s. 37-46.
- YİĞİT, Turgut., Asur Ticaret Kolonileri ve Eski Hitit Çağında Anadolu, Ankara 2000.
- YOFFEE, Narman., “Social History and Historical Method in the Late Old Babylonian Period”, JAOS 102.2, 1982, s. 347-353
- ZACCAGNINI, C., “A Note on The Talent At Alalah (At 401)”, Iraq, 1978, Vol:XL, s. 67-69.
- ZEEB, Frank., “The History of Alalah as a Testcase for an Ultrashort Chronology of the Mid 2. Millenium B.C.”, eds. Hermann Hunger, Regine Pruzsinszky., Mesopotamian Dark Age Revisited, Proceedings of an International Conferance of SCIEM 2000, Vienna 8-9 November 2002, 81-95

EKLER

EK 1: HARİTALAR

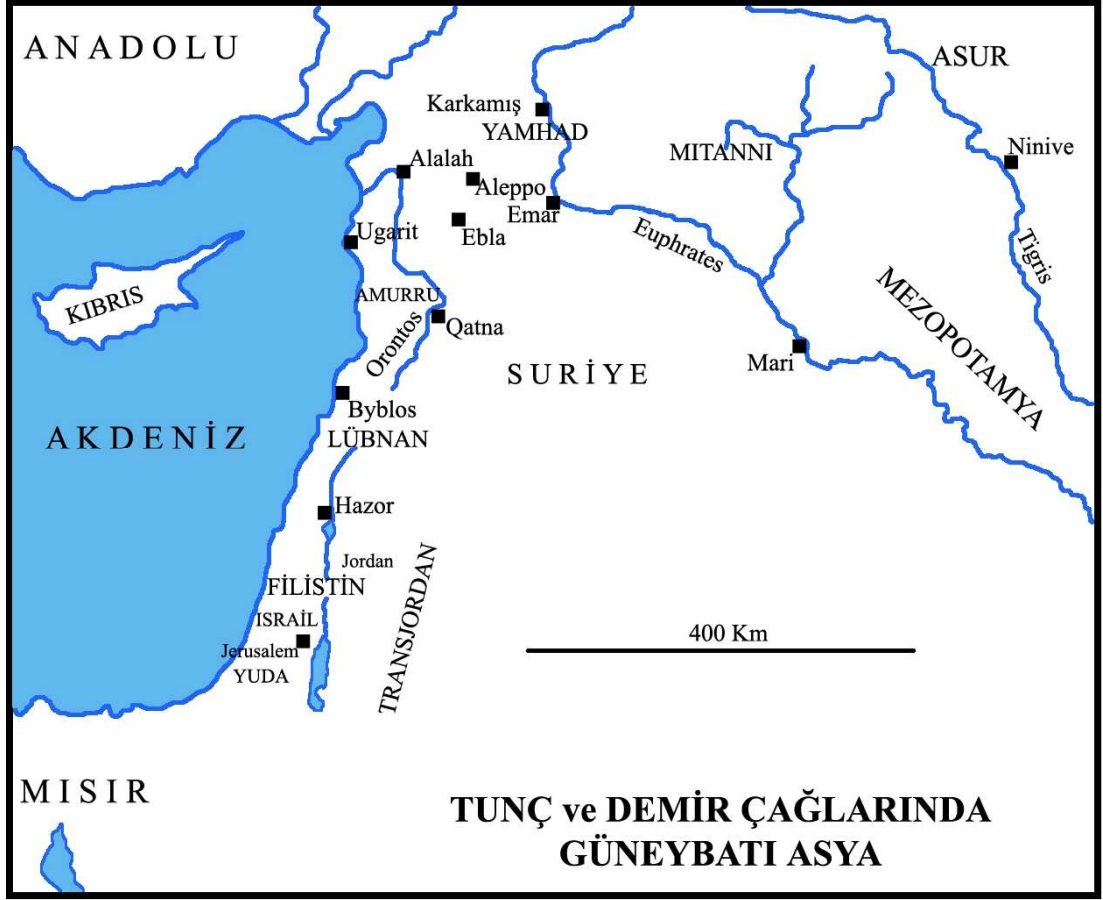
Harita 1: IV. Tabaka Döneminde Alalah Krallığı

Bu harita, Dassow 2008, s.504'teki harita temel alınarak çizilmiştir.

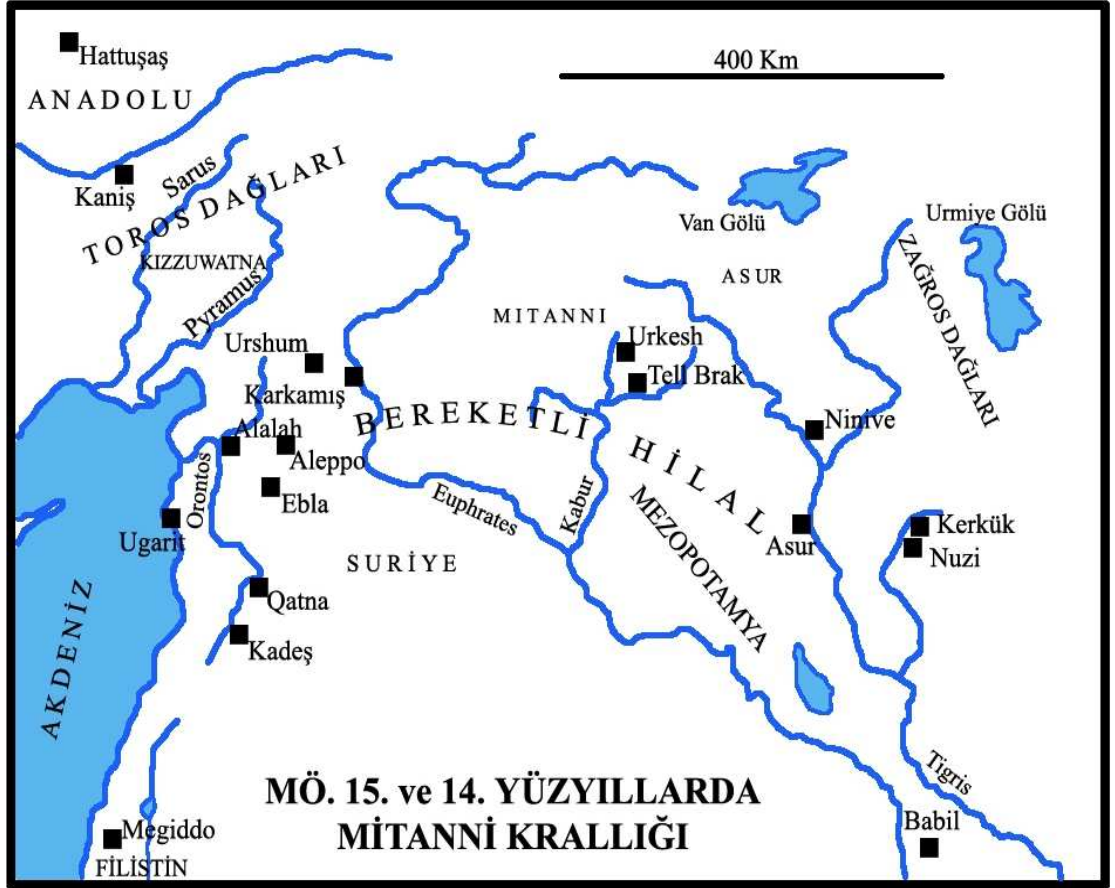
Harita 2: Suriye Krallıkları (MÖ. 14. yüzyıl)

Bu harita, Bryce 2005, s.162'deki harita temel alınarak çizilmiştir.

Harita 3: Bu harita, Sasson 2006, s. 1216'daki harita temel alınarak çizilmiştir.

Dr. Necdet Tunçdilek, Güneybatı Asya, İstanbul 1971 adlı kitabında “Yakındoğu” tabiri yerine “Güneybatı Asya” tabirini kullanmayı tercih etmektedir. Biz de bu yüzden, haritalarımızda “Yakındoğu” yerine “Güneybatı Asya” demeyi tercih ettik.

Harita 4: Bu harita, Sasson 2006, s. 1245'teki harita temel alınarak çizilmiştir.

Harita 5: Bu harita, Bryce 2005, s.162'deki harita temel alınarak çizilmiştir.

EK 2: ZAMAN ÇİZELGELERİ

YEARS BC	Smith 1940	Woolley 1953-55	Lands- berger 1954	Kantor 1956	Albright 1957a, b	Goetze 1957	Rowton 1958	Rowton 1962	Collon 1975	Williams 1975	Na'aman 1976 Kempinski 1983	Gates 1981, 1987	Dever 1985
1900									XVII				
75				IX									
50		VIII		VIII						XVI			VIII
25													
1800			?		?								
75	VII	VII								XV	VIII		
50			VII										
25				VII					VIII	XIII			
1700						?	?			XII			
75			VI					VII	VII	XI			
50	VI	VI								IX			
25										VIII			
1600													
75			V		?	VI				VII			
50				VI									
25	V	V		V		V				VI			
1500													
75			IV		V					V			
50													
25	IV	IV		IV		IV							
1400													
75			II		?	?							
50		III											
25	III	II								III			
1300													
75													
50	II												
25		I											
1200	I												

Alalah: Tabakalar İçin Önerilen Tarihler

(McClellan 1989, s.183)

	Babylon	Egypt	Alalakh	Yamhad	Mari	Hatti	Mittani
1728	Hammurapi	XIII th Dynasty		Sumu-epuh			
1715				Yarim-Lim I			
1700	" year 28			Hammurapi I	Zimri-Lim year 9		
1685	Samsuiluna	Neferhotep (1696-1685)		Abba'el I			
1660			LEVEL VII-Yarim-Lim				
1647	Abi-Eshu			Yarim-Lim II			
1619	Ammi-ditana	XV th Dynasty					
			Ammitakum (Yarim-Lim?) (Ammitakum?)	Niqmepa			
				Irkabtum			
1582	Ammisaduqa			Yarim-Lim III			
1561	Samsu-ditana		Hammurapi			Hattushili I	
1550		Ahmosé I	LEVEL VIA	Hammurapi II			
1531	End Old Babylonian Dynasty					Murshili I	
				Sharra'el?			
1525		Amenophis I	LEVEL VIB			Hantili	
1504		Tuthmosis I	LEVEL VA	Abba'el II?		Ammuna	(Shuttarna I?)
1492		Tuthmosis II		Ilim-ilimma		Huzziya I-Telipinu-Tahurwaili	
1479		Hatshepsut					
1446		Tuthmosis III		Idrimi		Hantili II	Baratarna
			LEVEL VB			Zidanta II	
						Huzziya II - Muwattalli I	Parsatatar Saushtatar
1428		Amenophis II	LEVEL IV-Niqmepa				
1416							
1400							
1397		Tuthmosis IV					
			Ilim-ilimma				Artatama I
1388		Amenophis III					
			?			Tudhaliya III	
1351		Amenophis IV		Itür-addu			Tušratta
1340			LEVEL III			Šuppiluliuma I	Šhattiwaza

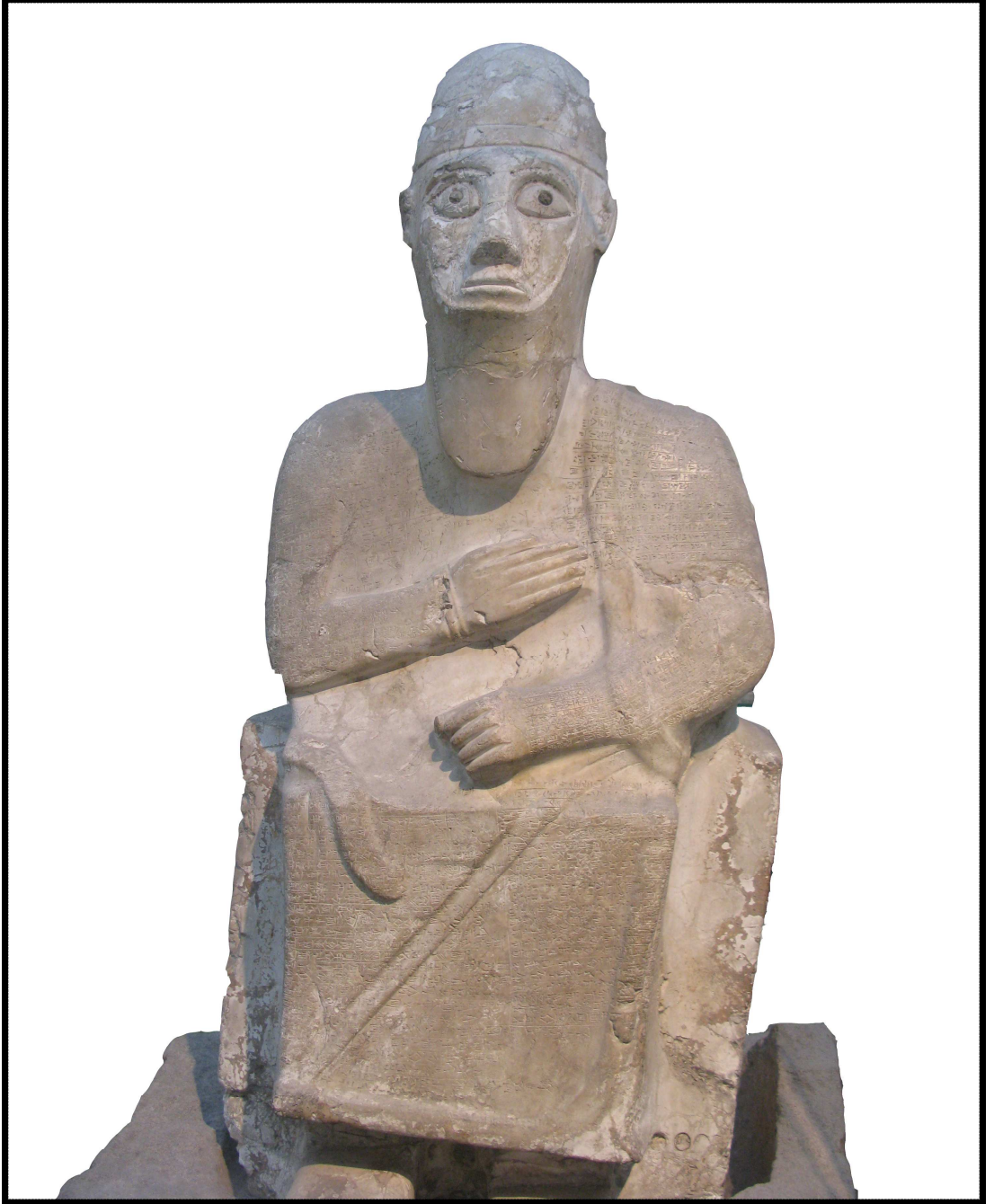
Yamhad ve Alalah Hanedanları ile İlişkisi Olan Belli Başlı Sülaleler ve Krallar

(Bergoffen 2005, s. 68)

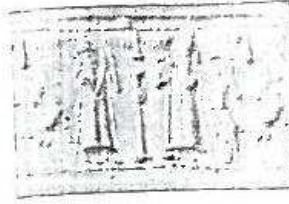
EK 3: ALALAH BULUNTULARINDAN BAZI KESİTLER

İDRİMİ'NİN HEYKELİ

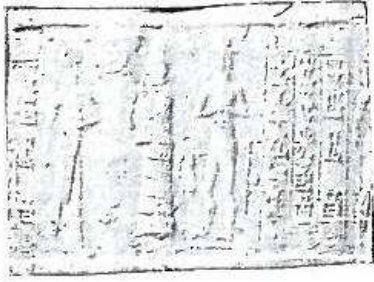
AT/8/39

AT/8/83

AT/8/92

AT/8/119

AT/8/170

AT/8/135

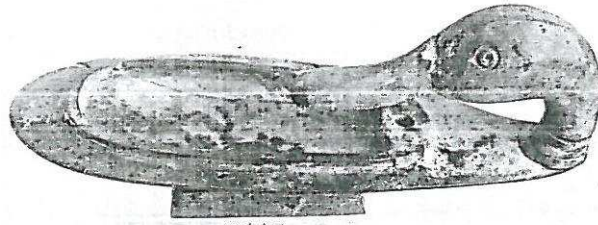
A

B

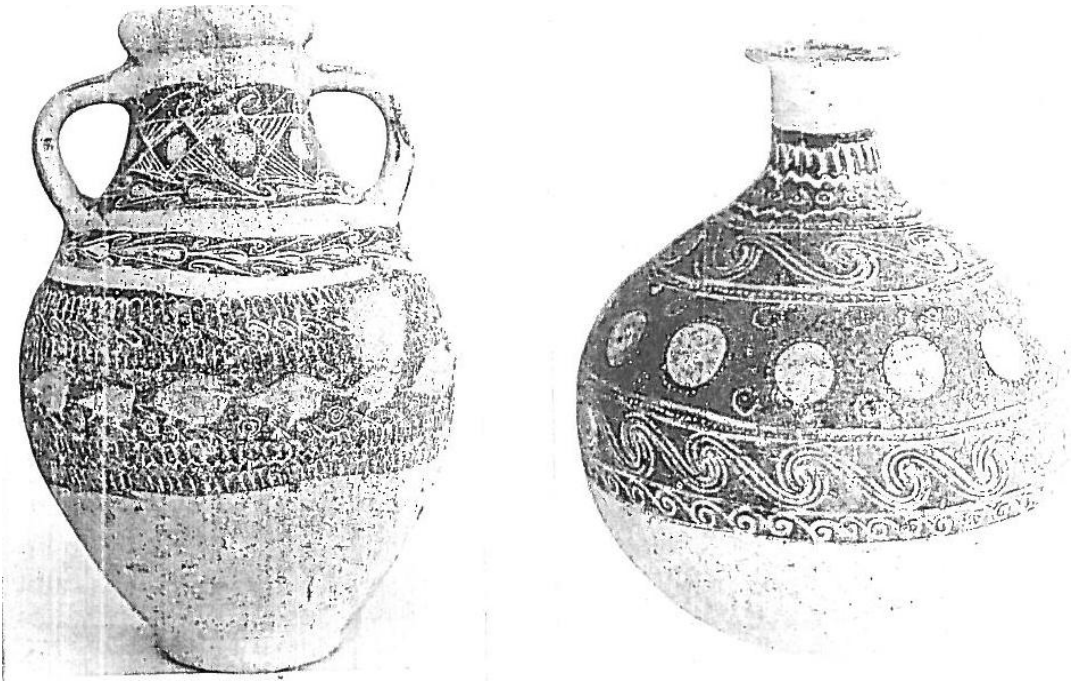
AT/8/136

Mühürler ve Mühür Baskıları (Woolley 1939, s.18)

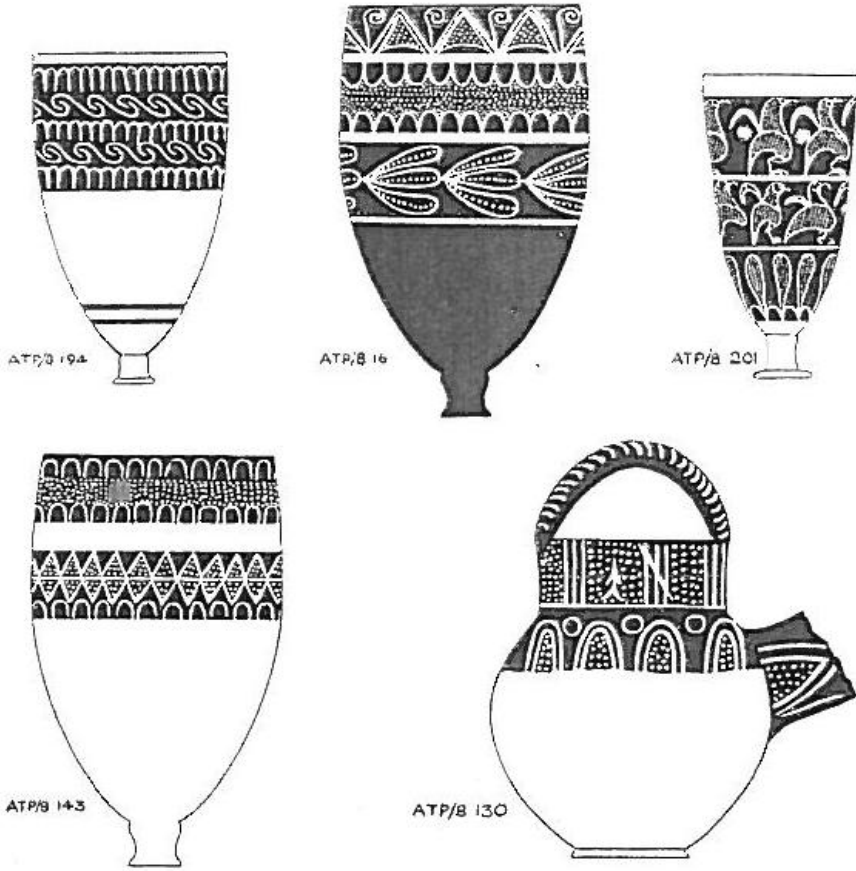

AT/8/117

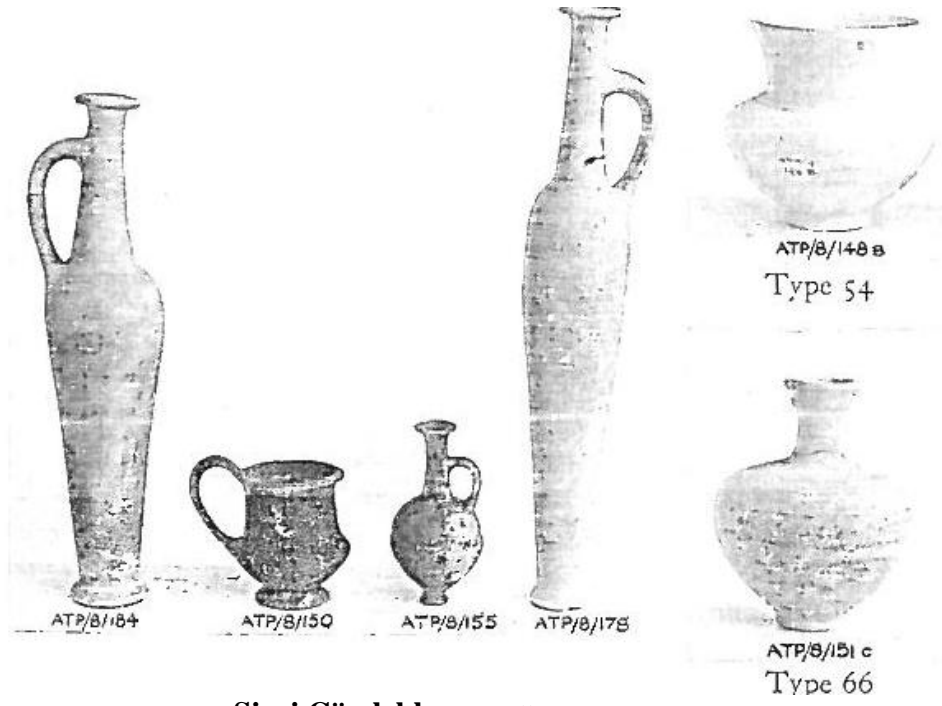
Fildişi Makyaj Kutusu (Woolley 1939, s.18)

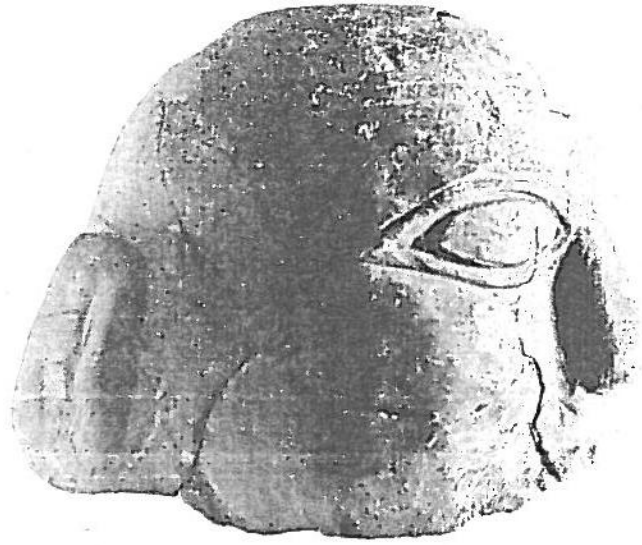
Açana Tipi Boyalı Kil Vazolar (Woolley 1939, s. 22)

Parçaları Birleştirilmiş Açana Vazoları (Woolley 1939, s. 27)

Sivri Çömlekler (Woolley 1939, s. 27)

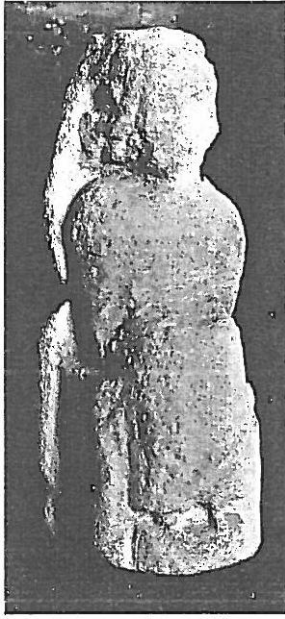
Diyalit Taşından İnsan Başı (Woolley 1950, Plate VII)

Bronz Mızraktaşı
(Woolley 1950, Plate VII)

Bakırdan Tanrı Figürü
(Woolley 1950, Plate VII)

Küçük Kireçtaşı Heykel
(Woolley 1950, Plate VII)

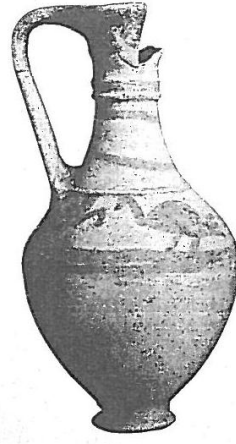

Kıbrıs Tipi Vazo –restore edilmiş-
(Woolley 1950, Plate VIII)

**Baskı Dekarasyonlu ve Geniş Siyah
Kil Kupa –Tabaka V-VI'dan)**
(Woolley 1950, Plate VIII)

ATP/39/72

ATP/39/90

Boyalı Testiler
(Woolley 1950, Plate VIII)

Tabaka XIII'den Boyalı Sürahi
(Woolley 1950, Plate IX)

Tabaka V ve VIII'den Boyalı Kâseler
(Woolley 1950, Plate IX)

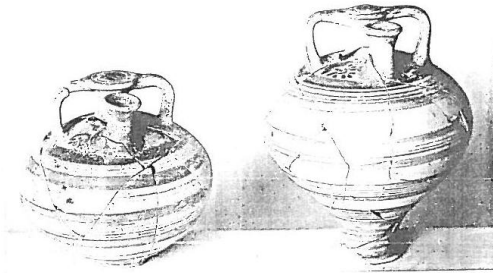
**Siyah Kil Sürahiler ve Kırmızı
Sürahi –Tabaka V-VI'dan-**
(Woolley 1950, Plate IX)

ATP 40

ATP 37

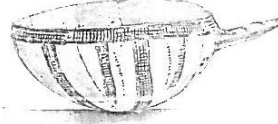
Geç Dönem Urneleri
(Woolley 1938, Plate VI)

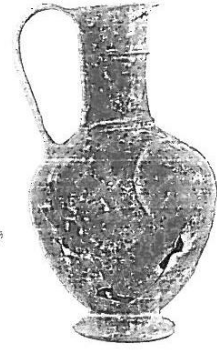
ATP 13

ATP 111

İthal Myken Vazoları
(Woolley 1938, Plate VIII)

ATP 402

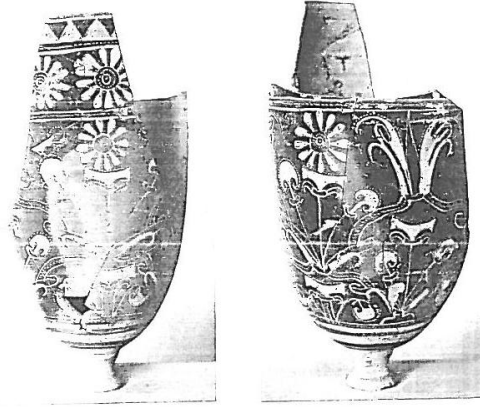
ATP 307

İthal Kıbrıs Bronz Çağı Vazoları
(Woolley 1938, Plate VIII)

ATP 230

Boyalı Açana Çömleği
(Woolley 1938, Plate IX)

ATP 1

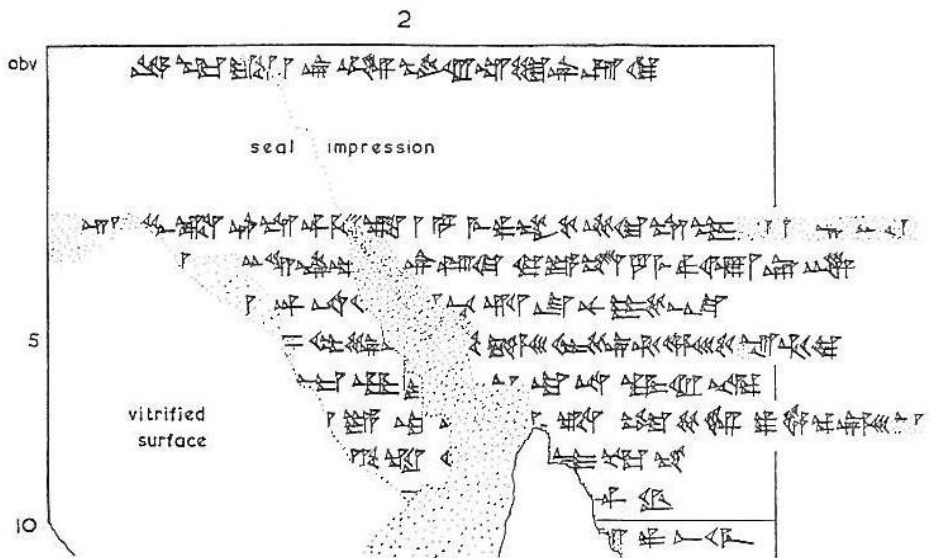
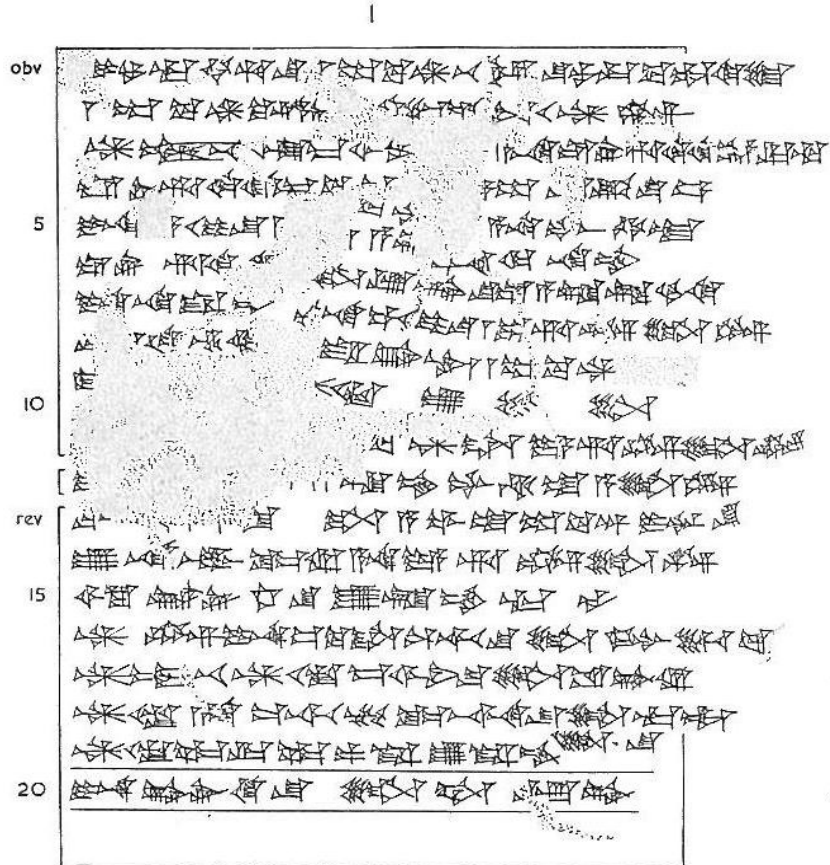
Boyalı Açana Kapları
(Woolley 1938, Plate X)

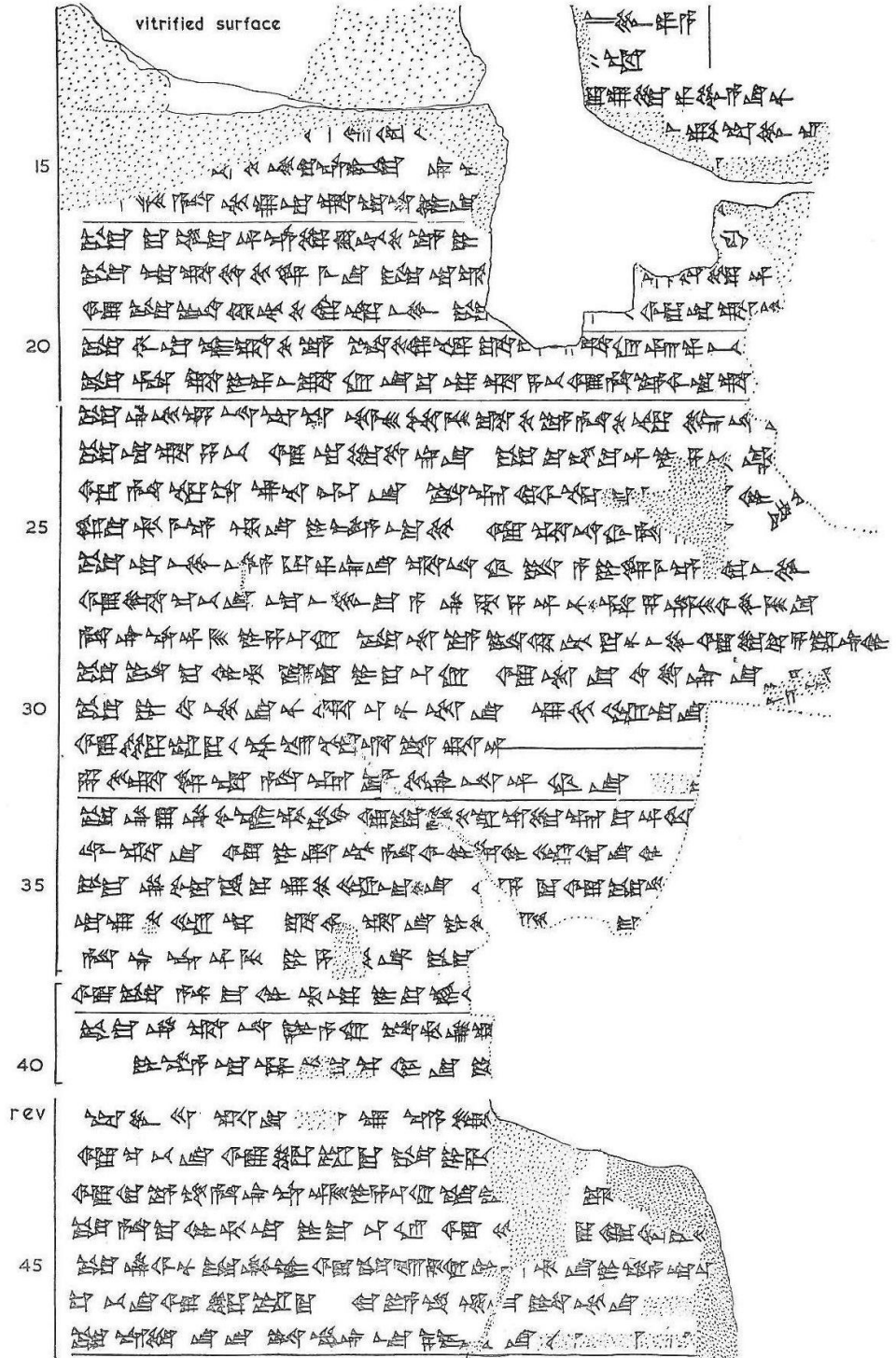
EK 4: ALALAH TABLETLERİNİN KOPYALARI

ALALAH TABLETLERİ

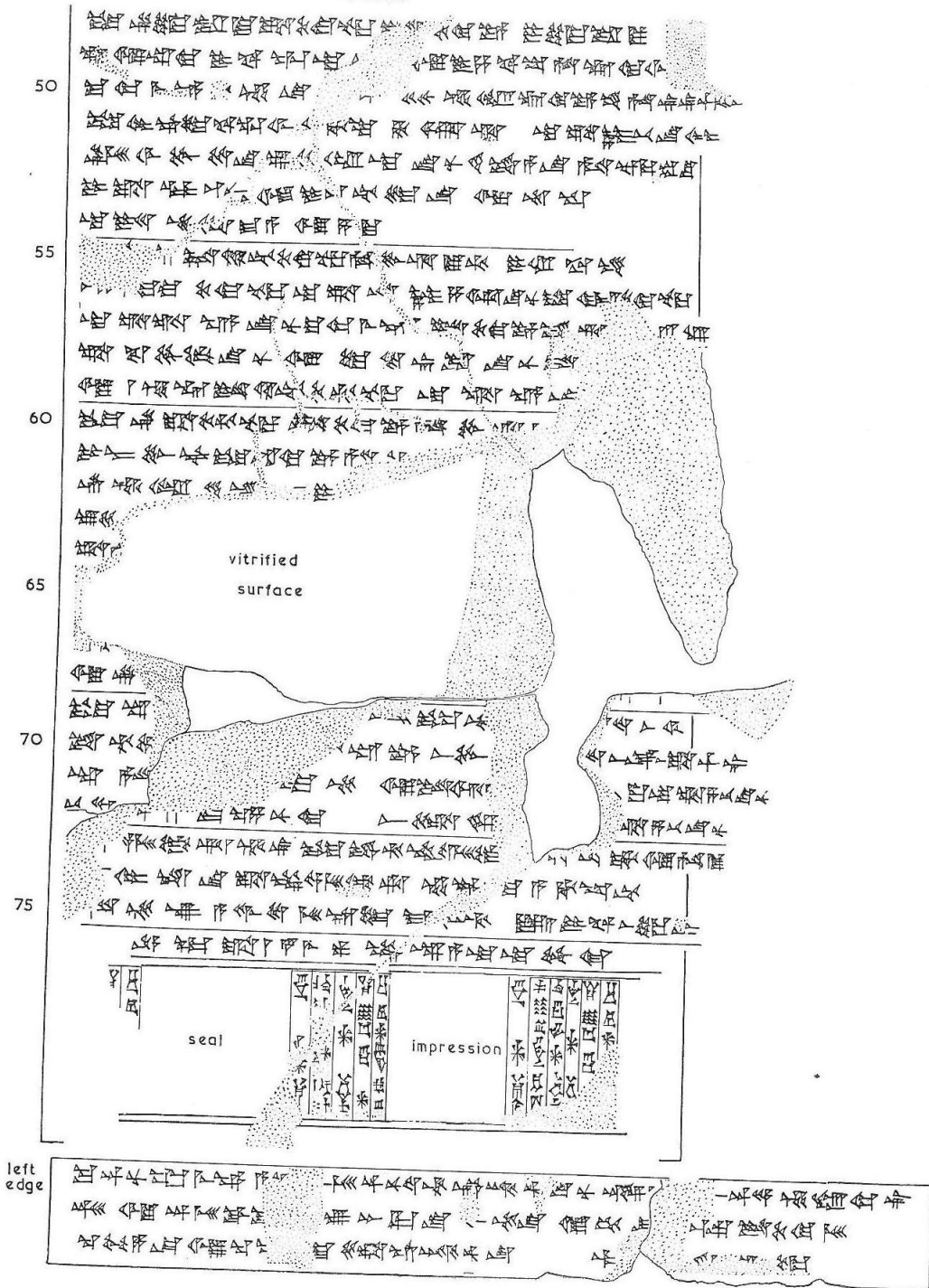
PLATE I.

2 cont.

2 cont.

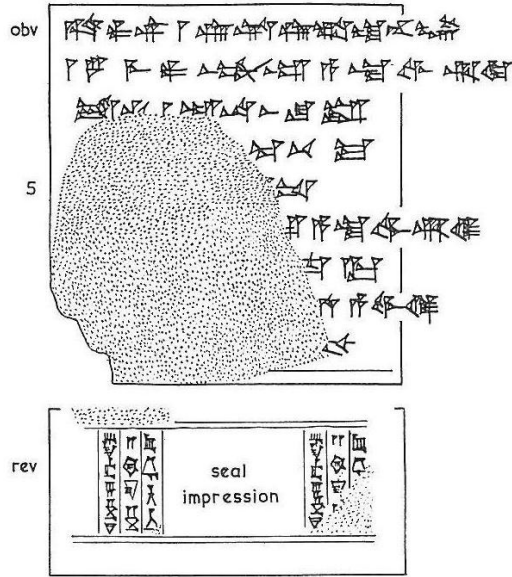

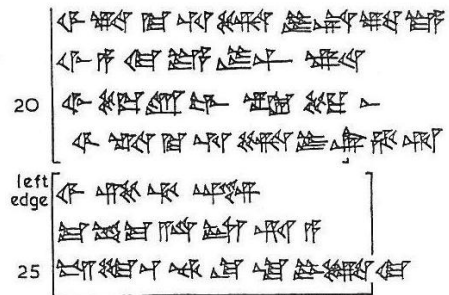

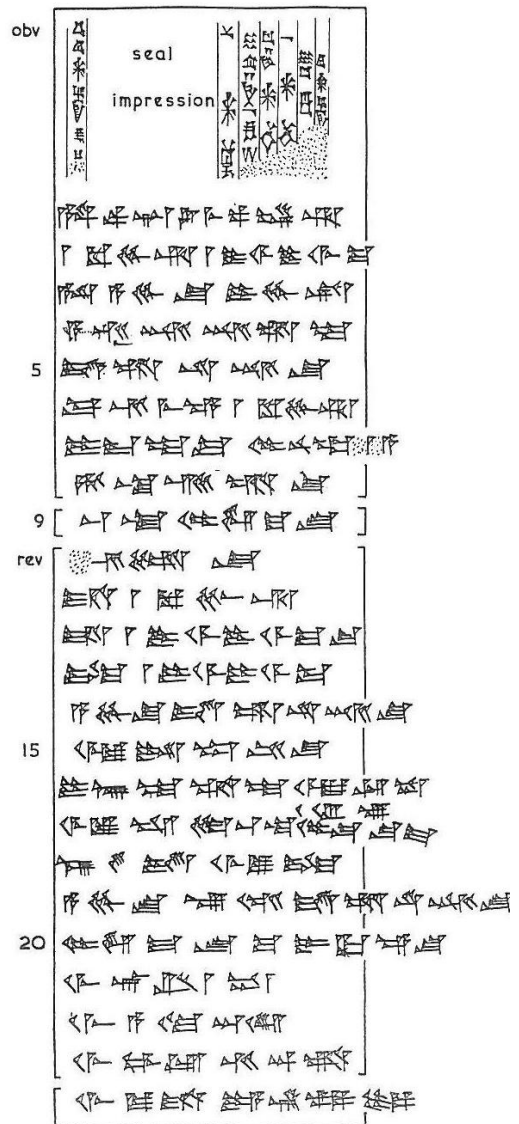
14

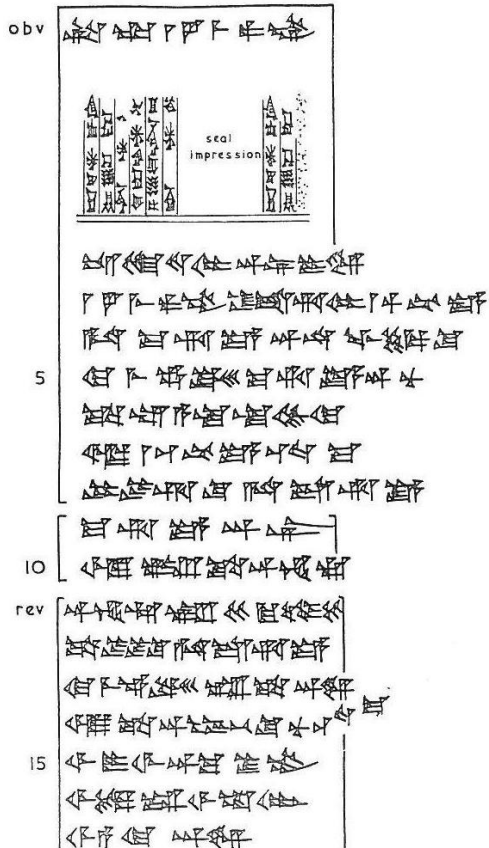
15 cont

16

15

39

obv seal impression

5

rev seal impression

10

left edge seal impression

42

46

obv seal impression

5

10

15

47

41

obv seal impression

5

10

15

47 cont.

obv seal impression

5

10

15

47

obv seal impression

5

10

15

47

47 cont.

rev seal impression

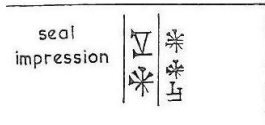
5

10

15

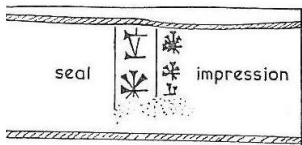
47

48

Handwritten seal impressions for item 48, arranged in vertical columns. The characters are in seal script.

49

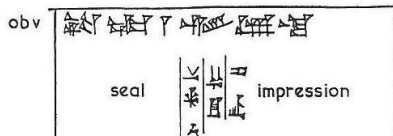

Handwritten seal impressions for item 49, arranged in vertical columns.

49 cont.

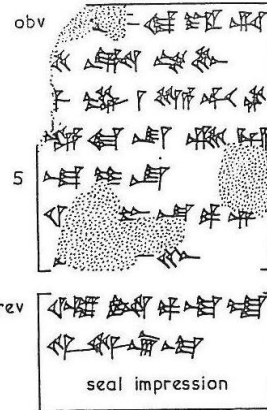
Handwritten seal impressions for item 49 continued, arranged in vertical columns.

51

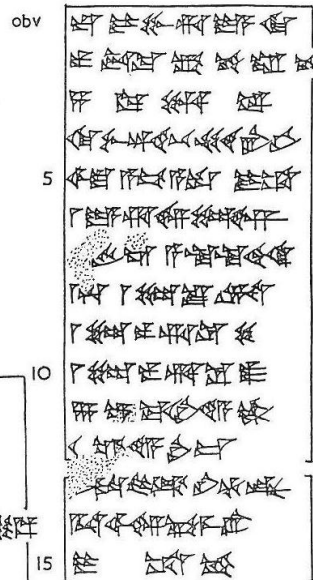
Handwritten seal impressions for item 51, arranged in vertical columns. Some are labeled as 'mainly illegible'.

50

Handwritten seal impressions for item 50, arranged in vertical columns.

52

Handwritten seal impressions for item 52, arranged in vertical columns.

55 cont.

57 cont.

rev
20 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
25 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
30 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
35 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
left edge 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

57

obv
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
5 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
10 𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

15 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
broken surface
20 𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎
rev
25 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
30 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
35 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
40 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
45 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

63

obv
 三 卅 三 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

5
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

10
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

rev
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

15
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

20
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

64

obv
 三 卅 三 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

5
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

10
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

66

obv
 seal
 impression
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

5
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

10
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

15
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

20
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

65

obv
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

5
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

10
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

1. ni lost in bi (end l. 17)

64 cont.

rev
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅 卅

5
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

10
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅
 卅 卅 卅 卅 卅 卅

183

obv
 丁 徐 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 丁 徐 公 命 册 公 命 册

rev
 丁 徐 公 命 册 公 命 册
 徐 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 丁 徐 公 命 册 公 命 册

187

obv
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 10 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 15 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 20 命 册 公 命 册 公 命 册

rev
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 space of 2 ll.
 seal impression
 space of 2 ll.

203

obv
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 10 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 rev
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 15 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 20 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册

206

obv
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 5 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册
 10 命 册 公 命 册 公 命 册
 命 册 公 命 册 公 命 册

227.

232.

230

obv
 1 2 3 4 5
 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
 rev

seal impression

obv

obv

space of 3 ll.

235

obv

5

rev

seal impression

231

obv

5

229

obv

5

seal impression

rest illegible

237

obv

5

234

obv

5

373 cont.

rev

15

20

25

left edge

378

obv

5

10

rev

15

373 cont. (continued)

378 cont.

20

378 cont. (continued)

384

obv

rev

rest unscripted

384 (continued)

376

obv

5

10

376 (continued)

390

obv

5

10

rev

seal impression

390 (continued)

395

obv

rev

upper edge

seal

impression

395 (continued)

392

obv
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

401

obv
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 5 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

rev
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 seal impression
 10 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

402

obv
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 5 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

rev
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 seal impression

403

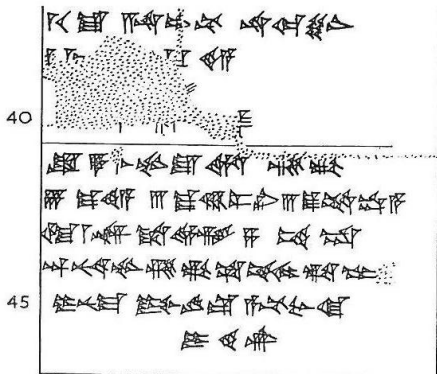
obv
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 5 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

409

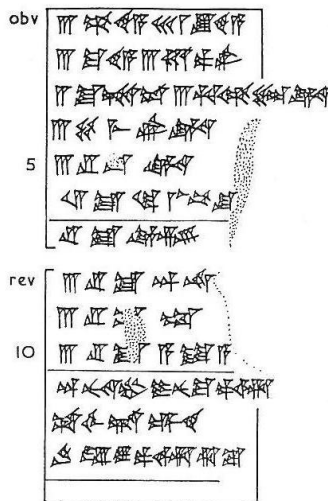
obv
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 5 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 10 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 15 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 20 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 25 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 rev
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 30 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 35 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎
 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎

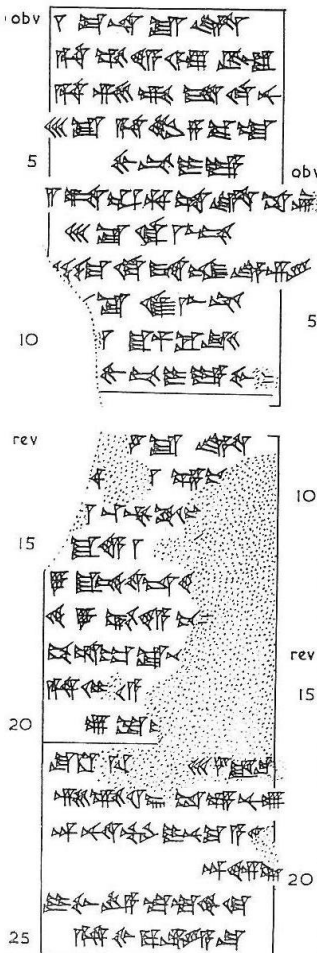
409 cont.

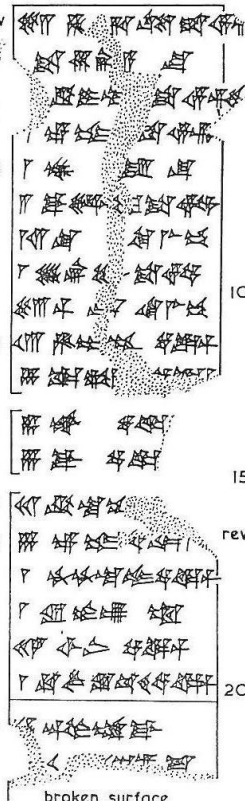
414

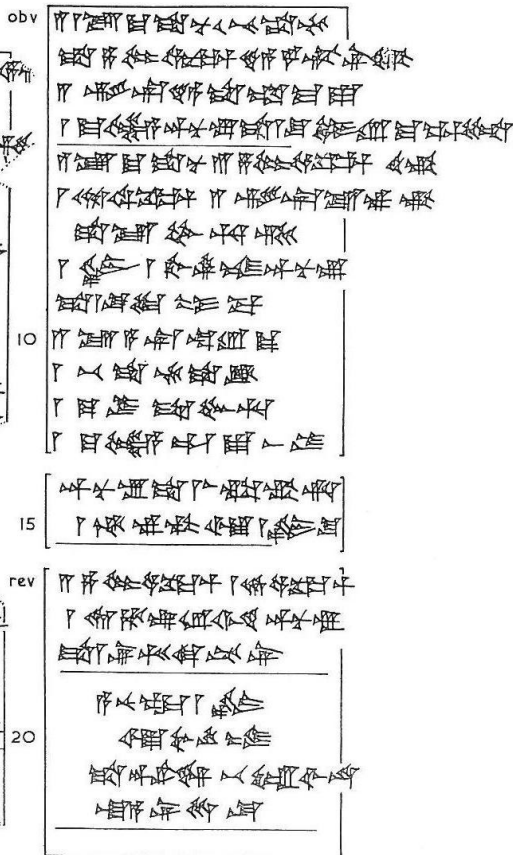
411

413

415

423

obv

5

10

15

20

25

30

35

seal impression

rest unscripted

425

obv

5

10

15

rev

20

seal impression

rest unscripted

428

obv

5

rev

rest unscripted

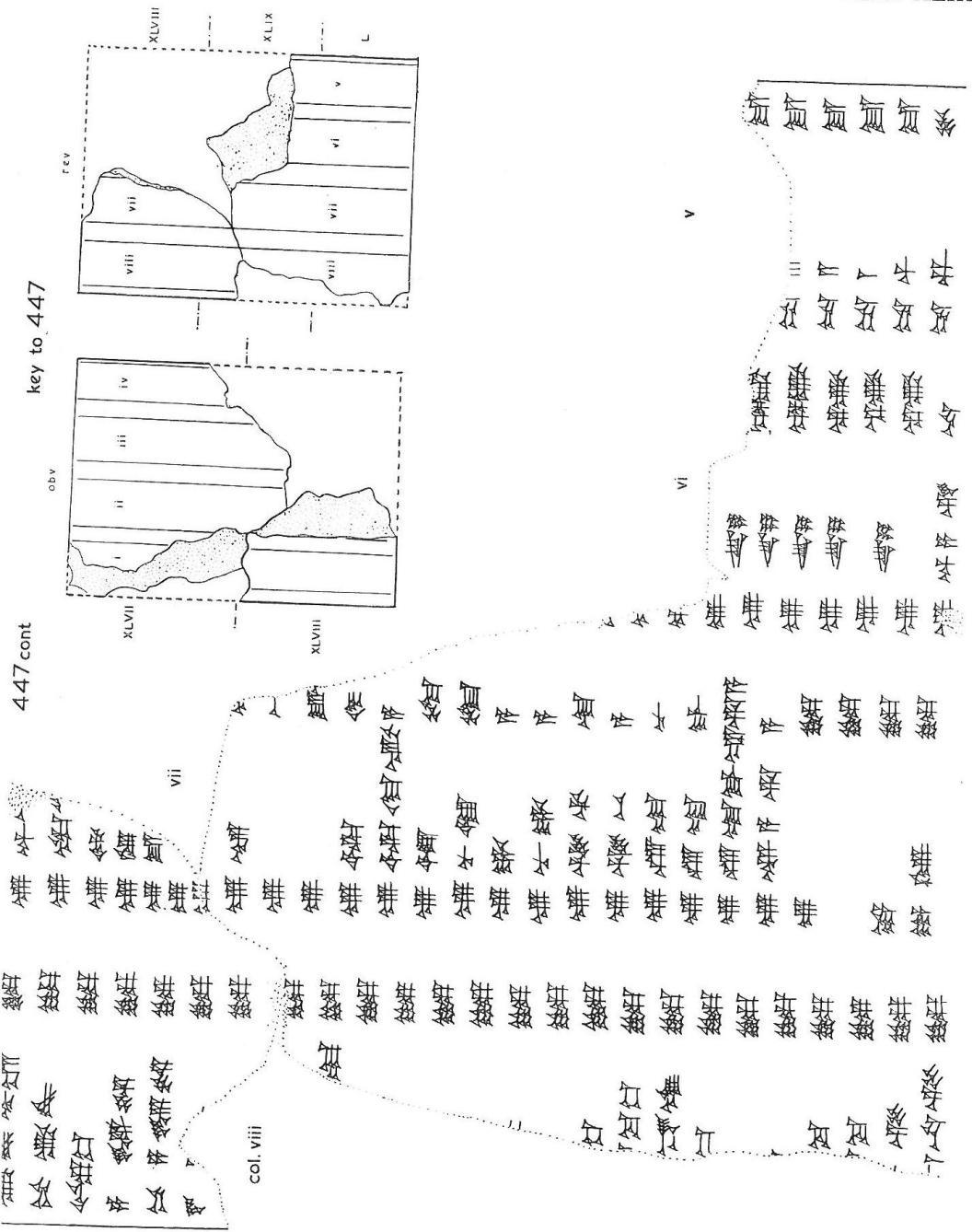

key to 447

4.47 cont

lower edge

一 二 三 四 五 六 七 八 九 十 十一 十二 十三 十四 十五 十六 十七 十八 十九 二十 二十一 二十二 二十三 二十四 二十五 二十六 二十七 二十八 二十九 三十 三十一 三十二 三十三 三十四 三十五 三十六 三十七 三十八 三十九 四十 四十一 四十二 四十三 四十四 四十五 四十六 四十七 四十八 四十九 五十 五十一 五十二 五十三 五十四 五十五 五十六 五十七 五十八 五十九 六十 六十一 六十二 六十三 六十四 六十五 六十六 六十七 六十八 六十九 七十 七十一 七十二 七十三 七十四 七十五 七十六 七十七 七十八 七十九 八十 八十一 八十二 八十三 八十四 八十五 八十六 八十七 八十八 八十九 九十 九十一 九十二 九十三 九十四 九十五 九十六 九十七 九十八 九十九 一百

viii

vii

447 rev cont

vi

v

448

05 解水新水久大山... 今人無新以... 予耳... 命血不... 5 發為... 命血不... 命血不... 命血不... 10 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 15 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 20 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 25 命血不... 命血不... 命血不... 命血不...

449

05 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 10 命血不... 命血不... 命血不... 命血不...

449 cont.

05 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 10 命血不... 命血不... 命血不... 命血不...

450

05 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 10 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 15 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 20 命血不... 命血不... 命血不... 命血不... 25 命血不... 命血不... 命血不... 命血不...

450
cont.

rev

1 受

2 人

3 人

4 人

5 人

6 人

7 人

8 人

9 人

10 人

11 人

12 人

13 人

14 人

15 人

16 人

17 人

18 人

19 人

20 人

surface destroyed

451

obv

1 人

2 人

3 人

4 人

5 人

6 人

7 人

8 人

9 人

10 人

11 人

12 人

13 人

14 人

15 人

451 cont.

1 人

2 人

3 人

4 人

5 人

6 人

7 人

8 人

9 人

10 人

rev

1 人

2 人

3 人

4 人

5 人

6 人

7 人

8 人

9 人

10 人

11 人

12 人

13 人

14 人

15 人

16 人

17 人

18 人

19 人

20 人

rest of surface broken

453

452 cont.

02	為平公孫平厥為 野軍為緇厥為 為厥平厥為 厥厥	其厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
5	血厥厥為平厥為 平為平為厥為 平為平為厥為 平為平為厥為 平為平為厥為 平為平為厥為	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
10	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
15	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
20	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
25	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
30	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為
35	厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平 厥厥為平	厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為 厥厥為

60	了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫	了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫
65	了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫	了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫
70	了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫	了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫
75	了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫 了公孫公孫	了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫 了公孫

453a

obv

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

453 cont.

rev

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

453 cont.

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

1000

453a cont.

rev

5

10

15

20

25

30

35

40

45

50

55

60

65

70

75

80

85

90

95

100

105

110

115

120

125

130

135

140

145

150

155

160

165

170

175

180

185

190

195

200

205

210

215

220

225

230

235

240

245

250

255

260

265

270

275

280

285

290

295

300

305

310

315

320

325

330

335

340

345

350

355

360

365

370

375

380

385

390

395

400

405

410

415

420

425

430

435

440

445

450

455

460

465

470

475

480

485

490

495

500

505

510

515

520

525

530

535

540

545

550

555

560

565

570

575

580

585

590

595

600

605

610

615

620

625

630

635

640

645

650

655

660

665

670

675

680

685

690

695

700

705

710

715

720

725

730

735

740

745

750

755

760

765

770

775

780

785

790

795

800

805

810

815

820

825

830

835

840

845

850

855

860

865

870

875

880

885

890

895

900

905

910

915

920

925

930

935

940

945

950

955

960

965

970

975

980

985

990

995

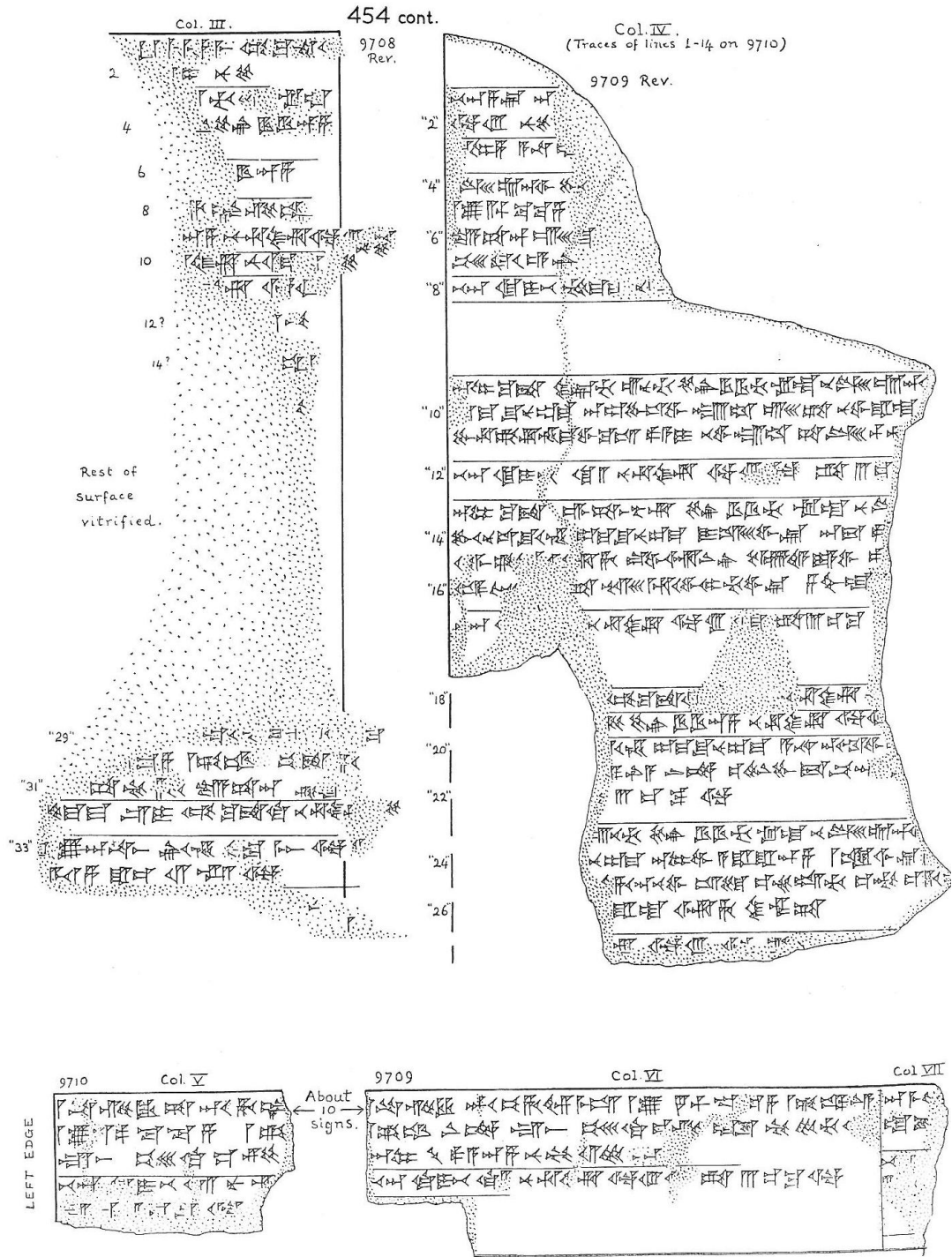
1000

surface destroyed

Bu Metin Kopyeleri “D.J. Wiseman, The Alalakh Tablets, London 1953” adlı eserden alınmıştır.

EK 5: İDRİMİ'NİN KİTABESİ

PLATE 9

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000
 1001
 1002
 1003
 1004
 1005
 1006
 1007
 1008
 1009
 1010
 1011
 1012
 1013
 1014
 1015
 1016
 1017
 1018
 1019
 1020
 1021
 1022
 1023
 1024
 1025
 1026
 1027
 1028
 1029
 1030
 1031
 1032
 1033
 1034
 1035
 1036
 1037
 1038
 1039
 1040
 1041
 1042
 1043
 1044
 1045
 1046
 1047
 1048
 1049
 1050
 1051
 1052
 1053
 1054
 1055
 1056
 1057
 1058
 1059
 1060
 1061
 1062
 1063
 1064
 1065
 1066
 1067
 1068
 1069
 1070
 1071
 1072
 1073
 1074
 1075
 1076
 1077
 1078
 1079
 1080
 1081
 1082
 1083
 1084
 1085
 1086
 1087
 1088
 1089
 1090
 1091
 1092
 1093
 1094
 1095
 1096
 1097
 1098
 1099
 1100
 1101
 1102
 1103
 1104
 1105
 1106
 1107
 1108
 1109
 1110
 1111
 1112
 1113
 1114
 1115
 1116
 1117
 1118
 1119
 1120
 1121
 1122
 1123
 1124
 1125
 1126
 1127
 1128
 1129
 1130
 1131
 1132
 1133
 1134
 1135
 1136
 1137
 1138
 1139
 1140
 1141
 1142
 1143
 1144
 1145
 1146
 1147
 1148
 1149
 1150
 1151
 1152
 1153
 1154
 1155
 1156
 1157
 1158
 1159
 1160
 1161
 1162
 1163
 1164
 1165
 1166
 1167
 1168
 1169
 1170
 1171
 1172
 1173
 1174
 1175
 1176
 1177
 1178
 1179
 1180
 1181
 1182
 1183
 1184
 1185
 1186
 1187
 1188
 1189
 1190
 1191
 1192
 1193
 1194
 1195
 1196
 1197
 1198
 1199
 1200
 1201
 1202
 1203
 1204
 1205
 1206
 1207
 1208
 1209
 1210
 1211
 1212
 1213
 1214
 1215
 1216
 1217
 1218
 1219
 1220
 1221
 1222
 1223
 1224
 1225
 1226
 1227
 1228
 1229
 1230
 1231
 1232
 1233
 1234
 1235
 1236
 1237
 1238
 1239
 1240
 1241
 1242
 1243
 1244
 1245
 1246
 1247
 1248
 1249
 1250
 1251
 1252
 1253
 1254
 1255
 1256
 1257
 1258
 1259
 1260
 1261
 1262
 1263
 1264
 1265
 1266
 1267
 1268
 1269
 1270
 1271
 1272
 1273
 1274
 1275
 1276
 1277
 1278
 1279
 1280
 1281
 1282
 1283
 1284
 1285
 1286
 1287
 1288
 1289
 1290
 1291
 1292
 1293
 1294
 1295
 1296
 1297
 1298
 1299
 1300
 1301
 1302
 1303
 1304
 1305
 1306
 1307
 1308
 1309
 1310
 1311
 1312
 1313
 1314
 1315
 1316
 1317
 1318
 1319
 1320
 1321
 1322
 1323
 1324
 1325
 1326
 1327
 1328
 1329
 1330
 1331
 1332
 1333
 1334
 1335
 1336
 1337
 1338
 1339
 1340
 1341
 1342
 1343
 1344
 1345
 1346
 1347
 1348
 1349
 1350
 1351
 1352
 1353
 1354
 1355
 1356
 1357
 1358
 1359
 1360
 1361
 1362
 1363
 1364
 1365
 1366
 1367
 1368
 1369
 1370
 1371
 1372
 1373
 1374
 1375
 1376
 1377
 1378
 1379
 1380
 1381
 1382
 1383
 1384
 1385
 1386
 1387
 1388
 1389
 1390
 1391
 1392
 1393
 1394
 1395
 1396
 1397
 1398
 1399
 1400
 1401
 1402
 1403
 1404
 1405
 1406
 1407
 1408
 1409
 1410
 1411
 1412
 1413
 1414
 1415
 1416
 1417
 1418
 1419
 1420
 1421
 1422
 1423
 1424
 1425
 1426
 1427
 1428
 1429
 1430
 1431
 1432
 1433
 1434
 1435
 1436
 1437
 1438
 1439
 1440
 1441
 1442
 1443
 1444
 1445
 1446
 1447
 1448
 1449
 1450
 1451
 1452
 1453
 1454
 1455
 1456
 1457
 1458
 1459
 1460
 1461
 1462
 1463
 1464
 1465
 1466
 1467
 1468
 1469
 1470
 1471
 1472
 1473
 1474
 1475
 1476
 1477
 1478
 1479
 1480
 1481
 1482
 1483
 1484
 1485

所失 爲 疑 其 抄 之 中

25 此 个 正 中 所 入 總 數 字 一 個 个 字 在 已 前 字 之 中 所 入
馬 去 耳 矣 前 字 屬 于 瓜 州 所 入 之 中 所 入 之 中

屬 此 中 之 屬 字 也 總 數 字 之 中 屬 字 也 屬 字 也
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

30 此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

35 此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

40 此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

45 此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

50 此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

此 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中 屬 字 之 中
三 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 之 中 屬 字 一 個 字 也

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler Adı Soyadı : Cemil BÜLBÜL
Doğum Tarihi : 01.03.1981
Doğum Yeri : İskenderun/Hatay
Email : cbulbul@aku.edu.tr

Öğrenim Durumu

1987-1992 İlkokul Fevçi Çakmak İlkokulu İskenderun/Hatay
1992-1995 Ortaokul Atatürk Ortaokulu İskenderun/Hatay
1995-1998- Lise Şemsettin Mursaloğlu Lisesi İskenderun/Hatay
1999-2003 Lisans Selçuk Üniversitesi. Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
KONYA.
2003- 2005 Yüksek Lisans Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens.
AFYONKARAHİSAR.
2006- --- Doktora Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens.
AFYONKARAHİSAR.

İlgi Alanları Mitoloji, Antik Kentler, Kültür Tarihi

Mesleki Tecrübe 2004- --- **Araştırma Görevlisi** Afyon Kocatepe Üniv. Fen-Edb.
Fak. Tarihi Bölümü

Bilimsel Yayınlar

Makale

1. Bülbül, C., (...) “Eski Anadolu Tarihinde Frigler”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (Yayında)
2. Bülbül, C., (...) “MÖ. 2. Binyılda Mysia Bölgesi ve Mysialılar”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (Yayında)

Bildiri

1. Bülbül, C., “Mysia’nın Tarihi Coğrafyası”, Balıkesir Sempozyumu, Balıkesir Kasım 2005, s.292-294